
This is the **published version** of the article:

Alibert Duportets, Marta; Gil Carmona, Francisco , dir. Sinèrgies entre museus i escoles d'Educació Primària : desenvolupament de l'empatia històrica en Museus d'Art. 2021. 117 pag. (1140 Grau en Educació Primària 896 Grau en Educació Primària)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/248260>

under the terms of the license

SINÈRGIES ENTRE MUSEUS I ESCOLES D'EDUCACIÓ PRIMÀRIA: DESENVOLUPAMENT DE L'EMPATIA HISTÒRICA EN MUSEUS D'ART

Treball final de grau

Grau d'Educació Primària

Autora: Marta Alibert Duportets

Tutor: Francisco Gil Carmona – Departament de didàctica de la
llengua i la literatura, i de les ciències socials

Convocatòria ordinària – entrega final, 4 de juny de 2021

UAB
Universitat Autònoma
de Barcelona

Índex

Agraïments	5
1. Justificació de selecció de la temàtica	7
2. Marc teòric	8
2.1 Investigacions amb relació al patrimoni cultural	8
2.2 L'educació patrimonial en contextos no formals d'educació	9
2.3 Evolució de la funció educativa dels museus	9
2.4 Les Institucions museístiques com a elements de construcció d'aprenentatge	10
2.5 L'empatia històrica en el desenvolupament del pensament històric	11
2.6 Desenvolupament de l'empatia històrica i les ciències socials	12
2.7 Estudis de museus que treballen l'empatia històrica	12
2.8 El desenvolupament de l'empatia històrica des dels museus d'art	13
3. Marc metodològic	14
3.1 Preguntes d'investigació, supòsits i objectius generals	14
3.2 Mostra: agents a qui dirigeixo la investigació	15
3.3 Instruments d'investigació	16
3.3.1 Enquesta	16
3.3.2 Anàlisi dels materials didàctics dels museus	17
3.3.3 Entrevista	17
3.4 Fases de la investigació	17
3.5 Anàlisi i triangulació de dades	18
3.6 Codi deontològic	19
4. Anàlisi dels resultats obtinguts	19
4.1 Anàlisi dels resultats obtinguts del Museu de la Xocolata	19
4.1.1 Relació servei didàctic dels museu i escoles abans de la crisi sanitària i situació actual	20
4.1.2 Disseny del material didàctic i activitats del museu	20
4.1.3 Desenvolupament de l'empatia històrica	21
4.2 Anàlisi dels resultats obtinguts del Museu Picasso de Barcelona	21
4.2.1 Relació servei didàctic dels museu i escoles abans de la crisi sanitària i situació actual	21
4.2.2 Disseny del material didàctic i activitats del museu	22
4.2.3 Desenvolupament de l'empatia històrica	22
4.3 Anàlisi dels resultats obtinguts del Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya (MNACTEC)	23
4.3.1 Relació servei didàctic dels museu i escoles abans de la crisi sanitària i situació actual	23
4.3.2 Disseny del material didàctic i activitats del museu	23
4.3.3 Desenvolupament de l'empatia històrica	24
4.4 Anàlisi dels resultats obtinguts de docents d'educació primària	24
4.4.1 Relacions servei didàctic dels museus i escoles abans de la crisi sanitària i situació actual	24

4.4.2 Participació de docents en els museus.....	25
4.4.3 Desenvolupament de l'empatia històrica	25
5. Discussió de resultats.....	25
6. Conclusions de la investigació	26
7. Fase 2. Disseny de la intervenció educativa.....	27
7.1 Introducció	27
7.2 Explicació del Problema Social Rellevant.....	28
7.3 Esquema dels conceptes socials claus	29
7.4 Quadre de programació i seqüència didàctica	30
7.3.1 Seqüència d'activitats	33
8. Fase 3. Elaboració de criteris essencials per l'ensenyament de l'empatia històrica en museus d'art	37
9. Conclusions finals del treball.....	38
10. Referències bibliogràfiques.....	42
Annex 1 Pla de treball	45
Annex 2 Cronograma visual del pla de treball.....	46
Annex 3 Enquesta per a responsables del servei didàctic del museu	47
Annex 4 Enquesta per a docents	52
Annex 5 Taula per l'anàlisi dels materials didàctics dels museus.....	57
Annex 6 Entrevista semiestructurada per a responsables del servei didàctic del museu	59
Annex 7 Entrevista semiestructurada per a docents	60
Annex 8 Transcripció de l'enquesta a la responsable del servei didàctic del Museu de la Xocolata de Barcelona	61
Annex 9 Transcripció de l'enquesta a la responsable del servei didàctic del Museu Picasso de Barcelona.....	65
Annex 14 Transcripció de l'enquesta per a docents: Docent 4	79
Annex 15 Transcripció de l'enquesta per a docents: Docent 5	81
Annex 16 Transcripció de l'enquesta per a docents: Docent 6	83
Annex 17 Transcripció de l'entrevista semiestructurada per a la responsable del servei didàctic del Museu de la Xocolata de Barcelona.....	86
Annex 19 Transcripció de l'entrevista semiestructurada per a la responsable del servei didàctic del Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Terrassa (MNACTEC)	91
Annex 20 Entrevista semiestructurada per a la docent 1 d'educació primària.....	94
Annex 21 Entrevista semiestructurada per al docent 2 d'educació primària.....	97
Annex 22 Taula per l'anàlisi dels materials didàctics del Museu de la Xocolata de Barcelona	100
Annex 23 Taula per l'anàlisi dels materials didàctics del Museu Picasso de Barcelona	105
Annex 24 Taula per l'anàlisi dels materials didàctics del Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Terrassa (MNACTEC).....	109

Annex 25 Materials del disseny de la intervenció.....	113
---	-----

Agraïments

La presentació del Treball de Final de Grau suposa el final de la formació inicial de mestra d'educació primària, i el principi d'un repte professional i personal que s'ha portat a terme gràcies a la constància i el suport de les persones que m'han acompanyat durant aquest projecte.

En primer lloc, voldria donar les gràcies al meu tutor de TFG, el Paco Gil. Gràcies a la seva predisposició per fer totes les tutories i revisions necessàries, els seus ànims i el seu acompanyament i guia incondicional. Així com per retrobar-nos durant la meva formació com a mestra, i poder tenir l'honor de continuar debatent, aprenent i gaudint de les ciències socials, la nostra passió.

També m'agradaria donar les gràcies a companyes i companys del grau d'educació primària pel suport emocional en els moments de més incertesa, i compartir els nostres treballs, especialment a: Gemma Vilarrasa, Cristian Pujada, Clara Renom i Marc Romero.

Finalment, al Museu de la Xocolata, el Museu Picasso i el Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya (Terrassa), per participar en aquesta recerca responant les enquestes i entrevistes, i pel seu bon tracte. I a totes les mestres i el mestre d'educació primària que han destinat part del seu temps en participar.

Resum

El present treball de final de grau pretén analitzar com treballa el servei didàctic del Museu de la Xocolata de Barcelona, el Museu Picasso de Barcelona i el Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya (Terrassa), què ensenyen i com ho fan, per reflexionar sobre com treballen els museus d'art l'empatia històrica comparant amb museus que presenten altres tipologies de patrimoni cultural en les seves institucions. Així com l'organització comunicativa i participativa entre els museus i les escoles abans de la situació del coronavirus i l'actualitat, a través de la mostra de mestres d'escoles públiques d'educació primària.

L'estudi realitzat ha conduït a aportar una seqüència didàctica seguint el cicle d'ensenyament – aprenentatge, per contribuir a la millora del desenvolupament de l'empatia històrica en el Museu Picasso de Barcelona, establint vincles amb els centres educatius d'acord amb la situació de pandèmia. Des del disseny de la intervenció educativa, s'han proporcionat orientacions essencials per treballar el desenvolupament de l'empatia històrica en museus d'art.

Resumen

El presente trabajo de final de grado pretende analizar cómo trabaja el servicio didáctico del Museu del Xocolata de Barcelona, el Museu Picasso de Barcelona y el Museo Nacional de Ciència i Tècnica de Catalunya (Terrassa), qué enseñan y cómo lo hacen, para reflexionar sobre cómo los museos de arte trabajan la empatía histórica frente a los museos que presentan otros tipos de patrimonio cultural en sus instituciones. Así como la organización comunicativa y participativa entre museos y colegios ante la situación del coronavirus y actualidad, a través de la muestra de profesores de escuelas públicas de educación primaria.

El estudio realizado ha llevado a proporcionar una secuencia didáctica siguiendo el ciclo de enseñanza-aprendizaje, para contribuir a la mejora del desarrollo de la empatía histórica en el Museu Picasso de Barcelona, estableciendo vínculos con los centros educativos acordes con la situación de pandemia. Desde el diseño de la intervención educativa, se han sugerido pautas esenciales para trabajar en el desarrollo de la empatía histórica en los museos de arte.

Abstract

This final degree project intends to analyze how the didactic service of the Museu de la Xocolata de Barcelona, the Museu Picasso de Barcelona and the Museo Nacional de Ciència y Tècnica de Catalunya (Terrassa) work, what they teach and how they do it. This allows us to reflect on how art museums work with historical empathy towards museums that present other kinds of cultural heritage in their institutions. As well as the communicative and participatory organization between museums and schools in the face of the coronavirus situation and current events, through the sample of teachers of state schools of primary education.

The study carried out has led to provide a didactic sequence following the teaching-learning cycle, to contribute to the improvement of the development of historical empathy in the Museu Picasso de Barcelona, establishing links with educational centers according to the pandemic situation. Since the design of the educational intervention, essential guidelines have been suggested to work on the development of historical empathy in art museums.

1. Justificació de selecció de la temàtica

El treball de final d'estudis conclou la meva formació inicial com a docent, on s'emprarà un procés d'investigació educativa per reunir i interpretar dades, i emetre judicis de reflexió d'acord amb les competències assolides en el grau. Els estudis d'educació primària m'han permès incloure de manera transcendental diferents coneixements i habilitats en el meu bagatge com a futura mestra, però també m'ha presentat algunes qüestions de l'entorn educatiu i social sense resposta. Aquest treball em brinda l'oportunitat d'investigar i aprofundir sobre *Com treballa el servei didàctic d'un museu? Què s'ensenya als museus i com?* Un fenomen social de l'educació no formal que ha format part de la meua vida personal des de ben petita.

En aquest sentit, el TFG neix de l'aprenentatge construït a 2n i 3r a les assignatures dedicades a les ciències socials, amb les quals vàrem aprendre la importància d'ensenyar una història contextualitzada en un temps i espai, enfocada a l'acció incidint en l'alumnat per ser conscients de la realitat que ens envolta i actuar en ella. Per tant, les docents hem d'ajudar a provocar processos d'ensenyament – aprenentatge, on l'empatia històrica esdevingui un pilar fonamental pel desenvolupament del pensament històric i social.

Seguint en la mateixa línia, una altra motivació amb l'elecció de la temàtica de les relacions entre el servei didàctic d'un museu i els centres educatius, rau en la situació extraordinària que estem vivint en el 2020. La pandèmia causada per la Covid-19, ha provocat el tancament d'escenaris culturals com és el cas dels museus, i durant la primera onada, fins i tot, de l'àmbit formal de l'aprenentatge.

Gràcies a aquestes idees puc afirmar que el meu punt de partida en aquest treball de final de grau, pretén interrelacionar l'aprenentatge de les ciències socials i el patrimoni cultural mitjançant el context dels museus, amb l'objectiu d'elaborar una proposta didàctica per educació primària ajustada a la realitat sanitària actual per desenvolupar l'empatia històrica en els museus d'art, connectant l'educació de l'àmbit formal i no formal.

La major part d'estudis coincideixen en la idea clau que el patrimoni cultural fonamenta la construcció de la identitat col·lectiva i individual de la ciutadania, amb la finalitat de conservar i protegir allò que ens llega del passat. Segons la Tesi doctoral de Gil (2018), hem de tenir present que quan parlem de patrimoni cultural no només ens referim als espais museístics, però en el cas d'aquest TFG focalitzarem la mirada patrimonial al servei didàctic dels museus.

Ens trobem davant d'una temàtica que en els últims anys s'ha estat investigant. Des de Instituto de Gestión Cultural y artística (2018), extreuen com a conclusions que el servei didàctic dels museus fomenten la identitat cultural de l'alumnat, oferint l'oportunitat d'observar de forma directa el patrimoni d'una manera contextualitzada. Així mateix, gràcies a les renovacions pedagògiques que s'han implementat en els museus com ara l'aprenentatge procedimental, per descobriment, manipulatiu i observacional, aquestes han tingut influències en les pràctiques educatives dels centres educatius formals.

Normalment, quan parlem del pensament històric a les escoles, l'empatia històrica resta en l'oblit. L'ensenyament de la història va més enllà de conèixer els fets, necessitem que l'alumnat imagini com era a partir de la contextualització social i cultural del moment determinat, per ajudar a la formació del pensament crític i creatiu en tant que ajudarà a relacionar el passat i el present, i en conseqüència imaginar alternatives de futur d'acord amb els problemes socials rellevants (Santisteban, 2010).

Per aquests motius, les finalitats més destacades entorn el següent TFG es basaran per una banda, en investigar els serveis didàctics de 3 museus, analitzant el paper que assumeixen davant de les escoles i quina relació estableixen, i les seves línies metodològiques entorn l'educació de les ciències socials, concretant en el desenvolupament de l'empatia històrica des de l'esperit crític. I per altra banda, l'afectació que estan patint fruit de la crisi sanitària.

2. Marc teòric

La investigació presentarà primer la fonamentació teòrica bibliogràfica actualitzada amb relació al patrimoni cultural, a partir de la perspectiva de les institucions museístiques i el treball de l'empatia històrica en aquestes.

2.1 Investigacions amb relació al patrimoni cultural

En primer lloc abans de tractar l'educació patrimonial des de la perspectiva dels museus i el seu treball per desenvolupar l'empatia històrica, serà primordial definir què és el patrimoni cultural:

Des del punt de vista de la UNESCO (1982, punt 23), són les obres artístiques, arquitectes, músics/ques, escriptors/es, la llengua, les tradicions, monuments històrics, biblioteques, persones intel·lectuals, etc. que han ajudat a comprendre l'activitat dels pobles i ciutats concretes, que ens fan sentir de la nostra identitat col·lectiva.

Altres autors més recents com ara Lucas i Estepa (2016) i Rico i Ávila (2003), coincideixen en definir el patrimoni cultural com tota producció i simbologia cultural de les persones, que pot ser material o immaterial que reconeixem com a pròpies de la nostra comunitat. És a dir, són béns que construeixen la identitat col·lectiva de la ciutadania del passat i present.

Gràcies a la lectura d'aquestes investigacions, podem dir que el patrimoni cultural es configura de béns materials i immaterials heretats i seleccionats del passat, on el poder ha decidit llegar a les generacions futures reconeixent-les com a pròpies, perquè influenciïn en les activitats de la ciutadania incidint en la formació de la identitat col·lectiva present i futura (Fontal i Ibañez – Etxebarria, 2017).

Quan parlem d'educació patrimonial, actualment es percep com un procés d'aprenentatge que basa les seves teories en l'estudi del patrimoni cultural, que no només forma part dels museus, sinó que des de les ciutats i l'escola cal educar en aquesta temàtica. L'educació patrimonial està essent molt investigada en els últims temps, i es considera que facilitarà l'assoliment de la consciència històrica de l'entorn, i formar ciutadanes responsables amb una mirada crítica i participativa (González-Valencia, Massip i Castellví, 2020).

2.2 L'educació patrimonial en contextos no formals d'educació

En l'apartat anterior s'ha fet referència a la conceptualització de patrimoni cultural i educació patrimonial, fet que ajudarà en el següent bloc a comprendre la funció d'aquesta última en contextos no formals d'educació, com és el cas dels museus.

L'estudi presentat per Polo, García, de Santos (2014), manifesten que a partir del 2014 uns dels temes que entren en debat en l'educació patrimonial són: la didàctica, l'educació i la socialització del patrimoni cultural en el marc de contextos no formals. La causa d'aquesta dialògica rau sobre la reivindicació de nous espais d'aprenentatge més enllà de l'estricta reglat de l'àmbit formal. L'educació patrimonial des de l'educació dels museus, relaciona diversos agents per dissenyar activitats que tinguin com a prioritat construir ciutadanes conscients de la conservació, protecció i valoració del patrimoni per ajudar a plantejar les seves identitats col·lectives i individuals.

Segons Carrión (2015), en l'àmbit constitucional tothom té dret a l'accés del patrimoni cultural col·lectiu. El Pla Nacional d'Educació i Patrimoni treballa perquè l'educació patrimonial pugui formar part de contextos no formals de l'educació, a partir del desenvolupament de competències culturals de diverses possibles Institucions com ara museus, biblioteques, arxius, entitats socioculturals, etc. No obstant això, com s'ha expressat en altres punts, l'educació patrimonial no pot ser tancada ni desconnectada, ans al contrari, ha de ser dinàmica i connectar-se amb l'àmbit formal, no formal i informal, de manera que la ciutadania atorgui més valor identitari al qual es planteja des de les diverses institucions amb relació al patrimoni cultural del territori. Tot això esmentat, comportarà un ric procés educatiu mitjançant la interacció entre agents educatius, per dissenyar contextos d'estudi patrimonial significatius i competencials culturalment.

2.3 Evolució de la funció educativa dels museus

En aquest bloc del marc teòric, encetarem el tema de l'evolució de la funció educativa dels museus amb motiu de contextualitzar la museologia actual del nostre entorn social determinat, donat que com s'ha esmentat en el plantejament, la investigació rau sobre les institucions museístiques de l'àrea metropolitana de Barcelona i la vinculació amb les escoles.

Certament, no només ha anat canviat la concepció de la funció educativa dels museus, Fraile i Alonso (2013) han estudiat la funció sociocultural d'aquestes institucions, destacant que han passat de conversar, protegir i exhibir, a adaptar-se al context críticament d'acord amb les necessitats de la ciutadania del moment. Per tant, els museus tindran dinamisme i seran oberts a la demanda de la societat vers el patrimoni cultural que els identifica en aquells precisos moments. D'aquesta manera, es potencien sinergies entre: territori, patrimoni i comunitat.

La funció educativa dels museus ha anat evolucionant en els últims anys. Primerament, no era un enfocament essencial per la museologia, es limitaven a transmetre continguts i objectes de col·lecció, sense tenir-ho com a prioritat. Les escoles van voler fer visites als museus per ampliar el coneixement del seu alumnat, la qual cosa va provocar la configuració dels primers departaments d'educació i acció cultural (DEAC) als museus als anys 70 (Vidagañan, 2020).

En la recerca portada a terme per Vidagañan (2020), insereix en tres qüestions que defineixen la funció educativa dels museus per part de Fontal (2007): la connexió entre

museu i context, per comprendre les funcions socials i identitàries; la sensibilització del públic a la realitat; i la ubicació del subjecte aprenent.

Pla de Museus de Catalunya (2017), valoren la funció educativa dels museus com aquell desenvolupament que va més enllà de les visites guiades. Altrament, els departaments d'educació s'encarreguen d'investigar i avaluar les seves pròpies accions educatives, programar activitats i tallers, exposicions temporals, dissenyar materials didàctics, documentar-se i comunicar críticament (López, 2014).

Museus 2030. Pla de Museus de Catalunya (2017) i altres publicacions per part del Departament de Cultura, coincideixen en el fet que els museus seran espais educatius, i tota la seva activitat girarà entorn aquesta, amb l'ús de mètodes innovadors. A més a més, caldrà una adaptació i adequació perquè pugui arribar a tot el públic, tenint en compte les seves necessitats i curiositats. I per últim, donen èmfasi a què els museus seran un recurs principal per a les escoles, per treballar conjuntament el patrimoni cultural.

Generalment, es pot dir que la funció educativa dels museus ha passat de ser un espai per exhibir les col·leccions, a un museu on la seva principal activitat serà educar la societat, per transformar la col·lectivitat sent conscients que érem, què som i qui volem ser en el futur, per desenvolupar integralment al públic escolar.

2.4 Les Institucions museístiques com a elements de construcció d'aprenentatge

D'ençà que s'ha anat desconstruint la funció educativa dels museus entesa en els anys 70, fins a l'actual concepció que s'està elaborant, les investigacions referents a les Institucions museístiques com a espais d'educació d'àmbit no formal, expliquen que els museus són agents educatius considerats generadors i promotors d'aprenentatge.

Davant d'aquesta afirmació, Canals (2018) i amb ajuda d'estudis de Benejam (1996), destaca l'oportunitat d'interaccionar amb la realitat explícitament a través de sortides als museus, perquè permeten un procés d'ensenyament - aprenentatge de les ciències socials contextualitzat i transdisciplinari que permetera el desenvolupament de la competència social i ciutadana.

Els museus com a elements de construcció d'aprenentatge, segons García i Gutiérrez (2018), són molt importants pel desenvolupament del treball procedimental, d'una manera més oberta i participativa. Així mateix, un factor important perquè es produeixi aquest procés, és la construcció a partir de la interacció amb objectes, atès que vincularem la mirada, les emocions, les experiències vivencials i la percepció amb aquests.

Seguint en la mateixa línia, Suárez, Calaf i San Fabián (2014) compreenen l'aprenentatge en el museu com un procés en el qual intervenen: mirar, escoltar, pensar i parlar, fet que concedirà al públic interpretar i reflexionar vers el patrimoni cultural exposat.

Finalment, Espacio Visual Europa (EVE) (2017) asseguren que perquè hi hagi aprenentatge en els museus, han de revisar constantment les exposicions, els materials didàctics, les propostes didàctiques d'abans de la visita, durant i de després, per adequar-se a la diversitat de tots els públics assistents.

2.5 L'empatia històrica en el desenvolupament del pensament històric

En aquest bloc del marc teòric concretarem el tema principal de la investigació, l'empatia històrica en el desenvolupament del pensament històric.

Pel desenvolupament del pensament històric des del 2010 autors com Santisteban, González i Pagès han defensat que per la seva formació en necessita de la dinamització de: la consciència temporal per relacionar el passat amb el present i el possible futur; la representació explicativa de les causes i conseqüències per exemple mitjançant la narració; l'empatia històrica a través de la imaginació per contextualitzar els fets i fenòmens humanitzadament; i la interpretació de les fonts històriques essencial per la construcció pròpia de la història. Per tant, el pensament històric dotarà a l'alumnat en sensibilitat històrica, i així comprendre el sentit i evidenciar el context.

Un estudi fet per San Pedro i López (2017), manté aquesta afirmació anterior. Centrant-nos en l'empatia històrica, aquestes autores han reflexionat que l'empatia històrica permet a les persones prendre una perspectiva crítica, per així comprendre les accions i les causes d'aquestes que s'han produït en el passat, tenint en compte a les persones, el context econòmic, polític, geogràfic i cultural, i no només els fets i fenòmens. És a dir, es construeix el context històric mitjançant actors i actrius reals, i no situacions deslligades de la cultura i de la vida dels individus, a través de la interpretació humanitzadora de les fonts històriques.

Edacott (2014), Carril i Sánchez (2015) conceptualitzen l'empatia històrica com un aprenentatge connectat a una part cognitiva del pensament i una part afectiva, atès que els dos components ajuden a entendre i interpretar de manera creativa i crítica les cultures passades, relacionant-les amb el present i cercar alternatives de futur, gràcies a la sensibilització històrica i les narracions que possibilitin la identificació amb el passat. Un dels principals problemes de la històrica escolar durant molts anys ha estat la desvinculació amb la imaginació, l'empatia, i la comprensió del context cultural i socioafectiu.

Yuste (2016) defineix a partir de fonaments d'autoritat que l'empatia és un indicador del desenvolupament del pensament crític. Estudis emprats per Waring i Robinson (2010) i Paul i Elder (2007), assenyalen que el pensament crític és una característica clau per les societats democràtiques actuals, les quals han de conviure individus amb la capacitat d'entendre i observar des de la perspectiva de les altres persones, per poder participar activament. Per aquest motiu, consideren que l'empatia històrica entesa com l'habilitat de posicionar-se en la veu i ideologia de protagonistes del passat, és una virtut intel·lectual que brindarà l'oportunitat de desenvolupar el pensament crític.

Finalment, l'empatia històrica serà clau per un desenvolupament del pensament històric i crític, basat en la construcció de la pròpia representació històrica des de la humanitat, sent subjecte a la interpretació dels judicis socials i culturals a través del coneixement econòmic, polític, geogràfic, etc. del passat, relacionant amb el present i cercant alternatives de futur creatives i crítiques.

2.6 Desenvolupament de l'empatia històrica i les ciències socials

El desenvolupament de l'empatia té moltes implicacions en les ciències socials, i per comprendre i analitzar l'empatia històrica dins del marc del currículum de coneixement del medi social, és necessari indagar en les recerques d'ensenyament – aprenentatge provinents de les investigacions dutes a terme per les i els professionals de l'educació, que tenen un bagatge ampli de respostes del fenomen.

Segons Yuste (2016), el desenvolupament de l'empatia és crucial per participar en una societat democràtica, particularment quan treballem en ciències socials educació per a la ciutadania, atès que aporta unes capacitats personals indispensables per exercir la democràcia, aplicant el coneixement i habilitats per participar activament i reflexivament, adoptant les diverses perspectives que poden conviure en un món intercultural amb diferents creences, valors i ideologies. Així mateix, anomena la important visió de la professora titular Pilar Rivero (Dalmau, 2016), la qual esmenta que l'empatia és clau pel procés d'ensenyament – aprenentatge de les ciències socials, perquè són unes ciències que estudien la societat, tenint com a protagonistes a les persones. Per aquest motiu, des de l'empatia històrica l'alumnat podrà conèixer les protagonistes del passat, posant-se en la seva pell entenent el món des de la perspectiva interrelacionada de l'espai – temps, i connectar el present i cercar alternatives de futur inequívokes, que promouran el desenvolupament del pensament històric i crític de manera significativa i creativa.

A partir de la investigació plantejada per Yuste (2016) i altres professionals, podem establir connexions amb les idees del desplegament curricular de l'àmbit de coneixement del medi (2017), en efecte les ciències socials responen donant importància al concepte d'empatia. Dins del currículum apareix l'empatia com a element bàsic per a la pràctica democràtica, i a la vegada per la reflexió i el desenvolupament del pensament històric i crític. Per exemple, a la dimensió de ciutadania, de salut i equilibri personal, món actual.

2.7 Estudis de museus que treballen l'empatia històrica

El focus d'aquesta investigació rau en com treballen els serveis didàctics dels museus el desenvolupament de l'empatia històrica. Per aquest motiu, en aquest bloc del marc teòric es fa una recerca bibliogràfica vers aquesta temàtica de l'ensenyament de la història.

Espacio Visual Europa (EVE) (2018), basant-se en autors com ara Endecott (2013), reflexionen que el concepte d'empatia històrica implica reconstruir els fets i fenòmens històrics des del punt de vista de les persones, entenent les idees, els motius, les emocions, etc. dels individus d'aquell context concret que han causat les diverses accions de la societat.

S'han realitzat diversos estudis amb relació al concepte d'empatia històrica per treballar en els museus, en tant que sovint aquests espais educatius presenten la història com fets aïllats dels visitants, encara que ho situïn en un marc temporal, ja que l'alumnat ho desvincula de la seva pròpia identitat. Davant d'aquestes investigacions, pensen que les educadores dels museus han de vetllar per incloure la capacitat afectiva amb la finalitat que la mainada compregui els fets històrics, i les conseqüències que poden tenir amb el seu present (Watson, 2015). Així mateix, els museus a mesura de l'augment del grau de participació, reflexió i ús de l'esperit crític en les seves activitats educatives, també

es va incloure la dimensió afectiva i cognitiva, generant conseqüentment el desenvolupament de l'empatia històrica, en si mateix, el pensament històric.

Tot l'esmentat ho podem materialitzar en els museus, mitjançant múltiples maneres per presentar els esdeveniments, amb una multiplicitat de perspectives diverses entorn les narracions de les accions i fets que s'han produït en el llarg de la història. Per tant, els museus que treballen amb el desenvolupament de l'empatia històrica, fan activitats més reflexives i participatives, i deixen entrar la dimensió emocional a partir de la construcció històrica des de diferents perspectives humanes a partir de fonts primàries, testimonis, relacionant amb el present, etc.

Finalment, hi ha museus a Barcelona que mostren el context, el compromís social i emocional per formar el pensament històric, fent referència a l'empatia històrica. Fins i tot, apareix el concepte en la redacció dels objectius de les tasques. Per exemple, Museu d'Història de Barcelona, Museu d'Història de la Immigració de Catalunya, Museu d'Història de Catalunya, entre d'altres.

2.8 El desenvolupament de l'empatia històrica des dels museus d'art

Els museus d'art i el desenvolupament de l'empatia històrica també són importants per la difusió del patrimoni cultural de la nostra societat, per comprendre la construcció de les identitats individuals i col·lectives.

Des del punt de vista de Gudin (2016), cal anar més enllà en la mirada dels museus d'art, és a dir, és correcte oferir explicacions contextualitzades a les obres artístiques, però per poder construir el pensament històric, haurien d'utilitzar els museus d'art com a fonts històriques primàries per fer les narracions i relats de la història mitjançant la interpretació directa de les obres d'art que presenten.

Hi ha molt poques investigacions des del punt de vista de l'educació patrimonial, que facin referència al desenvolupament de l'empatia històrica en els museus d'art. Tot i això, hi ha una recerca actualitzada del 2016, que es podria utilitzar com a possibles orientacions per treballar-ho. En referència a la investigació de Gudin (2016), centrant-se en el plantejament de Domínguez (2015), cal planificar les activitats segons la següent seqüència: analitzar les fonts iconogràfiques, descriure les imatges, contextualitzar el quadre en un marc temporal i geogràfic, fer una anàlisi crítica - històrica de l'obra d'art, i documentar-se amb altres fonts. Així mateix, durant la investigació proposen preguntes per cada seqüència anterior tals com: per què va executar aquesta obra d'art l'autor? Alguna cosa et fa pensar que fos testimoni directe? Com creus que se sent l'autor? Quin és el missatge i context de l'obra?, etc.

Finalment, Domínguez, Arias, Sánchez, Egea, i García (2017), han consensuat un mapa conceptual per introduir l'empatia històrica en la construcció del pensament històric, però fent referència al desenvolupament dels estudiants, que podria ser extrapolat per orientar les propostes didàctiques dels museus d'art per treballar l'empatia històrica. Aquests ítems són els següents: identificar i analitzar des del present, les perspectives del passat; identificar i explicar des de la perspectiva de la seva època; analitzar i interpretar la relació entre les idees de la gent del passat i les formes de vida de la seva època; distingir i comparar les idees d'avui i d'una altra època amb relació als valors, pensaments, etc.

3. Marc metodològic

La investigació segueix una metodologia mixta perquè pretén fer una recerca sobre l'estat de les qüestions per explicar el què, propi de la investigació quantitativa, i entendre per què, propi de les investigacions qualitatives (Hernández, Fernández i Baptista, 2014). Com la majoria d'investigacions educatives, romandrà amb més importància la qualitativa des del paradigma interpretatiu, per comprendre el context educatiu dels museus, la seva implicació en el desenvolupament de l'empatia històrica i la virtualitat de les institucions.

El meu paper com a investigadora és extern, ja que no formo part de la mostra ni comunitat que investigaré.

3.1 Preguntes d'investigació, supòsits i objectius generals

A l'hora de proposar-me una sèrie de qüestions investigables vers la temàtica, vull afirmar que tot i haver justificat dues perspectives de motivació, les preguntes de recerca estaran vinculades entre si. Per tant, són unes interrogacions que van lligades de la mà per la construcció i disseny de la investigació, i de la proposta didàctica:

- ❖ Les línies pedagògiques dels museus poden convertir-se en pilars fonamentals per ajudar a l'alumnat des de les ciències socials a desenvolupar l'empatia històrica des d'un enfocament crític?
- ❖ Quins tipus de materials didàctics han de planificar les institucions museístiques perquè l'alumnat pugui percebre els problemes socials rellevants del passat com a propis del seu llegat, per actuar en el present críticament gràcies a la formació de l'empatia històrica?
- ❖ Com està afectant la crisi sanitària en les relacions d'aprenentatge establertes entre museus i escoles?
- ❖ Què haurien de reflexionar i proposar els museus amb les escoles per reinventar el seu servei didàctic per continuar essent un àmbit d'educació no formal de qualitat?

Durant el desenvolupament de la investigació, plantejaré la corroboració o refutació dels següents supòsits:

1. Els serveis didàctics dels museus d'art ofereixen materials i visites educatives sense implicar la construcció de l'empatia històrica des d'un enfocament crític, que permeti un procés d'ensenyament - aprenentatge significatiu i contextualitzat.
2. La situació extraordinària causada per la pandèmia COVID-19, afectarà els vincles establerts entre els centres educatius i institucions museístiques, provocant que hi hagin de reinventar la seva missió educativa i els seus vehicles de comunicació i participació.

A partir d'aquestes preguntes de recerca i dels supòsits, projecto un objectiu general i tres d'específics amb els quals se centrarà la meua investigació:

1. Dissenyar una intervenció educativa innovadora per educació primària, d'acord amb la situació sanitària actual que estableixi vincles entre museus - escoles, des de la didàctica de les ciències socials per treballar el desenvolupament de l'empatia històrica a través d'un museu d'art.
 - a) Analitzar els materials didàctics de tres institucions museístiques, tenint en compte el desenvolupament de l'empatia històrica.
 - b) Valorar les relacions establertes entre els museus i les escoles abans de la crisi sanitària i la situació actual.
 - c) Reflexionar i establir orientacions pels museus d'art per oferir un servei didàctic de les ciències socials de qualitat per desenvolupar l'empatia històrica.

3.2 Mostra: agents a qui dirigeixo la investigació

Pel que fa als agents als quals dirigeixo la investigació, em basaré en unes preguntes proposades per Creswell (2018), ja que permeten definir la mostra de la recerca.

Els participants de la investigació són tres museus de l'àrea metropolitana de Barcelona, concretament el Museu Picasso, el Museu de la Xocolata de Barcelona i Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya.

Una vegada he seleccionat els museus, la mostra amb la qual treballaré de cadascun dels museus, serà personal del servei didàctic que desenvolupen i/o imparteixen les propostes didàctiques dels museus. Donades les circumstàncies del coronavirus, la mostra de mestres d'educació primària serà molt més reduïda de l'esperat, ja que en aquests moments no tenen disponibilitat per acompanyar aquest TFG. Aleshores, em centraré en 6 mestres de diferents escoles públiques d'educació primària, cal dir que seguiran en anonimat per respectar la privacitat de les professionals i de l'escola.

En la següent taula exposaré els motius per seleccionar els museus participants, en termes generals els criteris han estat la tipologia de patrimoni que presenten i la ubicació geogràfica.

Motius per seleccionar els museus participants	
Museu Picasso de Barcelona	Per ser un museu d'art del pintor Pablo Picasso. Desenvolupen activitats basades en l'observació, participació, comunicació, expressió, i tenen materials centrats en l'esperit crític.
Museu de la Xocolata de Barcelona	<p>És un museu relativament jove del 2000, on posen el focus en difondre la història de la xocolata, la tradició pastissera, la comunicació artística a través de la xocolata i els orígens a l'Amèrica del Sud.</p> <p>Les activitats educatives potencien el treball de la consciència i empatia històrica, el reconeixement el patrimoni cultural i el desenvolupament el pensament crític i creatiu, a partir de la reconstrucció dels fets i les vivències de la ciutadania amb tallers.</p>

Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya (MNACTEC)	El museu treballa per construir la consciència històrica i social vinculant les ciències socials i experimentals, donant importància al procés d'industrialització de Catalunya per preservar el patrimoni industrial, i a la vegada conèixer el passat per comprendre les repercussions en el present, i buscar alternatives de futur. Així mateix, disposen d'un projecte molt important que és el del museu al carrer per documentar el valor patrimonial de la societat construït per tota la ciutadania.
---	---

3.3 Instruments d'investigació

En aquest apartat em proposo exposar els diferents tipus d'instruments que s'utilitzaran per al desenvolupament de la investigació. Segons he descrit anteriorment, per una banda, des de la perspectiva quantitativa es farà una enquesta als responsables del servei didàctic dels museus, i una altra a mestres d'educació primària. Per altra banda, des de la perspectiva qualitativa, hi haurà dues entrevistes semiestructurades i l'anàlisi i valoració dels materials didàctics dels museus seleccionats.

3.3.1 Enquesta

Per portar a terme la investigació, s'elaboraran dues enquestes del mètode d'estudi transversal quantitativu, la qual consisteix a recollir dades en un moment determinat de la mostra escollida. L'objectiu que presenten les enquestes és per fer una mirada exploratòria diagnòstica.

Les enquestes seran dirigides a les responsables del servei didàctic dels museus i a les mestres anomenades en la mostra (vegeu annex 3 i 4). Aquestes contindran blocs semblants, amb les preguntes per un tipus de mostra i per l'altre diferents, segons la perspectiva de l'enquestada. A continuació, s'anomenen els àmbits seleccionats per l'enquesta dirigida a les dues mostres:

Responsables servei didàctic dels museus	Mestres
Dades personals	Dades personals
Relació establerta escoles i museus	Relació establerta escoles i museus
Metodologia dels museus	Motivacions per treballar amb els museus
Objectius de les propostes didàctiques	Implicació amb els museus pel procés d'E-A
Materials didàctics	Organització i objectius per treballar a l'aula abans d'anar al museu i després
Tipus de seguiment de les propostes educatives	Desenvolupament de l'empatia històrica museu - escola
Desenvolupament de l'empatia històrica	

3.3.2 Anàlisi dels materials didàctics dels museus

En aquesta investigació serà necessari centrar-nos en l'anàlisi dels materials didàctics mitjançant una taula que permeti la valoració qualitativa. S'analitzaran els materials didàctics dels museus seleccionats que presenten a les seves pàgines web i informació rebuda amb les entrevistes semiestructurades, a partir d'aquest anàlisi (vegeu annex 5).

3.3.3 Entrevista

Un altre tipus d'instrument per aprofundir les enquestes i obtenir el perquè, és una entrevista qualitativa semiestructurada dirigida a les i els responsables del servei didàctic de les institucions museístiques, i una altra per les mestres d'educació primària. Les entrevistes es concretaran amb la formulació de preguntes predeterminades i pautades, per orientar les converses, però no la limitarà, i s'aniran incorporant noves preguntes segons anem avançant en aquesta. Cal esmentar que només ens fixarem en l'etapa d'educació primària (vegeu annex 6). Per últim, cal dir que les entrevistes seran enregistrades i transcrites.

3.4 Fases de la investigació

Per desenvolupar la investigació del TFG, es portaran a terme una sèrie de procediments: en primer lloc, la fase exploratòria i diagnòstica; en segon lloc, la fase de disseny de la intervenció educativa; i en tercer i últim lloc, la fase d'aplicació de la intervenció educativa.

FASES DE LA INVESTIGACIÓ			
FASES	TIPUS D'INSTRUMENTS	MOSTRA	OBJECTIUS I DESCRIPCIÓ
<u>Fase exploratòria i diagnòstica</u>	Dues enquestes del mètode d'estudi transversal quantitatiu. Entrevista qualitativa semiestructurada. Taula per l'anàlisi dels materials didàctics i programes d'activitats dels museus.	Responsables del servei didàctic dels museus i mestres. Així com, els materials didàctics.	Analitzar els materials didàctics de tres institucions museístiques, tenint en compte el desenvolupament de l'empatia històrica. Valorar les relacions establertes entre els museus i les escoles abans de la crisi sanitària i la situació actual. Durant aquesta fase, es procedirà a la presa de contacte amb les i els mestres i el personal del servei didàctic dels museus, per a la recollida de dades mitjançant entrevistes, enquestes i anàlisi de materials didàctics.
<u>Fase de disseny de la intervenció educativa</u>	Desplegament curricular d'educació primària de l'àmbit de coneixement del medi. Model didàctic crític per l'ensenyament de les ciències socials.		La fase consistirà a dissenyar una intervenció educativa innovadora per educació primària, per establir relacions entre museus i escoles, per treballar des de les ciències socials el desenvolupament de l'empatia històrica a través d'un museu d'art.

<u>Fase d'elaboració de criteris essencials per l'ensenyament de l'empatia històrica en museus d'art</u>	<p>Dues enquestes del mètode d'estudi transversal quantitatiu.</p> <p>Entrevista qualitativa semiestructurada.</p> <p>Taula per l'anàlisi dels materials didàctics i programes d'activitats dels museus.</p> <p>Marc teòric</p> <p>Disseny de la intervenció educativa</p>	<p>Mestres d'educació primària i servei didàctic dels museus d'art</p>	<p>Finalment, l'última fase pretén reflexionar críticament i elaborar un decàleg dels criteris essencials per l'ensenyament de l'empatia històrica en museus d'art, per així oferir un recurs educatiu a mestres d'educació primària i serveis didàctics dels museus d'art per implementar l'empatia històrica.</p> <p>Reflexionar i establir orientacions pels museus d'art per oferir un servei didàctic de les ciències socials de qualitat per desenvolupar l'empatia històrica.</p>
--	--	--	--

3.5 Anàlisi i triangulació de dades

Segons Hernández, Fernández i Baptista (2014) la triangulació de dades en una investigació consisteix a utilitzar diverses fonts d'informació i mètodes de recollida de dades. En aquest estudi és important emprar la triangulació durant el procés i l'anàlisi de resultats.

Lincoln i Guba (1985) estableixen una sèrie de criteris per regular la seva validesa i rigor de la investigació. En aquest sentit, tindrà en compte el criteri de veracitat, entès en altres paraules com validesa, l'aplicabilitat i la fiabilitat.

En referència a la veracitat (validesa) i la fiabilitat, s'utilitzaran des del vessant quantitatiu una enquesta pel personal del servei didàctic dels 3 museus seleccionats, una altra per 6 mestres d'educació primària de diverses escoles. Pel que fa al vessant qualitatiu, he elaborat dues entrevistes pels agents esmentats amb anterioritat, per aconseguir més perspectives de visió, obtenir més dades rigoroses i aprofundir les qüestions més rellevants de les enquestes. Així mateix, l'anàlisi dels materials didàctics a partir d'una taula de valoració qualitativa, per obtenir evidències de les seves elaboracions. D'aquesta manera, podrà establir conclusions en certa manera generalitzables avalades per evidències prèvies del marc teòric.

Quant a l'aplicabilitat, gràcies a aquesta triangulació de dades comentades de les diferents fonts d'informació i les tècniques de recollida de dades, permet contrastar les dades i dissenyar una intervenció educativa que treballi l'empatia històrica, per posteriorment elaborar un decàleg dels criteris essencials per l'ensenyament de l'empatia històrica en els museus d'art, assolint així una perspectiva transferible a la realitat.

Per analitzar les dades de totes les fases, és imprescindible disposar dels objectius fixats per a cada fase d'investigació, per valorar la confirmació d'aquests. En la primera fase exploratòria i diagnòstica, els instruments que s'utilitzen són les dues enquestes, les dues entrevistes i la taula per l'anàlisi dels materials didàctics dels museus, amb els quals s'han establert unes categoritzacions que facilitaran el procediment. Tot seguit, es portarà a terme un procés de transcripció de les enquestes i entrevistes de cadascuna

de les preguntes, per ajudar-nos a analitzar els resultats obtinguts de manera objectiva i amb coherència amb el marc teòric, i amb els objectius prefixats. Respecte a la segona fase de disseny de la intervenció educativa, mitjançant el desplegament curricular d'educació primària de l'àmbit de coneixement del medi i el model didàctic crític per l'ensenyament de les ciències socials, tenint en compte l'anàlisi de resultats de la primera fase, es programarà una seqüència d'activitats per treballar l'empatia històrica en un museu d'art, seguint el procés establert per Gil (2018): seqüenciant a partir del cicle d'aprenentatge (exploració, introducció de nous punts de vista, estructuració del coneixement i aplicació). Per últim, a la fase d'elaboració de criteris essencials per l'ensenyament de l'empatia històrica en museus d'art, s'oferirà un decàleg d'acord amb la investigació per mestres i serveis didàctics dels museus.

3.6 Codi deontològic

La investigació del marc d'aquest TFG estableix una ètica per a la protecció de dades de les persones participants, tant en les enquestes com les entrevistes. La funció de les relacions establertes tindran una finalitat exclusivament educativa. Per tant, no es difondran els enregistraments, més enllà del tutor de TFG. Per respectar el dret de les participants, es demanarà una autorització, i a més des del compromís ètic i crític de les ciències socials, no es canviaran dades de les obtingudes.

4. Anàlisi dels resultats obtinguts

En el següent apartat s'analitzaran els resultats obtinguts de l'aplicació dels instruments de recollida de dades del vessant quantitatiu i qualitatiu en el Museu de la Xocolata, el Museu Picasso i el Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya: l'enquesta i les respostes aconseguides; l'entrevista semiestructurada i la taula per l'anàlisi dels materials didàctics i programes d'activitats dels tres museus. Així com, l'enquesta i entrevista semiestructurada a docents de centres educatius d'educació primària.

No obstant això, en representació del Museu Picasso per l'anàlisi dels resultats, només es tindrà en compte l'enquesta i els materials didàctics i programes d'activitats, ja que la responsable del servei didàctic no ha pogut participar en l'entrevista semiestructurada.

Els **objectius** que es van plantejar per la **primera fase exploratòria i diagnòstica** són els següents:

- Analitzar els materials didàctics de tres institucions museístiques, tenint en compte el desenvolupament de l'empatia històrica.
- Valorar les relacions establertes entre els museus i les escoles abans de la crisi sanitària i la situació actual.

L'anàlisi dels resultats obtinguts es fa dels tres museus i del col·lectiu de docents. Les transcripcions de les enquestes i entrevistes, i la valoració dels materials didàctics es poden consultar a l'apartat d'Annexos.

4.1 Anàlisi dels resultats obtinguts del Museu de la Xocolata

El Museu de la Xocolata és un equipament privat impulsat pel Gremi de Pastisseria de Barcelona, que pren com a objectius difondre la històrica de la xocolata i la pastisseria, i valorar la tradició pastissera i xocolatera del nostre país.

La institució museística disposa d'un programa reglamentari per portar a terme la seva activitat patrimonial anomenat ISSO, el qual s'encarrega d'establir estratègies per millorar la qualitat pedagògica de les propostes del servei didàctic.

El Departament Didàctic reflexiona entorn els materials educatius que presenten als centres educatius i famílies, com és el cas de les visites guiades, documents per a la realització de les activitats, tallers, etc. Les escoles i el museu mantenen contacte per transferir el seu servei, aportant recursos categoritzats segons el nivell educatiu al qual va dirigit, i també contenen el Projecte CLIL per les escoles que sol·licitin el procés d'ensenyament – aprenentatge integrant la llengua estrangera de l'anglès.

Seguint la línia dels objectius plantejats en la fase exploratòria i diagnòstica, per l'elaboració d'una anàlisi exhaustiva, establiré quatre categories.

4.1.1 Relació servei didàctic dels museu i escoles abans de la crisi sanitària i situació actual

El servei didàctic del museu afirma que les escoles i el museu mantenen un equilibri per contactar i fer les reserves, de les quals moltes van cada any. La Institució ofereix a les escoles dossiers per l'alumnat i professorat, formació per les i els mestres, informació bàsica de preus i horaris, estableixen espais pedagògics per construir les propostes didàctiques plegades, adaptació segons les necessitats de l'alumnat i enquestes de valoració. Un dels factors més importants en la seva gestió com a museus és la coordinació i cooperació entre el servei didàctic del museu i les escoles. Abans de la situació de pandèmia, també participaven en les jornades de portes obertes protagonitzades per l'Ajuntament de Barcelona, atès que formen part del Comitè d'Innovació Pedagògica, i una que fan a nivell museu per trimestre. En aquestes jornades exposen al personal docent les activitats i projectes que té el museu, i a més poden preparar conjuntament les sortides i rebre assessorament personalitzat.

Des de la situació de crisi sanitària actual, han rebut formació per aprendre a utilitzar les xarxes socials per arribar a les escoles. Fet que es pot comprovar a la pàgina web, on han inclòs un nou projecte, per adaptar-se a la situació, anomenat *el museu va a la teva escola*. D'aquesta manera, com les famílies i mestres tenen por de sortir de l'escola, el Museu de la Xocolata ha anat a diverses escoles per portar les seves activitats.

En aquest sentit és un museu que manté una relació estreta amb les escoles, per intentar aconseguir que els centres educatius el percebin com una eina d'aprenentatge.

4.1.2 Disseny del material didàctic i activitats del museu

El Museu de la Xocolata de Barcelona basa el seu disseny del material didàctic i de les activitats a partir del programa reglamentari ISSO, la qual constitueix un mecanisme amb la finalitat d'aconseguir la qualitat de les activitats, els serveis, etc. esquematitzat per pensar què volen que aprenguin, què es treballa... Aleshores, per elaborar els seus materials pedagògics, segueixen aquest guió pensant en la idea, plantejant-la en l'esquema, tenint en compte les competències del currículum, els conceptes socials clau, els continguts i la seqüència de les activitats, per després avaluar la proposta.

Una vegada tenen la part teòrica del disseny, escullen una escola amb les quals tenen contacte per oferir-li gratuïtament l'activitat, i a canvi que en faci una valoració crítica.

Aquest programa ISSO i les valoracions de seguiment permanent que es fan, mostren una sòlida base pedagògica i didàctica dels seus serveis educatius, centrada en la reflexió i autocrítica constant.

4.1.3 Desenvolupament de l'empatia històrica

La responsable del servei didàctic i reserves exposa que treballen amb la línia del temps passat i present en tots els seus projectes educatius, per tal de sensibilitzar històricament a l'alumnat, amb la finalitat d'apropar i connectar el patrimoni cultural i ajudar a construir la identitat individual i col·lectiva. El museu fa ús de recursos didàctics com els jocs de simulacions i simbòlics, narracions, entre d'altres, per introduir un fil conductor que permeti el desenvolupament de l'empatia històrica, i a la vegada el pensament crític i creatiu. Per tal d'afavorir el desenvolupament del pensament crític i creatiu, parteixen de preguntes i reptes del món de la xocolata que combinin el saber, saber fer i saber estar, com ara el problema social rellevant de si tothom pot menjar xocolata.

Respecte al treball del passat i present, ho treballen amb la Xispeta del cacau i un joc de rols de maies i asteques, permeten a l'alumnat que reflexionin entorn els canvis i continuïtats del món pastisser i xocolater en el temps i l'espai. Com també, relacionen els fets i fenòmens del passat i present amb línies del temps, narracions i descripcions de l'evolució històrica amb fotografies.

No obstant això, existeix una debilitat en les seves activitats per afavorir el desenvolupament de l'empatia històrica i el pensament crític, que és imaginar el futur i reflexionar sobre aquest.

4.2 Anàlisi dels resultats obtinguts del Museu Picasso de Barcelona

El Museu Picasso neix l'any 1963 per desig de Picasso de tenir un museu monogràfic a la ciutat de Barcelona. Tenen una col·lecció permanent que revela la seva formació en la vida d'artista, el vincle amb la ciutat de Barcelona des de la seva adolescència i joventut fins a la seva mort. Així com, materials que formen part de les belles arts pels tallers.

El servei didàctic ofereix un gran ventall d'activitats i tallers per educació primària, secundària i universitària. A més, en els últims anys ha desenvolupat materials per l'alumnat de cicle infantil, fet que fins fa relativament poc, no presentaven aquest servei de propostes. Tot el programa educatiu es troba en la pàgina web, amb recursos en línia.

4.2.1 Relació servei didàctic dels museu i escoles abans de la crisi sanitària i situació actual

La institució afirma que hi ha un equilibri entre museu i escoles en posar-se en contacte. Una vegada han fet la reserva, el museu proporciona als centres educatius dossiers pel professorat i alumnat, formació per docents i informació bàsica de preus i horaris. Així mateix, estableixen espais pedagògics per construir les propostes didàctiques plegades, fet que es dona amb els projectes compartits. La finalitat d'intentar establir sinèrgies entre el museu i les escoles, és poder preparar la sortida i dotar a docents de coneixements per implementar la metodologia Visual Thinking Strategies. Aquesta relació amb les escoles va més enllà de la visita, en tant que envien un formulari perquè avaluïn la visita per millorar-la, i obtenen resposta.

El Museu Picasso pregunta directament a les escoles com és el grup d'alumnes visitant i si requereix d'adaptacions per atendre a la diversitat, i així obtenir disponibilitat temporal per emprar les variacions i recursos adients.

A partir de l'enquesta, s'ha reflexionat vers les dificultats i facilitats que són fruit de la crisi sanitària actual, i ha exposat la insuficiència de presencialitat de les escoles per por i l'estrès dels docents. Per contra, consideren com a punt positiu la reducció dels grups en les visites i tallers, com a mesura Covid, perquè afavoreixen el benestar emocional de l'alumnat i l'aprenentatge.

4.2.2 Disseny del material didàctic i activitats del museu

La responsable del servei didàctic del museu ha respost que les persones educadores no són pròpies de l'empresa, però si reben formació i participen en l'elaboració del material didàctic i les activitats.

Per dissenyar les activitats segueixen metodologies participatives a partir de les Estratègies de Pensament Visual (EPV), un mètode d'ensenyament i aprenentatge basat en l'estudiant, on a partir de l'observació de l'obra es genera un debat compartit entre iguals. Gràcies a aquesta metodologia, utilitzen l'art per ensenyar a pensar, les habilitats comunicatives i l'alfabetització visual. En cap cas, es parla dels continguts socials, però es fa referència que a través del debat s'afavoreix el desenvolupament del pensament crític i creatiu.

La metodologia EPV, o VTS en anglès, proporciona pel disseny del material didàctic i activitats del museu la finalitat d'observar obres d'art, deixar a l'alumnat pensar, qüestionar-se i interpretar el quadre, i establir reflexions entre iguals i amb les educadores, per aconseguir apropar el patrimoni cultural i artístic des de l'interès i curiositat dels discent. Dins d'aquest marc metodològic, els objectius de les activitats entren en relació amb aquestes habilitats i estratègies, i les competències, seqüenciats segons la dificultat d'alfabetització visual i interpretació de les obres artístiques de l'autor.

4.2.3 Desenvolupament de l'empatia històrica

Durant l'enquesta fa referència que es treballen fets i fenòmens del passat i present, a partir de l'estudi de canvis i continuïtats en el temps i l'espai, amb línies del temps, narracions i descripcions de l'evolució històrica amb fotografies, i gràcies a quadres cronològics temàtics, frís cronològics, simulacions, etc. Un cop t'endinses a la pàgina web i analitzes els materials didàctics i projectes educatius, es descriuen elements clau per conèixer la història de Pablo Picasso en el temps i espai, i de manera superficial algun concepte actual amb el recurs educatiu en línia de les finestres, o l'art, crítica social.

Tal com s'espera d'un museu monogràfic dedicat a l'artista Pablo Picasso, es treballen valors i fets històrics a partir de les seves vivències, amb preguntes, inquietuds i curiositats de les persones visitants. Tanmateix, s'afirma que no es construeix el context històric a través de problemes socials rellevants, per desenvolupar l'empatia històrica lligant-la al patrimoni artístic.

La responsable del servei didàctic no va poder participar en l'entrevista semiestructurada, però no ha suposat un gran handicap per la investigació, atès que no

hauria aportat informació més rellevant entorn l'empatia històrica, perquè ja va exposar que el museu no la treballa.

4.3 Anàlisi dels resultats obtinguts del Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya (MNACTEC)

El Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya de Terrassa és un dels tres museus nacionals de Catalunya i depèn del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Aquest museu té com a finalitat promoure el coneixement de la cultura científica, conservar, estudiar i mostrar els avenços científics, centrant-se en la indústria tèxtil i la seva incidència social. Així mateix, presentar el passat, present i futur de la ciència i la tecnologia catalana.

L'edifici arquitectònic ja és patrimoni cultural, donat que fou una fàbrica tèxtil modernista de Catalunya.

El departament didàctic és extern al museu i rep formacions per elaborar els materials. A la pàgina web hi ha documentació per escoles i famílies de les visites, activitats, materials didàctics i informació logística.

4.3.1 Relació servei didàctic dels museu i escoles abans de la crisi sanitària i situació actual

L'enquesta i l'entrevista coincideixen que les escoles són les encarregades de contactar amb el museu, i només proporcionen dossiers pel professorat i alumnat i informació bàsica de preus i horaris. Per tant, és un dels dèficits més considerables del museu. Les escoles exposen les seves necessitats i interessos sobre alguna temàtica, i llavors el servei didàctic adapta la programació d'acord amb els suggeriments.

Aquesta relació insuficient amb les escoles s'ha mantingut davant de la situació de pandèmia, afirmant que les úniques dificultats que observen en la relació amb les escoles és l'adaptabilitat amb els horaris d'entrada i sortida, i que no creuen necessaris cap canvi per mantenir els vincles amb elles. Per contra, tenen dos projectes compartits amb escoles, que acostumen a ser de màxima complexitat per apropar el patrimoni cultural i l'eina d'aprenentatge a l'alumnat que no es pot permetre la sortida.

Després de la visita només tenen contacte perquè els centres educatius participin en l'enquesta de satisfacció de la visita, de la qual reben resposta.

4.3.2 Disseny del material didàctic i activitats del museu

Els materials didàctics i activitats del museu són dissenyats exclusivament pel servei didàctic extern, que van adaptant segons els interessos i curiositats de les escoles. Les activitats les divideixen segons etapa infantil, primària i secundària, però moltes vegades es comparteixen en les diferents etapes i cicles, i es van modificant segons el que estableix el currículum. Per tant, a nivell pedagògic i didàctic segueixen el document curricular.

En el museu hi ha material didàctic i activitats de caràcter científic social i experimental, que van interrelacionant per afavorir el desenvolupament del pensament crític i creatiu, i ajudar en un procés d'ensenyament – aprenentatge competencial. Però, també disposen tallers que no tenen aquesta incidència humanitària.

4.3.3 Desenvolupament de l'empatia històrica

El factor clau d'aquest museu és la focalització de la indústria tèxtil de Catalunya, ja que és un element potent per establir vincles intel·lectuals i socioafectius amb l'alumnat. Les propostes del museu relacionen els fets del passat i present del museu a partir de l'estudi de canvis i continuïtats en el temps, amb línies del temps, narracions i descripcions de l'evolució històrica amb fotografies, i gràcies a quadres cronològics, fris cronològics i simulacions. Fins i tot, una de les estratègies més destacables que utilitzen són actors i actrius que reconstrueixen la vida de les persones en el passat, per després reflexionar com és el present i proposar alternatives de futur.

Les connexions amb el passat, present i futur les fan a partir de preguntes, reptes i problemes socials rellevants, com és el cas de la desigualtat de gènere i de la situació laboral dels infants, per captar la seva atenció i apropiat-se a l'àmbit socioafectiu dels nens i les nenes.

Finalment, és un dels punts rellevants del museu, tot i que a l'àmbit de ciències experimentals acostuma a ser més difícil quan es tracta de tallers o apropiat la vida en l'espai.

4.4 Anàlisi dels resultats obtinguts de docents d'educació primària

En aquest apartat d'anàlisi de resultats obtinguts de docents d'educació primària, cal destacar que han participat 6 docents (5 dones i 1 home) per respondre l'enquesta, i dos d'aquests han respost l'entrevista semiestructurada, i que formen part del Vallès Occidental.

Els criteris que utilitzen les escoles per seleccionar els museus majoritàriament és per la proximitat (4 docents), els continguts i activitats (5 docents).

4.4.1 Relacions servei didàctic dels museus i escoles abans de la crisi sanitària i situació actual

Els resultats extrets de les enquestes a docents demostren que el 50% de la mostra coincideix en el fet que l'escola fa una recerca i contacta amb els museus, i l'altre 50% defensen que hi ha un equilibri entre escoles i museus.

Un altre aspecte interessant és que 4 docents exposen que els museus proporcionen als centres educatius dossiers pel professorat i alumnat, i informació bàsica de preus i horaris, mentre que només hi ha dues mestres que reben també formació. Aquestes dades tenen relació amb què quan contacten amb els museus, els docents expliquen els interessos i necessitats, però no participen en l'adaptació i construcció de propostes, i les dues docents que reben formació, també es coordinen i cooperen per compartir opinions i suggeriments en les temàtiques.

Una dada esperançadora és que els museus permeten flexibilitats per fer adaptacions segons el centre educatiu i grup d'alumnes, per incloure la diversitat en els seus projectes i visites. A més, els museus s'encarreguen de preguntar per poder adaptar-ho amb temps, i només una docent participa en l'adaptació conjuntament.

Finalment, a causa de la situació sanitària actual, els docents defensen les innovacions i adaptacions dels museus, perquè han compartit els materials didàctics a la pàgina web, han fet videotrucades, i fins i tot, han facilitat l'accés a programar coordinant-se la visita del museu a l'escola, manifestant així que la situació de pandèmia ha facilitat la

comunicació entre museu i escola. Per contra, les dificultats han estat els confinaments i la presencialitat, fet que ha modificat les seves motivacions a l'hora de seleccionar els museus, donant més importància a les mesures Covid, que no pas als continguts i activitats.

4.4.2 Participació de docents en els museus

El 50% dels docents de la mostra han explicat que participen força en el procés d'ensenyament – aprenentatge, i un 33,3% una mica, i un 16,7% bastant. Les justificacions que presenten per argumentar la seva participació coincideixen en fer preguntes per lligar continguts de l'aula, treballant abans i després de la sortida les activitats que ofereix el museu. No obstant això, a l'escola ho treballen molt per sobre per manca de temps, tot i que el 100% pensen que els objectius presenten coherència amb la visita i amb l'apropament del patrimoni cultural a l'alumnat.

Davant de la situació de pandèmia, no fan tantes preguntes i estan menys actius en aquest sentit, donat que senten la responsabilitat de vigilar el compliment dels protocols Covid.

4.4.3 Desenvolupament de l'empatia històrica

Pel que fa a l'obtenció de dades per valorar el desenvolupament de l'empatia històrica des de la visió dels docents, afirmen que l'estudi de canvis i continuïtats, i l'ús de línies en el temps, narracions i descripcions en l'evolució històrica amb fotografies, forma part del seu espai d'ensenyament – aprenentatge. No obstant això, les escoles tot just s'estan iniciant en aquesta transformació educativa per desenvolupar el pensament històric a través de les vivències de persones, i del pensament crític i creatiu. Moltes destaquen el passat més recent com ara la vida dels avis i les àvies.

Consideren important fer sortides i treballar amb els museus per conèixer el patrimoni cultural perquè presenten valors de conservació, protecció i valoració d'aquest (4 docents), i també coincideixen en apropar i sensibilitzar l'alumnat per conèixer la realitat directament, i crear la identitat dels discents. Els docents enumeren criteris per treballar ciències socials amb els museus com ara la socialització, conèixer la història i patrimoni cultural, i construir la identitat i valors democràtics.

Per últim, mostren dificultats per valorar si els museus programen activitats que afavoreixin el desenvolupament de l'empatia històrica a partir de problemes socials rellevants.

5. Discussió de resultats

Després d'haver analitzat les dades obtingudes a través de l'aplicació de la triangulació de dades, es pretén interpretar els resultats d'acord amb la investigació. Cal esmentar que el que s'exposa a continuació no es pot extrapolar completament amb la realitat, atès que els resultats obtinguts són menors al volum real de museus del patrimoni cultural de Catalunya, que podrien avaluar el mateix escenari i tema d'investigació.

Els **objectius** que es van plantejar per la **primera fase exploratòria i diagnòstica** són els següents:

- Analitzar els materials didàctics de tres institucions museístiques, tenint en compte el desenvolupament de l'empatia històrica.

- Valorar les relacions establertes entre els museus i les escoles abans de la crisi sanitària i la situació actual.

Les primeres dades referides a l'ensenyament de l'empatia històrica en els museus, constata que varia en funció de la ideologia dels serveis didàctics vers la perspectiva educativa que presenten. Basant-me en el Museu Picasso, s'han realitzat diversos materials didàctics i visites que situen les obres artístiques en un marc temporal, però no inclouen la dimensió afectiva i cognitiva, que requereix l'empatia històrica i el pensament crític. En canvi, el Museu de la Xocolata i el Museu Nacional de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya, projecten activitats amb un elevat grau de participació, reflexió i ús de l'esperit crític, construint la història des de diferents perspectives humanes, fet que són museus que treballen el desenvolupament de l'empatia històrica (Watson, 2015).

Alguns dels museus analitzats han prioritzat els continguts procedimentals i actitudinals, que els conceptuais, amb la intencionalitat d'augmentar les activitats educatives que afavoreixin el desenvolupament del pensament històric i crític (Yuste, 2016).

Quant a la relació entre els serveis didàctics dels museus i les escoles, la majoria de mestres coincideixen en els criteris per treballar el patrimoni cultural amb els museus han de ser pels valors de conservació, protecció i valoració del patrimoni per ajudar a crear les seves identitats individuals i col·lectives, tal com afirmen Polo, García, de Santos (2014). No obstant això, la funció educativa dels museus ha canviat en els últims anys, amb el propòsit d'esdevenir espais de construcció d'aprenentatge dinàmics i oberts a la demanda dels centres escolars (Fraile i Alonso, 2013).

Tots els museus investigats valoren les relacions amb les escoles més enllà de la visita guiada, s'encarreguen de proporcionar materials didàctics per mestres i alumnes, i dues d'aquestes també programen formacions i espais d'aprenentatge per educar conjuntament en l'educació patrimonial. Però, generalment els docents contrasten aquests resultats, afirmant que els museus no proporcionen aquest servei.

Davant de la situació de pandèmia, els docents valoren positivament la resposta educativa que han elaborat els museus, i la implicació per coordinar-se fent videotrucades i establint vincles comunicatius més estrets que abans de la pandèmia, valorant únicament com a punt dèbil la poca presencialitat causada per les restriccions de les mesures sociosanitàries i les pors familiars.

Finalment, les institucions museístiques tenen un paper fonamental per portar a terme un procés d'ensenyament – aprenentatge amb relació l'educació patrimonial, connectant el desenvolupament de l'empatia històrica. Així com, a partir de la situació sanitària han reinventat la missió educativa i els seus vehicles de participació i comunicació. Fins i tot, han elaborat projectes compartits, o bé el museu va a l'escola.

6. Conclusions de la investigació

Els resultats obtinguts en la investigació analítica dels tres museus i docents, han estat possibles gràcies a l'assoliment dels objectius. En el marc metodològic de la investigació he elaborat dos supòsits inicials en relació amb aquesta, que puc corroborar.

Els **supòsits** que proposava eren:

1. Els serveis didàctics dels museus d'art ofereixen materials i visites educatives sense implicar la construcció de l'empatia històrica des d'un enfocament crític, que permeti un procés d'ensenyament - aprenentatge significatiu i contextualitzat.
2. La situació extraordinària causada per la pandèmia COVID-19, afectarà els vincles establerts entre els centres educatius i institucions museístiques, provocant que hi hagin de reinventar la seva missió educativa i els seus vehicles de comunicació i participació.

Evidentment, els serveis didàctics dels museus d'art no treballen l'empatia històrica des d'un enfocament crític, ja que no parteixen el seu estudi de l'educació patrimonial a través d'un model didàctic crític on la funció de l'educació sigui permetre la reflexió i el compromís, amb l'objectiu de predisposar a l'alumnat per comprendre i interpretar les situacions, i prendre decisions i actuar per millorar el present i pensar el futur, tenint en compte les vivències passades dels artistes. Per tant, tampoc vetllen pel desenvolupament de l'empatia històrica, perquè aquesta ofereix l'oportunitat d'un enfocament des del pensament crític (Waring i Robinson, 2010). Quan parlem d'educació patrimonial, intervenen en el procés educatiu amb la metodologia VTS o EPV, mirant, escoltant, pensant i parlant, per interpretar i reflexionar vers el patrimoni artístic exposat, però això no implica l'oportunitat de construir el pensament històric críticament. Aleshores, el desenvolupament de l'empatia històrica es treballa més en serveis didàctics que no proporcionen més rellevància a les belles arts.

Seguint amb la mateixa línia del desenvolupament de l'empatia històrica, amb els resultats obtinguts de docents, afirmem que els docents que formen part de la mostra no la treballen, ja que moltes de les persones enquestades i entrevistades, es queden en la superfície per manca de formació, tal com succeeix amb l'educació patrimonial.

Pel que fa al segon supòsit, les institucions museístiques han reflexionat propostes de millora per reinventar la seva missió educativa i els vehicles de comunicació i participació amb les escoles. Tot i això, les escoles i la ciutadania no estan receptives com abans per interaccionar amb els museus, per manca de temps, les restriccions i por de les famílies.

7. Fase 2. Disseny de la intervenció educativa

7.1 Introducció

En aquesta fase d'investigació pretenem donar resposta a l'objectiu general que plantejava, que és *dissenyar una intervenció educativa innovadora per educació primària, d'acord amb la situació sanitària actual que estableixi vincles entre museus - escoles, des de la didàctica de les ciències socials per treballar el desenvolupament de l'empatia històrica a través d'un museu d'art.*

Per portar a terme aquesta tasca, elaboraré una intervenció educativa pensada pel Museu Picasso de Barcelona. El disseny presentat pren com a referència que l'educació patrimonial en els museus ha de facilitar activitats per construir la consciència històrica propera a l'entorn, i formar ciutadanes democràtiques que ajudin a plantejar les seves identitats col·lectives i individuals (Polo, García i de Santos, 2014).

La meua proposta es construeix des del concepte d'empatia històrica en les ciències socials, i la importància de difondre-la en els museus d'art basada en els estudis de Gudin (2016) i Domínguez, Arias, Sánchez, Egea i García (2017). El plantejament necessita la dimensió afectiva i cognitiva per desenvolupar el pensament crític i l'empatia històrica. Les ciències socials estudien com han canviat les coses, per tenir la certesa que podem canviar el futur.

7.2 Explicació del Problema Social Rellevant

La unitat didàctica proposada vol respondre al següent problema social rellevant ***podem transformar la societat a través de les imatges?***

A partir d'aquest PSR de l'impacte que tenen les imatges en la nostra societat, es pretén reflexionar sobre l'eix que ens ha relacionat socialment des del passat amb els quadres dels museus d'art, pancartes a les manifestacions, fins al dia d'avui amb les fotografies que anem publicant a les xarxes socials.

La qüestió socialment viva permet treballar un fenomen del passat, que podem analitzar des del present mitjançant l'anàlisi de canvis i continuïtats, des de la perspectiva de la vida de les persones, els seus valors i pensaments, potenciant així el desenvolupament de l'empatia històrica. A més, és un punt de partida proper al context social de l'alumnat, de la seva vida quotidiana i significatiu. Des del punt de vista significatiu, ho és per la societat, per l'alumnat, pel personal docent de les escoles i pels museus.

Per dissenyar la intervenció educativa pel Museu Picasso, he tingut en compte el cicle d'ensenyament – aprenentatge per seqüenciar les activitats i objectius, seguint un ordre de més simplicitat a més complexitat. El cicle emprat és el següent, i s'ha elaborat una activitat per a cadascuna de les fases: fase d'exploració de coneixements previs i d'introducció, d'estructuració i d'aplicació. Cal destacar, que parteix de la idea que Pablo Picasso utilitzava l'expressió artística per reivindicar-se contra la Guerra Civil Espanyola, la Segona Guerra Mundial, i contra el feixisme.

Quan ens endinsem en la pregunta ***podem transformar la societat a través de les imatges?***, no l'hem de percebre com una qüestió tancada amb una única representació social. La pregunta afavoreix el sorgiment d'altres que també poden generar curiositat i aprenentatge significatiu:

- Per què ens pot servir en la nostra vida l'art?
- Com creus que podien comunicar-se a través l'art?
- I tu què fas per comunicar-te?
- Com creus que t'hauries comunicat en el passat sense Instagram i Tik Tok?
- Què creus que tenim en comú amb Pablo Picasso?
- Com creus que ens podem comprometre amb la societat fent art?
- Com creus que podem actuar socialment a través de l'art?
- Quina incidència tenen les imatges en la societat del segle XXI? I abans?
- Com transformaries els conflictes socials a través de les imatges?
- Què creus que és més important pels artistes, el missatge i les emocions, o l'estètica?
- A tu també t'han censurat?

7.3 Esquema dels conceptes socials claus

L'organització i selecció de continguts socials s'ha portat a terme a partir dels *conceptes socials clau* (Benejam, 1999). Aquesta organització considera que els continguts de les ciències socials proposats pel currículum han de permetre la identificació de conceptes socials claus, ja que possibiliten un marc de coneixements estructural de les ciències socials, facilitador de conceptes transdisciplinaris, significatius i potencien l'acció social coherent als problemes socials rellevants.

La següent taula de conceptes socials claus es basa en l'elaboració pròpia de Gil (2017):

PROBLEMA SOCIAL RELLEVANT	PODEM TRANSFORMAR LA SOCIETAT A TRAVÉS DE LES IMATGES?
Racionalitat/irracionalitat	- Quines causes i conseqüències consideres que han provocat a les persones expressar-se artísticament des de l'esperit crític?
Identitat/alteritat	- Com vivien els artistes l'expressió artística durant el franquisme i com la vivim nosaltres en l'actualitat?
Creences/valors	- Creus que els museus d'art poden transmetre la nostra cultura? - Què creus que és més important pels artistes, el missatge i les emocions, o l'estètica?
Diversitat/desigualtat	- Per què hi ha desigualtats en el món per poder participar amb llibertat d'expressió a través del llenguatge artístic i visual?
Canvis i continuïtats	- Com era la vida quotidiana de Pablo Picasso i la nostra? Com evolucionarà la rellevància de l'expressió artística? - Quins aspectes positius i negatius romanen en les imatges de la nostra societat?
Organització social/poder	- Per què hi ha imatges a les xarxes socials i obres artístiques censurades? Qui regula la llibertat d'expressió?
Interrelació/conflicte	- Com reaccionem davant dels conflictes socials a través de l'art? Per què hi ha una relació d'interdependència de les imatges i les persones?

7.4 Quadre de programació i seqüència didàctica

Títol	PODEM TRANSFORMAR LA SOCIETAT A TRAVÉS DE LES IMATGES?
Cicle d'educació primària	Cicle superior

Competències clau /AMBITs DECRET 119/2015	DIMENSIONS/Cb	OBJECTIUS D'APRENENTATGE (numerats)	CRITERIS AVALUACIÓ	INDICADORS			
				No assolit	Nivell aprenent	Nivell notable	Nivell excel·lent
ÀMBIT LINGÜÍSTIC (CAT) Competència comunicativa lingüística i audiovisual	Comunicació Oral Competència 3. Interactuar oralment d'acord amb la situació comunicativa utilitzant estratègies conversacionals	1. Explicar les idees pròpies amb un discurs estructurat i crític vers la importància de les imatges en el passat, present. (C3)	Explica les situacions socials passades i actuals, tenint en compte la importància de les imatges.	És capaç de reproduir idees externes, però sense incloure la seva opinió des d'una perspectiva crítica.	És capaç de construir una opinió pròpia a partir d'aportacions de companyes i companys.	És capaç d'argumentar les seves idees amb una opinió crítica, tenint en compte les emocions i els sentiments de les persones.	És capaç d'argumentar les seves idees amb discurs ben estructurat i amb una perspectiva crítica, tenint en compte les emocions i els sentiments de les persones, i fent la seva valoració.
ÀMBIT ARTÍSTIC (EVP)	Percepció, comprensió i valoració Competència 3. Comprendre i valorar elements significatius del patrimoni artístic proper, de Catalunya i d'arreu.	2. Conèixer la funció i influència bàsica del patrimoni artístic. (C3)	Relaciona l'art i les qüestions socialment vives de la societat.	Identifica en el patrimoni artístic idees d'artistes i manifestacions artístiques.	Vincula les obres d'art dels artistes amb el seu entorn del passat, les emocions, les experiències, creences i valors.	Relaciona i interpreta les obres d'art del passat i present, reflexionant des del punt de vista de l'artista.	Relaciona i interpreta les obres d'art del passat i present, reflexionant des del punt de vista de l'artista, i ofereix la seva opinió.

Competència artística i cultural	Interpretació i producció Competència 5. Emprar elements bàsics del llenguatge visual amb tècniques i eines artístiques per expressar-se i comunicar-se.	3. Interpretar i expressar emocions, experiències i valoracions crítiques a través del llenguatge artístic i visual. (C5)	Utilitza el llenguatge visual i artístic per crear obres d'art des de l'empatia social.	Utilitza el llenguatge visual i artístic bàsic per crear obres d'art amb emocions simples.	Expressa desitjos simples fent ús de la fotografia.	Expressa i comunica situacions crítiques de la societat elaborant i/o fent noves versions de creacions artístiques de Pablo Picasso.	Expressa i comunica emocions, experiències i valoracions crítiques per manifestar situacions emergents de la societat.
ÀMBIT DEL CONEIXEMENT MEDI (NAT-SOC) Competència coneixement i interacció món físic Competència Social i ciutadana	Món actual Competència 2. Interpretar el present a partir de l'anàlisi dels canvis i continuïtats al llarg del temps, per comprendre la societat en què vivim. Competència 5. Valorar problemes socials rellevants interpretant-ne les causes i les conseqüències per plantejar propostes de futur.	4. Interpretar la realitat a través de la informació que ens aporten les imatges, actuant en el món real a partir de l'anàlisi dels canvis i continuïtats al llarg del temps, passat i present, per comprendre la societat en què vivim. (C2)	Estableix relacions entre elements del passat i el present identificant els canvis i les continuïtats que han patit. Justifica aquestes relacions mitjançant les imatges i converses.	Presenta dificultats per pensar com se sentien les persones del passat, i així comprendre els fets rellevants. Reconeix algunes de les característiques de les imatges de l'actualitat que ha canviat amb el pas del temps. No és capaç de relacionar una acció social del passat amb una del present per formular una conclusió senzilla.	Identifica algunes vivències rellevants del passat de Pablo Picasso i que encara són presents (exemple, la censura). Reconeix les característiques de les imatges de l'actualitat que han canviat amb el pas del temps i estableix semblances i diferències.	Explica experiències de rellevants del passat de Pablo Picasso, relacionant-les amb altres artistes del present. Estableix causes i conseqüències dels canvis i continuïtats que han provocat a les persones expressar-se artísticament des de l'esperit crític.	Interpreta experiències rellevants del passat de Pablo Picasso, relacionant-les amb altres artistes del present. Explica els canvis i continuïtats que han patit la societat, que han provocat l'expressió artística des de l'esperit crític. Relaciona emocions i sentiments del present amb els del passat per formular conclusions personals.

7.3.1 Seqüència d'activitats

Davant de la situació extraordinària del coronavirus, les activitats són pensades per portar-les a terme als centres educatius, establint vincles afectius i d'aprenentatge amb el personal docent i l'alumnat. Fins i tot, es poden fer les activitats en videotrucada, per així continuar en contacte amb les monitores i monitors del Museu Picasso. El disseny de la intervenció està elaborat per desenvolupar-se durant 6 hores.

7.3.1.1 Activitat d'exploració de coneixements previs i introducció de nous continguts

La primera activitat de la intervenció educativa consisteix a presentar en una sessió el problema social rellevant i la biografia de Pablo Picasso. I en una altra sessió, per relacionar el passat i el present.

En aquesta sessió introductòria, es contextualitzarà als infants partint de les seves idees prèvies sobre alguns objectius de les imatges i l'art, en si mateix. Així doncs, a través d'una primera part de conversa, les nenes i els nens podran reflexionar sobre la següent qüestió: ***podem transformar la societat a través de les imatges?***

Per portar a terme l'experiència farem servir la metodologia 1-2-4, per aconseguir la participació de tot l'alumnat. Això vol dir que inicialment, els infants de manera individual pensaran entorn la qüestió socialment viva, i construiran un núvol de paraules amb les seves respostes. Posteriorment, s'hauran de distribuir per parelles i posar en comú les idees, de tal manera que s'elabori un nou núvol d'idees. A continuació, es posaran en grups de 4 persones amb l'objectiu de dur a terme un debat en referència als seus núvols i fer-ne un de nou. Per tant, en acabar aquesta primera part de l'activitat, els infants han de tenir un núvol individual, un per parelles i un altre entre el grup de 4 persones. Finalment, es posaran en comú amb tot el grup classe per partir del mateix punt de coneixement.

La segona part de la sessió, farem una introducció de la biografia de Pablo Picasso perquè coneguin la seva vida i alguns dels objectius que tenia per fer art. Per fer-ho, es formaran grups heterogenis de 4 alumnes, amb una distribució de tasques que permeti agilitzar el procés i demostrar com pot arribar a ser d'efectiu el treball en grup. El museu ha planificat un joc per construir les vivències de l'artista Pablo Picasso, on hi haurà un joc per una meitat i la mateixa versió per l'altra meitat¹. En aquest sentit, tres grups tindran les imatges representatives de la biografia, i tres grups tindran fragments de text, i acabaran sortint dues biografies iguals.

La segona sessió que dediquem a introducció de nous coneixements consisteix a relacionar el passat i el present de la importància de les imatges en la nostra societat, a partir d'un museu distribuït per l'aula. En aquest sentit, observarem i reflexionarem sobre algunes obres d'art que va fer l'artista Pablo Picasso i altres més actuals, a partir de les següents preguntes: *Qui apareix en el quadre? Com creieu que se sent? Què creieu que està passant? Per què viu aquesta situació? Què creieu que ha pensat i volgut expressar l'artista? Creus que ho ha aconseguit? Com se sentia l'artista? Què podria fer amb aquest esdeveniment? Com et sentiries si haguessis viscut aquesta experiència? I tu com t'expressaries en la societat actual?*

¹ El material de la biografia està a l'annex.

Les obres artístiques que s'observen de Pablo Picasso són²:

- Sueño y mentira de Franco, 1937. Primera plancha.
- Sueño y mentira de Franco, 1937. Segunda plancha.
- Guernika, 1937.
- Dora Maar, mujer llorando, 1937.
- Gato comiéndose a un pájaro, 1939.
- Naturaleza muerta con cráneo de toro, 1942.
- El osario, 1944-1945
- Colom de la Pau, 1949.

Seguidament, també s'aniran alternant imatges actuals d'altres artistes que reivindicuen conflictes socials, tals com³:

- Ice Watch, Olafur Eliasson, 2018.
- La Piedad, LaCastillo
- Nen jugant amb alambrada, LaCastillo
- Fotografia instagram Creu Roja del Coronavirus, 2021
- Luna de la Creu Roja i migrant a Ceuta, Janine Jerez, 2021
- Si nos entierras, florecemos juntas. Janine Jerez, 2021.

7.3.1.2 Activitat d'estructuració de coneixements

La tercera sessió pertany a la fase d'estructuració dels coneixements, i també es desenvolupa a l'aula del centre educatiu. Arribats a aquest punt, l'alumnat iniciarà l'activitat pensant novament en la qüestió socialment viva: ***podem transformar la societat a través de les imatges?***. Així com, un cop s'ha treballat en el museu de l'aula a la fase anterior, es demanarà reflexionar vers ***què creus que és més important pels artistes, el missatge i les emocions, o l'estètica?***

Gràcies a les diverses activitats d'exploració de coneixements previs i d'introducció de nous continguts, es planteja un taller en grups reduïts d'alumnes de 12 i 13 persones, per garantir la participació i un bon clima d'aula. El taller té com a objectiu dinamitzar una simulació del context històric i vivencial de les imatges en el passat, i del nostre present. L'estructura del taller és la següent: en primer lloc, s'exposa el funcionament del joc, en segon lloc, es proporciona informació del context històric i social, en tercer lloc, la teatralització, i en quart i últim lloc, una reflexió de les simulacions.

El taller pren el nom de *pensant en la protesta* i està ambientat en el fenomen del sorgiment de l'art per fer una crítica en la societat, el qual ens permet treballar problemes socials rellevants del passat i del present.

² Les obres artístiques de Pablo Picasso són a l'annex.

³ Les obres artístiques són a l'annex

PENSANT EN LA PROTESTA	
Organització del grup: desdoblament. 1 mestra per 12 alumnes i 1 mestra per 13 alumnes.	
Grup 1 (12 alumnes) i 2 (13 alumnes)	<p>- Època guerra, art i política (1937-1953).</p> <p>Pablo Picasso (3), amic de l'artista (1) i polítics feixistes com Franco (2).</p> <p>- Segle XXI</p> <p>Artistes reconegudes i reconeguts, i població no reconeguda actual (6/7 alumnes)</p>
Rols i situacions	
Pablo Picasso 1 i amic de l'artista	Fa unes setmanes que va arribar de París, i va amb amics a veure una correguda de Toros. La tauromàquia li fascina, i apareix en moltes de les seves obres, mostrant emocions positives, i a vegades situacions de violència.
Pablo Picasso 2, polítics feixistes i amic de l'artista.	Comencen els bombardejos al poble de Guernika. Queda sorprès, atemorit i molt trist per la situació, i es tanca a l'estudi per reivindicar-se fent el quadre de Guernika. Hi ha repressió per part dels polítics feixistes, bombardejos, assassinats... i la població té molta por.
Pablo Picasso 3, polítics feixistes i amic de l'artista.	Pablo Picasso fa gravats com <i>Sueño y mentira de Franco</i> , per protestar satíricament vers l'aixecament militar que va causar la Guerra Civil Espanyola. Quan el van exposar, va rebre molta polèmica i censura. Sent ràbia, dolor, patiment... Després de la Guerra, només vol transmetre missatges de pau i amor, i els coloms entren a quasi totes les seves obres.
LaCastillo	La política d'Instagram i l'ajuntament de Barcelona, retira els teus grafitis que tracten temes controvertits, com és el cas de la situació vulnerable dels migrants que arriben a les costes europees, i com actua Europa en la seva arribada.
Olafur Eliasson	Et preocupa molt el canvi climàtic i ambiental, vas a totes les manifestacions i veus que res canvia. Ans al contrari, la població continua amb les mateixes accions socials, i cada vegada el desgel és més accentuat. Fas moltes fotografies i vídeos i no saps com arribar a la gent. <i>Pensa com comunicar i arribar a tothom.</i>
Janine Jerez	Ets una artista molt poc reconeguda, et dediques a fer il·lustracions digitals de PSR actuals. Arriba el 8 de març, el dia de la dona, i només veus imatges masculistes en els teus seguidors d'Instagram i Tik Tok. <i>Pensa com comunicar i arribar a tothom amb la teva protesta.</i>
Població	Saps que acaben d'arribar a Ceuta un centenar de migrants del Marroc que fugen de la misèria. Estan desesperats i desesperades per trobar feina, un habitatge, menjar... Veus que l'Estat els retorna al seu país d'origen, que la Creu Roja fa tot el possible per salvar les seves vides, i els polítics del partit de Vox, només pensen a tractar-los malament i fer les fronteres més restrictives que mai. La teva veu només arriba a través d'imatges per les xarxes socials, i algunes són censurades perquè no arribi la informació a altres indrets del món.

Finalment, per la reflexió de després del joc de simulació, es pensarà entorn les preguntes següents a partir dels grups de desdoblaments:

- Per què ens pot servir en la nostra vida l'art?
- Com creus que t'hauries comunicat en el passat sense Instagram i Tik Tok?
- Què creus que tenim en comú amb Pablo Picasso?
- Com creus que ens podem comprometre amb la societat fent art?
- Com creus que podem actuar socialment a través de l'art?
- Què creus que és més important pels artistes, el missatge i les emocions, o l'estètica?
- A tu també t'han censurat?
- Quines causes i conseqüències consideres que han provocat a les persones expressar-se artísticament des de l'esperit crític?
- Com vivien els artistes l'expressió artística durant el franquisme i com la vivim nosaltres en l'actualitat?

7.3.1.3 Activitat d'aplicació dels coneixements

Després de tot el que hem treballat des de la perspectiva de Pablo Picasso i la nostra actual, crearem un museu al carrer de l'escola per mostrar a la societat el patrimoni cultural que elaborarà l'alumnat amb total llibertat d'expressió, sempre que no afavoreixin a discursos de l'odi. El nom d'aquest taller és: *som lliures per crear*.

La metodologia emprada serà la dels grups d'experts, ja que d'aquesta manera cada equip tractarà el passat, el present o el futur, pensant en les emocions i sentiments que provoquen a les persones per elaborar obres d'art crítiques amb la societat ⁴.

L'alumnat podrà utilitzar programaris i xarxes socials actuals, independentment de la temporalitat que li hagi tocat, com ara: Tik Tok, Instagram, Twitter, Canva, Genially. De camí a l'escola, la ciutadania observarà obres d'art i codis QR que enllaçaran amb les publicacions dinàmiques. Així mateix, podran fer versions d'obres d'art de Pablo Picasso pensant en com se sentia i què volia expressar, per posar-nos en la seva pell com va fer amb altres artistes, per exemple *Les menines* de Velázquez.

L'objectiu és utilitzar el llenguatge artístic i visual per transformar conflictes socials del passat i present, i pensar en el futur que ens imaginem per a la nostra societat.

⁴ Targetes de passat, present i futur a l'annex

8. Fase 3. Elaboració de criteris essencials per l'ensenyament de l'empatia històrica en museus d'art

En aquesta última fase d'investigació, es pretén donar resposta a l'objectiu específic *reflexionar i establir orientacions pels museus d'art per oferir un servei didàctic de les ciències socials de qualitat per desenvolupar l'empatia històrica*.

Abans d'accedir a proporcionar línies a seguir per l'ensenyament de l'empatia històrica en museus d'art, donades com a resultants de la investigació que he portat a terme, cal remarcar que l'estudi té com a propòsit oferir un primer enfocament d'aspectes claus a través dels quals és imprescindible endinsar-se per garantir un bon desenvolupament de l'empatia històrica als museus d'art. Per tal que tinguin sentit, em baso en el plantejament del marc teòric, els resultats obtinguts dels tres museus analitzats i el personal docent.

L'elaboració d'aquest document d'orientacions, va destinat als museus d'art per treballar el desenvolupament de l'empatia històrica per alumnes de cicle superior. A partir de les experiències de mestres i la meua com a mestra en pràctiques, i les conclusions extretes per Montserrat Yusté (2016), l'empatia històrica requereix un nivell d'abstracció i d'habilitats socials difícils de desenvolupar en les primeres etapes d'educació primària, des del punt de vista de l'acció social per transformar la societat.

En primer lloc, cal tenir present la funció educativa que haurien de tenir com a base els museus. Des del Pla de Museus de Catalunya (2017) es defensa que els departaments d'educació han d'investigar i avaluar metodologies innovadores, educar la societat per transformar la col·lectivitat sent conscients que érem, què som i qui volem ser en el futur, treballant conjuntament el patrimoni cultural i artístic amb les escoles i la societat.

Un cop tinguem clara la funció educativa que han de prendre els museus, incidirem en les orientacions per dur a terme un procés d'ensenyament – aprenentatge de qualitat pel desenvolupament de l'empatia històrica en museus d'art. Les propostes que ajuden a introduir l'empatia històrica i el pensament crític són les següents:

- Valorar la col·lecció del museu d'art i conèixer els artistes que en formen part. Classificar les autores i autors per estils artístics, ja que facilita la comprensió que requereix cada moviment.
- Dissenyar els materials i programes didàctics partint de problemes socials rellevants, concretant-los amb més qüestions vinculades, i seleccionar els conceptes socials claus referents al currículum d'educació primària. Així mateix, és imprescindible reflexionar entorn les competències que volem desenvolupar, per aconseguir alumnes competencials de qualitat.
- Respecte a les biografies d'artistes, exposar les seves vivències, emocions, creences, valors, sentiments i desitjos, i de la mateixa manera els contextos de les obres.

- Depèn del museu i artistes que presenten, és necessari reconstruir el passat amb jocs de simulacions, role-playing, narracions, testimonis, etc. que vinculin les idees socials del passat i les formes de vida de l'actualitat, per comparar i fer una relació de valors i pensaments (Domínguez, Arias, Sánchez, Egea i García, 2017). Així com, partir de qüestions socialment vives que es manifestin de manera intencional i explícitament, i que afavoreixin a fer accions socials basades en l'empatia històrica. En aquest sentit, no percebran tanta distància temporal, i construiran la seva identitat a partir del patrimoni cultural i artístic.
- L'alumnat haurà d'analitzar les obres d'art críticament i històricament, a partir de preguntes plantejades per monitores i monitors. Tals com: *Qui apareix en el quadre? Com creieu que se sent? Què creieu que està passant? Per què viu aquesta situació? Què creieu que ha pensat i volgut expressar l'artista? Creus que ho ha aconseguit? Com se sentia l'artista? Què podria fer amb aquest esdeveniment? Com et sentiries si haguessis viscut aquesta experiència? I tu com t'expressaries en la societat actual? Creus que és més important l'estètica o el missatge i les emocions?*

9. Conclusions finals del treball

A continuació presentaré les conclusions a les quals he arribat una vegada ha finalitzat la investigació, a partir de la justificació de l'assoliment d'objectius, refutant o confirmant els supòsits i responent a les preguntes d'investigació. Com també reflexionaré vers les limitacions del TFG i les possibles línies de continuïtat de la indagació.

SUPÒSIT	PREGUNTES	OBJECTIU
1. Els serveis didàctics dels museus d'art ofereixen materials i visites educatives sense implicar la construcció de l'empatia històrica des d'un enfocament crític, que permeti un procés d'ensenyament – aprenentatge significatiu i contextualitzat a la situació sanitària actual.	<p>1. Les línies pedagògiques dels museus poden convertir-se en pilars fonamentals per ajudar a l'alumnat des de les ciències socials a desenvolupar l'empatia històrica des d'un enfocament crític?</p> <p>2. Quin tipus de materials didàctics han de planificar les institucions museístiques perquè l'alumnat pugui percebre els problemes socials rellevants del passat com a propis del seu llegat, per actuar en el present críticament gràcies a la formació de l'empatia històrica?</p>	1. 1 Analitzar els materials didàctics de tres institucions museístiques, tenint en compte el desenvolupament de l'empatia històrica.

En referència al primer supòsit, puc concloure que queda parcialment confirmat. L'objectiu que es plantejava per aquest supòsit era analitzar els materials didàctics de tres institucions museístiques, tenint en compte el desenvolupament de l'empatia històrica. En aquest sentit, queda assolit gràcies als resultats de les enquestes, entrevistes i la taula d'anàlisi dels materials didàctics.

A partir de l'enquesta, he obtingut una visió exploratòria del funcionament del servei didàctic dels tres museus, on he pogut comprovar que el museu Picasso no treballa el desenvolupament de l'empatia històrica, i per contra el Museu de la Xocolata i el Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya (Terrassa), sí que la treballen

mitjançant problemes socials rellevants i teatralitzacions, per associar les vivències de les persones del passat i el present, i pensar en el futur, perquè d'aquesta manera l'alumnat pugui percebre el patrimoni cultural del seu llegat. Així com amb les dues entrevistes enregistrades dels darrers museus esmentats. Aleshores, com el Museu Picasso no va poder respondre l'entrevista, basant-me en l'anàlisi dels materials didàctics i la primera enquesta, puc concloure que aquest museu no treballa el desenvolupament de l'empatia històrica ni el pensament crític.

Així doncs, responent a les dues preguntes inicials referents al desenvolupament del pensament històric, concretament l'empatia històrica des de l'esperit crític, les institucions museístiques poden ser un pilar fonamental per treballar conjuntament amb les escoles, ja que disposen del patrimoni cultural en directe, i poden afavorir el sorgiment de bones preguntes per potenciar l'empatia social i històrica des del passat i el present, per conduir a accions socials en el futur. Per últim, els materials didàctics més idonis en la construcció de les identitats de la ciutadania de manera empàtica, s'han de regir per narracions, testimonis, situacions que facin pensar des de diverses perspectives de les persones, incidir en les experiències socials i no en els fets, i donar lloc a moltes simulacions i bones preguntes per reflexionar.

SUPÒSIT	PREGUNTES	OBJECTIU
2. La situació extraordinària causada per la pandèmia COVID-19, afectarà els vincles establerts entre els centres educatius i institucions museístiques, provocant que hi hagin de reinventar la seva missió educativa i els seus vehicles de comunicació i participació.	3. Com està afectant la crisi sanitària en les relacions d'aprenentatge establertes entre museus i escoles? 4. Què haurien de reflexionar i proposar els museus amb les escoles per reinventar el seu servei didàctic per continuar essent un àmbit d'educació no formal de qualitat?	1.2 Valorar les relacions establertes entre els museus i les escoles abans de la crisi sanitària i la situació actual

Amb relació al segon supòsit, queda totalment confirmat a través de la valoració feta de les relacions establertes entre museus i escoles abans de la crisi sanitària i la situació actual. Des del punt de vista de les mestres i el mestre, les seves preferències verbalitzades giren entorn que els museus han respost correctament a la situació, i això ha fet que s'hagin reinventat en l'àmbit comunicatiu i participatiu, i la seva missió educativa oferint nous materials didàctics en les seves pàgines web molt detallats, establir estratègies per apropar-se a les escoles i portar el patrimoni cultural de la seva col·lecció, i reelaborat les seves propostes.

Gràcies als instruments d'investigació, puc donar resposta a les preguntes inicials: <<com està afectant la crisi sanitària en les relacions d'aprenentatge establertes entre museus i escoles? Què haurien de reflexionar i proposar els museus amb les escoles per reinventar el seu servei didàctic per continuar essent un àmbit d'educació no formal de qualitat?>>, a partir de les reflexions i conclusions de la fase exploratòria, puc afirmar que la crisi sanitària ha afectat notablement a la programació de sortides als museus, donat que moltes escoles s'han esperat a l'últim trimestre d'acord amb les mesures de confinaments territorials. Per tant, tot i que els museus han modificat els seus projectes educatius, no han obtingut la resposta que requereixen per part dels centres educatius,

per por del personal docent i de les pròpies famílies en fer sortides. Respecte a la segona qüestió, les mestres esmentaven la manca de formació pedagògica i de programació conjunta d'alguns museus, fet contradictori amb els museus analitzats. No obstant això, el fet de crear aplicacions, visites virtuals, tallers dins l'escola, videotrucades, etc. pot ser un gran descobriment pels centres educatius, per millorar la qualitat comunicativa i participativa.

Objectiu de la fase 2	Objectiu de la fase 3
Dissenyar una intervenció educativa innovadora per educació primària, d'acord amb la situació sanitària actual que estableixi vincles entre museus - escoles, des de la didàctica de les ciències socials per treballar el desenvolupament de l'empatia històrica a través d'un museu d'art.	Reflexionar i establir orientacions pels museus d'art per oferir un servei didàctic de les ciències socials de qualitat per desenvolupar l'empatia històrica.

Com a objectius principals de la segona i tercera fase de la investigació, han quedat assolits a través de la seqüència didàctica que ha partit del marc teòric i de la fase exploratòria, i l'altre objectiu també amb relació al disseny de la meua intervenció educativa. Aquestes fases han servit per poder oferir orientacions per la pràctica educativa dels museus d'art i professorat dels centres educatius d'educació primària, per iniciar un camí en el desenvolupament de l'empatia històrica, amb la finalitat d'aconseguir consolidar valors democràtics necessaris en la nostra societat, intervenint en la creació de la identitat individual i col·lectiva, a través del patrimoni cultural i artístic. Amb relació al model didàctic crític, les programacions educatives han de permetre a l'alumnat contribuir als problemes socials rellevants per dissenyar accions socials amb l'objectiu de millorar la situació. Per aconseguir els vincles amb les escoles, necessitem una comunicació bidireccional entre museu i escola, i establir rols participatius.

En referència a l'**aplicabilitat** del meu TFG, considero que pot ser rellevant pels museus d'art que no treballen el desenvolupament de l'empatia històrica, vist que a través de la recerca ha quedat demostrada la forta influència del pensament històric i crític per formar les identitats individuals i col·lectives, donant molt de valor al patrimoni cultural i artístic de la nostra societat. És per això, que penso que la investigació pot ser molt útil per reflexionar i prendre consciència de la funció educativa tan important que generen els museus, i els objectius que es poden programar per vetllar pel bon desenvolupament integral de la ciutadania.

No obstant això, una de les **limitacions** que presenta el TFG, és el fet de només haver analitzat un museu d'art, i el poc nombre d'entrevistes per part del personal docent dels centres educatius d'educació primària. Per aquest motiu, considero que la mostra hauria de ser més àmplia, per comprovar les principals diferències i similituds entre els diversos museus d'art de l'àrea metropolitana de Barcelona. Com també, el fet de no haver pogut aplicar el meu disseny d'intervenció educativa, per així tenir més fonaments per establir els criteris essencials per l'ensenyament de l'empatia històrica en museus d'art.

Quant a les **línies de continuïtat** de la investigació, proposo les següents futures recerques:

- Ampliar el nombre de museus d'art per valorar el desenvolupament de l'empatia històrica.
- Validar les entrevistes i enquestes de docents, ampliant la mostra de participants i analitzar les seves propostes educatives, i així comprovar les seves respostes amb la realitat del centre i pràctica docent.
- Treballar conjuntament amb un museu d'art i una escolar, per construir un projecte compartit per treballar el desenvolupament de l'empatia històrica.
- Aprofundir en la investigació de noves estratègies i eines de comunicació i participació, de caràcter educatiu per millorar els vincles establerts d'aprenentatge entre museus i escoles.

Finalment, fer aquest treball ha suposat un seguit d'aprenentatges i relacions que han contribuït en la meva formació personal i professional que he anat assolint al llarg del grau. Dins de la guia docent del treball de final de grau d'educació primària, hi ha 26 resultats d'aprenentatge que s'esperen de l'alumnat. Des del meu punt de vista, en destacaré dos *demostrar interès per conèixer i comprendre les funcions i tasques que realitzen les institucions socials i descriure i explicar els fets i situacions relacionats amb els processos d'ensenyament i aprenentatge observats i viscuts. Interpretar, contrastar i argumentar segons els propis criteris*, aquests resultats d'aprenentatge s'han desenvolupat durant el transcurs del grau, i sobretot en aquest TFG, atès que s'ha partit de la investigació d'institucions del patrimoni cultural i artístic, i de l'argumentació fonamentada per concloure en els meus propis criteris per configurar-lo.

10. Referències bibliogràfiques

Benejam, P. (1999). «La oportunidad de identificar conceptos clave que guíen la propuesta curricular de ciencias sociales». AAVV. *Las ciencias sociales: concepciones y procedimientos* (pp. 11-19). Barcelona: Graó.

Calaf, R., Gutiérrez, S i Suárez, M. Á. (2015). La evaluación de la acción cultural en museos. Trea. Manuales de Museística, Patrimonio y Turismo Cultural.

Domínguez, J., Arias, L., Sánchez, R.; Egea, A.; García, F. (2017). Primeros resultados de una prueba piloto para evaluar el pensamiento histórico de los estudiantes. *Clío & Asociados* (24), 38-50. En *Memoria Académica*. Disponible en: http://www.memoria.fahce.unlp.edu.ar/art_revistas/pr.8175/pr.8175.pdf

Doñate, O. i Ferrete, C. (2019). Vivir la Historia: Posibilidades de la empatía histórica para motivar al alumnado y lograr una comprensión efectiva de los hechos históricos. *Didáctica de las ciencias experimentales y sociales*, 36, 47-60. DOI: 10.7203/DCES.36.12993.

Fontal, O., i Ibañez-Etxeberria, A. (2017). La investigación en Educación Patrimonial. Evolución y estado actual a través del análisis de indicadores de alto impacto. Recuperat de: <http://www.educacionyfp.gob.es/revista-de-educacion/numeros-revista-educacion/numeros-anteriores/2017/375/375-8.html>

García, A. (2020). Los museos amplían su oferta educativa durante la crisis del coronavirus. Recuperat de: <https://www.mediomultimedia.es/los-museos-amplian-su-oferta-educativa-durante-la-crisis-del-coronavirus/>

Generalitat de Catalunya (2017). *Museus 2030. Pla de Museus de Catalunya*. Recuperat de: <https://cultura.gencat.cat/web/.content/sscc/pla-museus-2030/documents/Pla-Museus-aprovat-Govern-2020.pdf>

Gil, F. (2018). *Museos y formación del pensamiento social en educación primaria: una propuesta de intervención didáctica*. Universitat Autònoma de Barcelona. Barcelona, Departament de Didàctica de les Ciències Socials (Tesi doctoral). Recuperat de: <https://www.tdx.cat/handle/10803/650279#page=1>

González, G., Massip, M., Castellví, J (2020). *Handbook of Research on Citizenship and Heritage Education*. ISBN 9781799819783, (pp.. 80-102). Recuperat de: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/libro?codigo=744685>

Gudin, E. (2016). Museos virtuales: una herramienta para enseñar a pensar históricamente a través de la pintura. Recuperat de: https://www.researchgate.net/profile/Enrique_Gudin/publication/312305963_Museos_virtuales_una_herramienta_para_ensenar_a_pensar_historicamente_a_traves_de_la_pintura/links/58792f2608ae9275d4d94836.pdf

Guerrero, C. i Miralles, P. (2017). Dimensiones e indicadores para el análisis de la influencia del pensamiento creativo en la formación del pensamiento histórico. CLIO. History and history teaching, 43. ISBN:1139 - 6237. Recuperat de: http://clio.rediris.es/n43/articulos/monografico2017/nonografico2017_1.pdf

Hernández, R., Fernández, C. i Baptista, P. (2014). Metodología de la investigación. Ciudad de México: McGraw-Hill. Extret de: https://periodicooficial.jalisco.gob.mx/sites/periodicooficial.jalisco.gob.mx/files/metodologia_de_la_investigacion_-_roberto_hernandez_sampieri.pdf

Instituto de Gestión Cultural y artística (2018). Museos y educación: una relación imprescindible. Recuperat de: <http://igeca.net/blog/196-museos-y-educacion-una-relacion-imprescindible>

Lucas, L. i Estepa, J. (2016). El patrimonio como instrumento para la formación de la ciudadanía crítica y participativa. Recuperat de: https://www.researchgate.net/publication/323906173_El_patrimonio_como_instrumento_para_la_formacion_de_la_ciudadania_critica_y_participativa

Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya. *Servei educatiu*. Recuperat de: <https://mnactec.cat/ca/educacio/oferta-educativa/educacio-infantil>

Museu Picasso de Barcelona (s.d.). *Servei educatiu*. Recuperat de: <http://www.bcn.cat/museupicasso/es/educacion/programa-educativo.html>

Museu de la Xocolata de Barcelona (s.d.). *Serveis educatius*. Recuperat de: <http://www.museuxocolata.cat/activitats.php>

Roser C. (2018). L'ensenyament i l'aprenentatge de les ciències socials avui: un enfocament disciplinar o a partir de problemes?: Barcelona

San Pedro, M. B. i López, I. (2017). Empatía histórica y aumento de la tolerancia hacia la figura de los refugiados: estudio con profesorado en formación. Revista de Psicología y Educación, 12(2), (pp.116-128). Recuperar de: <https://doi.org/10.23923/rpye2017.12.150>

UNESCO (1982). Convención sobre la protección del patrimonio mundial, cultural y natural (punt 23). Recuperat de: <https://whc.unesco.org/archive/convention-es.pdf>

Vidagañ, M. (2020). Educación en museos. La función de los educadores de museos. *Educación y Futuro Digital*, 20, 45-58. Recuperat de: <https://redined.mecd.gob.es/xmlui/bitstream/handle/11162/201229/Vidagañ.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Yuste, M (2016). L'empatia i l'ensenyament – aprenentatge de les ciències socials a l'educació primària a Catalunya. Un estudi de cas. Universitat Autònoma de Barcelona. Barcelona, Departament de Didàctica de les Ciències Socials (Tesi doctoral).

Recuperat de:

<https://www.educacion.gob.es/teseo/imprimirFicheroTesis.do?idFichero=9seQ6y%2FXcxY%3D>

Annex 1 Pla de treball

PLA DE TREBALL	
OCTUBRE	<p>Seleccionar el tema a partir de la bibliografia enviada pel tutor.</p> <p>Redactar la justificació de selecció de la temàtica, fent ús de fonts bibliogràfiques.</p> <p>Escriure la primera versió de: les preguntes d'investigació, supòsits, objectius generals i específics, i marc teòric.</p>
NOVEMBRE	<p>Incloure les aportacions de millora dels aspectes fets a l'octubre, gràcies a la segona tutoria amb el tutor.</p> <p>Elaborar el pla de treball.</p> <p>Recerca de fonts bibliogràfiques actualitzades.</p> <p>Definir el marc metodològic incorporant el tipus: d'investigació, mostra i instruments.</p> <p>Enviar els canvis al tutor per rebre feedback.</p>
DESEMBRE	<p>Reflexionar, modificar i millorar, si s'escau, amb els consells de millora.</p> <p>Acabar el marc teòric.</p> <p>Redactar les enquestes i les entrevistes</p> <p>Enviar la primera entrega oficial 18 de desembre.</p>
GENER	<p>Demandar tutoria un cop fet el retorn de la primera entrega.</p>
FEBRER	<p>Fer un esborrany del mètode que implementaré per fer l'anàlisi dels resultats, la triangulació de dades i redactar el codi deontològic.</p> <p>Enviar les enquestes a la mostra seleccionada, i concertar cita per fer les entrevistes.</p>
MARÇ	<p>Anàlisi de les enquestes i entrevistes (museu i mestres d'escoles), i materials didàctics i propostes educatives dels museus seleccionats, que ja hagin respost.</p>
ABRIL	<p>Elaborar la SD per treballar l'empatia històrica en el Museu Picasso en temps de pandèmia.</p>
MAIG	<p>Elaboració de criteris essencials per l'ensenyament de l'empatia històrica en museus d'art.</p> <p>Extreure conclusions del treball.</p> <p>Revisar aspectes formals d'ortografia, gramàtica, citació bibliogràfica APA.</p> <p>Millorar la coherència del treball.</p>
JUNY	<p>Entregar el producte final.</p>

Annex 2 Cronograma visual del pla de treball

PLA DE TREBALL	OCTUBRE				NOVEMBRE				DESEMBRE				GENER				FEBRER				MARÇ				ABRIL				MAIG				MES
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	
Definir el tema a partir de la bibliografia enviada per al tutor																																	
Definir les preguntes d'investigació, els supòsits i objectius del TFG																																	
Redactar el marc teòric amb fonts bibliogràfiques actualitzades																																	
Definir el marc metodològic del TFG i revisió																																	
Elaborar el pla de treball del TFG																																	
Revisar el pla de treball del TFG																																	
Redactar les preguntes de les enquestes i entrevistes, i la taula d'anàlisi dels materials didàctics																																	
Validar les enquestes i entrevistes																																	
Contactar amb la mostra per enviar les enquestes i fer entrevista																																	
Escriure l'esborrany del mètode per analitzar els resultats																																	
Anàlisi de qüestionaris i entrevistes																																	
Anàlisi de materials didàctics i propostes educatives dels museus seleccionats a la mostra																																	
Anaïltzar, interpretar i justificar els resultats																																	
Discutir els resultats de l'anàlisi																																	
Elaborar la proposta d'acció educativa: empatia històrica al Museu Picasso																																	
Elaboració de criteris essencials per l'ensenyament de l'empatia històrica en museus d'art.																																	
Espòs de les conclusions del treball																																	
Reflexionar i redactar les conclusions del treball																																	
Referenciar amb normativa APA																																	
Revisar aspectes formals d'ortografia, ús del llenguatge i coherència.																																	

Annex 3 Enquesta per a responsables del servei didàctic del museu

DADES PERSONALS				
Gènere	Masculí	Femení	No binari	
Edat				
Formació acadèmica				
Quants anys fa que et dediques al servei didàctic del museu?				
El museu és privat o públic?				
El servei didàctic del museu és propi o extern?				
RELACIÓ ESTABLERTA ESCOLES I MUSEUS				
Els museus sou els encarregats de contactar amb les escoles?	Sí	No, ho fan les escoles majoritàriament	Hi ha un equilibri	
Quan contacteu amb les escoles, proporcioneu...	Dossiers pel professorat i alumnat	Formació per les i els mestres	Res	Altres:
Treballem conjuntament amb els centres educatius per elaborar les propostes educatives dels vostres museus?	Les escoles confien amb nosaltres, i es converteixen en agents externs	Establim espais pedagògics per construir les propostes didàctiques plegades	Les escoles ofereixen necessitats i interessos, però no elaboren les propostes	Hi ha coordinació i cooperació per compartir opinions i suggeriments en les temàtiques a treballar amb el seu alumnat

Quan penseu en un projecte, contacteu amb les escoles per adaptar-vos a la diversitat de cada centre i grup d'alumnes?	Sí, nosaltres mateixes i mateixos preguntem a les escoles, per poder adaptar-ho amb temps	No, les activitats ja estan elaborades	Les escoles quan contacten, ens comuniquen les necessitats de l'alumnat	Les escoles ajuden a adaptar les programacions per l'alumnat amb necessitats educatives especials
Quines dificultats i/o facilitats hi ha amb la situació de pandèmia per relacionar-se amb l'escola?	RESPOSTA OBERTA			
Quins canvis creu que serien necessaris per mantenir els vincles amb les escoles?	RESPOSTA OBERTA			
Teniu relació amb l'escola més enllà de la visita? Quin tipus de formulari envieu?	Sí, enviem un formulari per a després de la visita, i rebem resposta	Sí, enviem un formulari per a després de la visita, però no rebem resposta	No enviem cap formulari per obtenir avaluació.	Tipus de formulari:
Esteu satisfetes i satisfets amb els comentaris d'avaluació de les i els mestres?	Sí, però podrien ser més crítics	No, perquè la majoria no són constructius	Sí, perquè ens ajuden a millorar constantment	Altres:
METODOLOGIA DELS MUSEUS				
El servei de monitoratge és propi o extern? Rep formació?	És propi i rep formació	És propi i no rep formació	No és propi i rep formació	No és propi i no rep formació
Quin plantejament metodològic segueixen per dissenyar les activitats?	RESPOSTA OBERTA			

Com creieu que les vostres activitats afavoreixen a l'alumnat a actuar amb criteri propi i esperit crític per construir una societat democràtica?	RESPOSTA OBERTA		
Com han canviat els vostres plantejaments didàctics davant de la situació sanitària? Alguns han vingut per quedar-se després de la situació? Posa algun exemple.	RESPOSTA OBERTA		
OBJECTIUS DE LES PROPOSTES DIDÀCTIQUES			
Els objectius de les propostes didàctiques són implícits o explícits per les i els mestres? I per l'alumnat?	Implícits per mestres i alumnes	Implícit per l'alumnat, i explícit per les i els mestres	Explícit per ambdós
Quan dissenyeu les propostes didàctiques, els objectius s'elaboren tenint en compte les competències bàsiques del currículum d'educació primària? Quines són les més prioritàries?	Sí	No	Les Competències bàsiques que prioritzen són...
Els objectius de les propostes didàctiques són dissenyats a partir d'una graduació de més simple a més abstracte? Enumera 3 - 4 objectius seguint l'ordre que consideri.	RESPOSTA OBERTA		
Com han canviat els vostres objectius curriculars i pedagògics davant de la situació sanitària? Posa algun exemple	RESPOSTA OBERTA		

MATERIALS DIDÀCTICS				
Quina és l'accessibilitat als materials didàctics?	Són oberts a la web per a tothom		Són privats, només els pots aconseguir quan contactes amb el museu	Altres:
Les persones encarregades en dissenyar els materials didàctics són:	Les i els responsables del servei didàctic	Monitores i monitors	Mestres dels centres educatius	Responsables del servei didàctic, servei de monitoratge i mestres dels centres educatius
Com considera que els continguts i activitats del museu ajuden a apropar a l'alumnat al patrimoni cultural?	RESPOSTA OBERTA			
Els continguts i activitats del museu, s'han pensat a partir d'un patrimoni cultural proper a l'alumnat perquè se sentin que pertanyen a ell? Quin patrimoni considera que és proper?	Sí	No	El patrimoni que considero que és proper a l'alumnat, és:	
Quins criteris utilitzeu per seleccionar els continguts i elaborar les activitats?	RESPOSTA OBERTA			
Quins continguts i activitats considera que ajudaran a l'alumnat a construir la seva identitat, i aplicar en la seva vida quotidiana?	RESPOSTA OBERTA			

TIPUS DE SEGUIMENT DE LES PROPOSTES EDUCATIVES		
Acostumeu a establir espais d'anàlisi permanents de les activitats? En cas afirmatiu, com es produeix?	RESPOSTA OBERTA	
DESENVOLUPAMENT DE L'EMPATIA HISTÒRICA		
Descripció del bloc: les preguntes que apareixen en aquest bloc tenen incidència en el concepte d'empatia històrica. Entenem per empatia històrica un concepte procedimental que ajuda a imaginar com era el passat a través de les formes de vida, les experiències, el comportament, les normes i creences que tenien les persones d'un context determinat, recreant els fets històrics i les motivacions de les persones, a partir de judicis de valor que fem sobre el passat.		
Les activitats contenen exercicis per relacionar els fets i fenòmens del passat i el present? Com?	Si. Com?	No. Per què?
El museu programa activitats per imaginar els valors i els fets històrics a partir de les vivències de les persones? Com?	Si. Com?	No. Per què?
Es construeix el context històric a través de problemes socials rellevants, per desenvolupar l'empatia històrica lligant-la al patrimoni cultural? A partir de què i com?	RESPOSTA OBERTA	

Enllaç a l'enquesta en format Google Forms:
https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSe3fw7FMBoyxeUWbT4gcYtOF5yimXSDj_c7mxHr0_Ta_cQ/viewform

Annex 4 Enquesta per a docents

DADES PERSONALS				
Gènere	Masculí	Femení	No binari	
Edat				
Formació acadèmica				
Quants anys fa que et dediques a ser mestre/a?				
RELACIÓ ESTABLERTA ESCOLES I MUSEUS				
Com us informeu de les propostes didàctiques dels museus?	L'escola fa una recerca i contacta amb els museus	Els museus contacten i envien informació a l'escola dels seus serveis didàctics	Hi ha un equilibri	
Quan contacteu amb els museus, us proporcionen...	Dossiers pel professorat i alumnat	Formació per a docents	Res	Altres:
Treballem conjuntament amb els serveis didàctics dels museus per elaborar les propostes educatives de les vostres visites?	Confiem amb els museus, i ens convertim en agents externs	Els museus estableixen espais pedagògics de comunicació per construir les propostes didàctiques plegades	Quan contactem amb els museus, aportem interessos i necessitats, però no participem en l'elaboració de les propostes	Hi ha coordinació i cooperació per compartir opinions i suggeriments en les temàtiques a treballar amb el nostre alumnat

Quan us relacioneu amb els museus per participar en un projecte i/o visita, contacteu per facilitar l'adaptació a la diversitat del vostre centre i grup d'alumnes?	Sí, nosaltres mateixes i mateixos contactem amb els museus per adaptar-ho conjuntament.	No, les activitats ja estan elaborades, i no permeten flexibilitat per adaptacions	Els museus ens pregunten per poder adaptar amb temps	Altres:		
Quines dificultats i/o facilitats hi ha amb la situació de pandèmia per relacionar-se amb el museu?	RESPOSTA OBERTA					
Quins canvis creu que serien necessaris per mantenir els vincles amb els museus?	RESPOSTA OBERTA					
CRITERIS DE SELECCIÓ DELS MUSEUS A VISITAR						
Quins criteris establiu per seleccionar els museus amb els quals voleu treballar?	Proximitat	Continguts i activitats	Complementació amb la programació de l'escola	Metodologies	Altres:	
Per què considereu important fer sortides i treballar amb museus per conèixer el patrimoni cultural? Escull màxim 3 opcions.	Perquè les sortides als museus són un recurs imprescindible per tenir contacte directe amb la realitat	Perquè presenten valors de conservació, protecció i valoració del patrimoni cultural	Per poder presentar i motivar a l'alumnat per l'ensenyament del patrimoni cultural	Per potenciar la sensibilització de l'alumnat per crear la seva identitat	Perquè ens proporcionen estratègies i processos d'ensenyament -aprenentatge per ser conscients de: què érem, què som i qui volem ser en el futur	Perquè és una bona activitat complementària a per socialitzar-nos

Enumera 2 - 3 criteris per treballar les ciències socials amb els museus	RESPOSTA OBERTA				
Com han canviat les vostres motivacions davant de la situació sanitària? Posa algun exemple	RESPOSTA OBERTA				
IMPLICACIONS AMB ELS MUSEUS PEL PROCÉS D'ENSENYAMENT - APRENENTATGE					
Es programen reunions per coordinar docents amb el servei didàctic dels museus?	Sí, les i els mestres fem la visita amb anterioritat	No, les i els mestres ens comuniquem telemàticament	Altres:		
Grau de participació per part de les i els mestres en el procés d'ensenyament - aprenentatge de la visita al museu? Com?	Gens	Una mica	Força	Bastant	Com?
Com han canviat les vostres implicacions davant de la situació sanitària? Posa algun exemple	RESPOSTA OBERTA				
ORGANITZACIÓ I OBJECTIUS PER TREBALLAR A L'AULA					
Feu treball abans de la visita al museu?	Molt per sobre	No ho treballem, serà una activitat complementària a l'escola	No li donem la suficient importància per manca de temps	Ho treballem com qualsevol activitat proposada per l'escola	Altres:

Feu treball després de la visita al museu?	Molt per sobre	No ho treballem, ha estat una activitat complementària a l'escola	No li donem la suficient importància per manca de temps	Ho treballem com qualsevol activitat proposada per l'escola	Altres:
Considera que els objectius plantejats per treballar abans i després d'anar al museu presenten coherència amb la visita?	Sí, ambdós	No, ambdós	A vegades	Els objectius d'abans no	Els objectius de després no
Com considera que els objectius del museu ajuden a apropar a l'alumnat al patrimoni cultural?	RESPOSTA OBERTA				

DESENVOLUPAMENT DE L'EMPATIA HISTÒRICA MUSEU - ESCOLA

Descripció del bloc: les preguntes que apareixen en aquest bloc tenen incidència en el concepte d'empatia històrica. Entenem per empatia històrica un concepte procedimental que ajuda a imaginar com era el passat a través de les formes de vida, les experiències, el comportament, les normes i creences que tenien les persones d'un context determinat, recreant els fets històrics i les motivacions de les persones, a partir de judicis de valor que fem sobre el passat.

L'escola treballa la consciència històrica a partir de la interpretació de les persones, per desenvolupar l'empatia històrica?	Sí. Com?			No.		
Existeix un espai per relacionar els fets i fenòmens del passat i el present?	Sí, a partir de la interpretació de fonts històriques	Sí, a partir de l'estudi de canvis i continuïtats en el temps i l'espai	Sí, a partir de l'estudi de canvis i continuïtats en el temps	Sí, amb línies del temps, narracions i descripcions de l'evolució històrica amb fotografies	Sí, gràcies a quadres cronològics temàtics, frís cronològics, simulacions, etc.	No, treballem el passat sense tenir en compte les implicacions en el present

<p>Els museu programen activitats per imaginar els valors i els fets històrics a partir de les vivències de les persones? En cas afirmatiu, explica algun exemple</p>	<p>RESPOSTA OBERTA</p>
<p>Es construeix el context històric a través de problemes socials rellevants, per desenvolupar l'empatia històrica lligant-la al patrimoni cultural? En cas afirmatiu, explica algun exemple</p>	<p>RESPOSTA OBERTA</p>

Enllaç a l'enquesta en format Google Forms: <https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSd9lfeIFbLBZc0-65ys-nS2zmWltnldYGof85iXMrDDvCsfg/viewform>

Annex 5 Taula per l'anàlisi dels materials didàctics dels museus

Taula per l'anàlisi dels materials didàctics dels museus							
Nom del Museu	Dimensió	Indicadors	Valoració				Observacions
			1	2	3	4	
	<u>Objectius didàctics</u>	Afavoreixen el desenvolupament de competències					
		Formulació i coherència					
		Grau de relació amb el desenvolupament de l'empatia històrica					
	<u>Continguts</u>	Continguts de ciències socials					
		Continguts interdisciplinaris					
		Continguts procedimentals					
		Continguts conceptuals					
		Continguts actitudinals					
	<u>Seqüència d'activitats</u>	Afavoreixen el desenvolupament de competències					
		Segueixen un cicle d'aprenentatge					

	Participació del professorat de les escoles					
<u>Metodologia</u>	Metodologies que afavoreixen el pensament crític i creatiu					
	Coherència per assolir els objectius					
	Hi ha relació del passat amb el present					
	Proximitat del patrimoni cultural en el context de l'alumnat					
	Imaginar el passat per proposar alternatives de futur creatives i crítiques					
<u>Desenvolupament de l'empatia històrica</u>	Ús de fonts primàries com testimonis o obres d'art directes					

Annex 6 Entrevista semiestructurada per a responsables del servei didàctic del museu

1. El personal que formeu el servei didàctic del museu, rebeu formacions per millorar la vostra funció educativa?
2. Durant la situació de pandèmia, heu rebut formació per actualitzar les vostres propostes didàctiques? De quina temàtica n'heu rebut més?
3. Podria explicar-me el procés comunicatiu i organitzatiu que s'estableix amb els centres educatius? Amb la situació de pandèmia com ha evolucionat?
4. Segons el patrimoni cultural que oferiu en el vostre museu, com apropau aquest patrimoni a l'alumnat per a què se senti identificat i li atribueixi valor?
5. Quan dissenyeu els materials i les propostes didàctiques, com teniu en compte el currículum d'educació primària?
6. Seguint amb la mateixa línia del currículum, quins projectes i activitats considera que ajuden a desenvolupar el pensament crític i creatiu? Per què?
7. M'agradaria saber com creieu que aprèn millor l'alumnat els continguts de les vostres propostes didàctiques: participant proposant i seleccionant temes, reflexionant a partir de preguntes productives, escoltant a les i els monitors transmetent coneixements, etc.
8. En cas que tingueu un projecte educatiu compartit amb escoles, com i per què sorgeix aquesta idea de coordinar-se amb centres educatius per impulsar una proposta didàctica comuna? Quines necessitats heu observat per portar el patrimoni a les escoles?
9. Quan treballeu el pensament històric, teniu en compte un enfocament per desenvolupar l'empatia històrica per comprendre la societat del passat, i així entendre el present i pensar alternatives de futur? Com ho materialitzeu amb les activitats, i per què?

Annex 7 Entrevista semiestructurada per a docents

1. Què entén per educació patrimonial?
2. Com a mestra d'educació primària, quina creu que és la finalitat que ha de tenir el desenvolupament del patrimoni cultural a les aules?
3. Quines estratègies i materials didàctics utilitza per incorporar el patrimoni cultural a les seves sessions amb l'alumnat?
4. Com s'organitzen i es dissenyen a l'escola les activitats d'educació patrimonial?
5. Quina relació establiu amb els serveis didàctics dels museus? Ha canviat a causa de la situació de pandèmia? Formeu part d'algun projecte compartit amb algun museu?
6. Quin paper considera que ha de ser el que desenvolupa el servei didàctic del museu, sobretot, amb la situació de pandèmia?
7. Des de l'escola on treballes, s'ha organitzat o s'organitzarà alguna sortida a un museu? Amb quins criteris ho heu decidit?
8. A la vostra escola, construïu la història a partir de protagonistes que han format part de fets i fenòmens històrics donant importància als valors i context del moment que van succeir? Com ho feu?
9. Considera que els museus us proporcionen materials didàctics per imaginar els valors i les vivències de les persones per construir els fets històrics? Per què?

Annex 8 Transcripció de l'enquesta a la responsable del servei didàctic del Museu de la Xocolata de Barcelona

En els següents annexes es presenten els resultats del mètode d'estudi quantitatiu: tres enquestes amb una finalitat exploratòria diagnòstica a les responsables dels serveis didàctics del Museu de la Xocolata de Barcelona, Museu Picasso de Barcelona i Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya de Terrassa (MNACTEC).

A l'annex 8 ha respòs el qüestionari la responsable del servei didàctic del Museu de la Xocolata de Barcelona.

Dades personals:

1.- Gènere:

Femení

2.- Edat:

33

3.- Formació acadèmica:

Graduada en filologia hispànica

4.- Quants anys fa que et dediques al servei didàctic del museu?

7

5.- El museu és privat o públic?

Privat

6.- El servei didàctic del museu és propi o extern?

Propi

Relació establerta escoles i museus

7.- Els museus sou els encarregats de contactar amb les escoles?

Hi ha un equilibri

8.- Quan contacteu amb les escoles, proporcioneu...

Dossiers pel professorat i alumnat

Formació per les i els mestres

Informació bàsica de preus i horaris

Dossiers pel professorat i alumnat, formació per les i els mestres i informació bàsica de preus i horaris

9.- Treballeu conjuntament amb les escoles per elaborar propostes educatives dels vostres museus?

Establim espais pedagògics per construir les propostes didàctiques plegades

Hi ha coordinació i cooperació per compartir opinions i suggeriments en les temàtiques a treballar amb el seu alumnat

10.- Quan penseu en un projecte, contacteu amb les escoles per adaptar-vos a la diversitat de cada centre i grup d'alumnes?

Les escoles quan contacten, ens comuniquen les necessitats de l'alumnat

11.- Quines dificultats i/o facilitats hi ha amb la situació de pandèmia per relacionar-se amb l'escola?

Actualment, els mestres i les famílies tenen més por en sortir de l'escola, per aquest motiu el Museu de la Xocolata va decidir anar a les escoles a fer l'activitat. Això ha tingut molt bona acollida pels centres escolars.

12.- Quins canvis creu que serien necessaris per mantenir els vincles amb les escoles?

Que les escoles utilitzessin el museu com a eina.

13.- Teniu relació amb l'escola més enllà de la visita? Quin tipus de formulari envieu?

Sí, enviem un formulari per a després de la visita, i rebem resposta.

14.- En cas afirmatiu, a l'anterior pregunta, quin tipus de formulari?

Enquesta de valoració

15.- Esteu satisfetes i satisfets amb els comentaris d'avaluació de les i els mestres?

Sí, perquè ens ajuden a millorar constantment.

Metodologia dels museus

16.- El servei de monitoratge és propi o extern? Rep formació?

És propi i rep formació

17.- Quin plantejament metodològic segueixen per dissenyar les activitats?

Primer plantejem què volem treballar, posteriorment fem pluja d'idees, disseny l'activitat (en un document intern on es desglossa tota l'explicació de l'activitat), validació per part del director, es prova amb un grup i si funciona es vàlida i s'introdueix en el dossier d'activitats.

18.- Com creieu que les vostres activitats afavoreixen a l'alumnat a actuar amb criteri propi i esperit crític per construir una societat democràtica?

Intentem que l'alumne/a prengui consciència de les condicions de vida dels agricultors i productors de cacau qui han de merèixer unes condicions salarials justes i sobretot, fomentar el consum responsable de la xocolata de comerç juts que garanteixi que no hi ha treball infantil al darrera

19.- Com han canviat els vostres plantejaments didàctics davant de la situació sanitària? Alguns han vingut per quedar-se després de la situació? Posa algun exemple.

Nosaltres al ser un taller amb aliments ja realitzàvem el rentat de mans, etc.

Objectius de les propostes didàctiques

20.- Els objectius de les propostes didàctiques són implícits o explícits per les i els mestres? I per l'alumnat?

Implícits per mestres i alumnes.

21.- Quan dissenyeu les propostes didàctiques, els objectius s'elaboren tenint en compte les competències bàsiques del currículum d'educació primària?

Sí

22.- En cas afirmatiu, quines són les més prioritàries?

Competència comunicativa lingüística i audiovisual

Competència en el coneixement i la interacció amb el món físic

Competència artística i cultural

Competència d'aprendre a aprendre

Competència d'autonomia, iniciativa personal i emprenedoria

23.- Els objectius de les propostes didàctiques són dissenyats a partir d'una graduació de més simple a més abstracte? Enumera 3 – 4 objectius seguint l'ordre que consideri.

- Introduir als participants en el món de la Xocolata per mitjà de l'aprenentatge dels conceptes bàsics del Cacao i els seus derivats.

- Estimular la creativitat a través de la manipulació de la Xocolata i els utensilis de pastisseria corresponents.

24.- Com han canviat els vostres objectius curriculars i pedagògics davant de la situació sanitària? Posa algun exemple.

Els objectius no han canviat, és més la forma de fer les activitats intentant mantenir les distàncies.

Materials didàctics

25.- Quina és l'accessibilitat als materials didàctics?

Són oberts a la web per a tothom

26.- Les persones encarregades en dissenyar els materials didàctics són:

Les i els responsables del servei didàctic

27.- Com considera que els continguts i activitats del museu ajuden a apropar a l'alumnat al patrimoni cultural?

Amb les nostres activitats coneixen tota la cultura que envolta el món de la xocolata.

28.- Els continguts i activitats del museu s'han pensat a partir d'un patrimoni cultural proper a l'alumnat perquè se sentin que pertanyen a ell? Quin patrimoni considera que és proper?

Sí, amb les tradició pastissera de la mona de pasqua.

29.- Quins criteris utilitzeu per seleccionar els continguts i elaborar les activitats?

Què volem que aprenguin, com els farem pensar/treballar.

Tipus de seguiment de les propostes didàctiques

30.- Acostumeu a establir espais d'anàlisi permanents de les activitats? En cas afirmatiu, com es produeixen?

Observació de les activitats, enquestes dels centres amb valoracions.

Desenvolupament de l'empatia històrica

31.- Les activitats contenen exercicis per relacionar els fets i fenòmens del passat i el present? Escull màxim 3 opcions

Sí, a partir de l'estudi de canvis i continuïtats en el temps i l'espai

Sí, amb línies del temps, narracions i descripcions de l'evolució històrica amb fotografies.

32.- El museu programa activitats per imaginar els valors i els fets històrics a partir de les vivències de les persones?

Sí

33.- En cas afirmatiu, com? En cas negatiu, per què no?

La xocolata sempre està lligada a les vivències personals

34.- Es construeix el context històric a través de problemes socials rellevants, per desenvolupar l'empatia històrica lligant-la al patrimoni cultural? A partir de què i com?

Sí, un dels materials didàctics que tenim partim de la base si tothom pot menjar xocolata.

Annex 9 Transcripció de l'enquesta a la responsable del servei didàctic del Museu Picasso de Barcelona

A l'annex 9 ha respòs el qüestionari la responsable del servei didàctic del Museu Picasso de Barcelona.

Dades personals:

1.- Gènere:

Femení

2.- Edat:

54

3.- Formació acadèmica:

Universitària

4.- Quants anys fa que et dediques al servei didàctic del museu?

11

5.- El museu és privat o públic?

Públic

6.- El servei didàctic del museu és propi o extern?

Disseny intern, execució externa

Relació establerta escoles i museus

7.- Els museus sou els encarregats de contactar amb les escoles?

Hi ha un equilibri

8.- Quan contacteu amb les escoles, proporcioneu...

Dossiers pel professorat i alumnat, formació per les i els mestres i informació bàsica de preus i horaris.

9.- Treballeu conjuntament amb les escoles per elaborar propostes educatives dels vostres museus?

Establim espais pedagògics per construir les propostes didàctiques plegades.

10.- Quan penseu en un projecte, contacteu amb les escoles per adaptar-vos a la diversitat de cada centre i grup d'alumnes?

Sí, nosaltres mateixes i mateixos preguntem a les escoles, per poder adaptar-ho amb temps.

11.- Quines dificultats i/o facilitats hi ha amb la situació de pandèmia per relacionar-se amb l'escola?

Dificultats per accedir a les escoles o que vinguin al museu. Mestres molt estressats, amb diversitat de tasques. Grups reduïts afavoreixen el benestar emocional de l'alumne i l'aprenentatge.

12.- Quins canvis creu que serien necessaris per mantenir els vincles amb les escoles?

Treballar conjuntament en projecte mútuament significatius.

13.- Teniu relació amb l'escola més enllà de la visita? Quin tipus de formulari envieu?

Sí, enviem un formulari per a després de la visita, i rebem resposta.

14.- En cas afirmatiu, a l'anterior pregunta, quin tipus de formulari?

Al finalitzar la visita els demanem que omplin un formulari

15.- Esteu satisfetes i satisfets amb els comentaris d'avaluació de les i els mestres?

Sí, perquè ens ajuden a millorar constantment.

Metodologia dels museus

16.- El servei de monitoratge és propi o extern? Rep formació?

No és propi i rep formació

17.- Quin plantejament metodològic segueixen per dissenyar les activitats?

Metodologies participatives a partir de les estratègies de pensament visual.

18.- Com creieu que les vostres activitats afavoreixen a l'alumnat a actuar amb criteri propi i esperit crític per construir una societat democràtica?

Les EPV són un mètode d'ensenyament i aprenentatge basat en l'estudiant, a partir del debat compartit que genera l'observació de l'obra. Milloren les habilitats de pensament crític a través de debats sobre imatges visuals, moderades pel professor/moderador. Fomenten la participació mitjançant un procés de resolució de problemes en grup i utilitzen l'art per ensenyar el pensament, les habilitats comunicatives i l'alfabetització visual.

19.- Com han canviat els vostres plantejaments didàctics davant de la situació sanitària? Alguns han vingut per quedar-se després de la situació? Posa algun exemple.

Als mestres i als alumnes els agrada venir al museu! Hem de ser proactius i facilitar la visita.

Objectius de les propostes didàctiques

20.- Els objectius de les propostes didàctiques són implícits o explícits per les i els mestres? I per l'alumnat?

Implícit per l'alumnat, i explícit per les i els mestres.

21.- Quan dissenyeu les propostes didàctiques, els objectius s'elaboren tenint en compte les competències bàsiques del currículum d'educació primària?

Sí

22.- En cas afirmatiu, quines són les més prioritàries?

Competència comunicativa lingüística i audiovisual

Competència artística i cultural

Competència social i ciutadana

Competència d'aprendre a aprendre

Competència d'autonomia, iniciativa personal i emprenedoria

23.- Els objectius de les propostes didàctiques són dissenyats a partir d'una graduació de més simple a més abstracte? Enumera 3 – 4 objectius seguint l'ordre que consideri.

Els objectius es dissenyen seguint un ordre d'alfabetització visual, d'obres més fàcils de llegir de forma narrativa a obres més complexes o abstractes.

24.- Com han canviat els vostres objectius curriculars i pedagògics davant de la situació sanitària? Posa algun exemple.

Amb les escoles que tenim projectes a llarg termini, la convivència i les habilitats emocionals han adquirit més importància.

Materials didàctics

25.- Quina és l'accessibilitat als materials didàctics?

Són oberts a la web per a tothom

26.- Les persones encarregades en dissenyar els materials didàctics són:

Les i els responsables del servei didàctic

27.- Com considera que els continguts i activitats del museu ajuden a apropar a l'alumnat al patrimoni cultural?

Més interactivitat, ajudar-los a explorar el patrimoni des dels seus interessos.

28.- Els continguts i activitats del museu s'han pensat a partir d'un patrimoni cultural proper a l'alumnat perquè se sentin que pertanyen a ell? Quin patrimoni considera que és proper?

El patrimoni no els és directament proper, cal fer-lo a través de la manera d'apropar-los.

29.- Quins criteris utilitzeu per seleccionar els continguts i elaborar les activitats?

Competències educatives i les especificitats del patrimoni.

Tipus de seguiment de les propostes didàctiques

30.- Acostumeu a establir espais d'anàlisi permanents de les activitats? En cas afirmatiu, com es produeixen?

Sí, avaluacions escrites i reunions de posada en comú.

Desenvolupament de l'empatia històrica

31.- Les activitats contenen exercicis per relacionar els fets i fenòmens del passat i el present? Escull màxim 3 opcions

Sí, a partir de l'estudi de canvis i continuïtats en el temps i l'espai

Sí, amb línies del temps, narracions i descripcions de l'evolució històrica amb fotografies.

Sí, gràcies a quadres cronològics temàtics, fris cronològics, simulacions, etc.

32.- El museu programa activitats per imaginar els valors i els fets històrics a partir de les vivències de les persones?

Sí

33.- En cas afirmatiu, com? En cas negatiu, per què no?

A partir dels seus interessos i curiositats.

34.- Es construeix el context històric a través de problemes socials rellevants, per desenvolupar l'empatia històrica lligant-la al patrimoni cultural? A partir de què i com?

No.

Annex 10 Transcripció de l'enquesta a la responsable del servei didàctic Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya de Terrassa (MNACTEC)

A l'annex 10 ha respòs el qüestionari la responsable del servei didàctic del Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya de Terrassa (MNACTEC).

Dades personals:

1.- Gènere:

Femení

2.- Edat:

30

3.- Formació acadèmica:

Grau en Història de l'Art i Màster en Gestió del Patrimoni Artístic

4.- Quants anys fa que et dediques al servei didàctic del museu?

4

5.- El museu és privat o públic?

Públic

6.- El servei didàctic del museu és propi o extern?

Extern

Relació establerta escoles i museus

7.- Els museus sou els encarregats de contactar amb les escoles?

No, ho fan les escoles majoritàriament

8.- Quan contacteu amb les escoles, proporcioneu...

Dossiers pel professorat i alumnat

Informació bàsica de preus i horaris

9.- Treballeu conjuntament amb els escoles per elaborar propostes educatives dels vostres museus?

Les escoles ofereixen necessitats i interessos, però no elaboren les propostes

10.- Quan penseu en un projecte, contacteu amb les escoles per adaptar-vos a la diversitat de cada centre i grup d'alumnes?

Les escoles quan contacten, ens comuniquen les necessitats de l'alumnat

11.- Quines dificultats i/o facilitats hi ha amb la situació de pandèmia per relacionar-se amb l'escola?

Dificultats amb l'adaptabilitat amb els horaris d'entrada i sortida.

12.- Quins canvis creu que serien necessaris per mantenir els vincles amb les escoles?

Cap.

13.- Teniu relació amb l'escola més enllà de la visita? Quin tipus de formulari envieu?

Sí, enviem un formulari per a després de la visita, i rebem resposta.

14.- En cas afirmatiu, a l'anterior pregunta, quin tipus de formulari?

Enquesta de satisfacció de la visita

15.- Esteu satisfetes i satisfets amb els comentaris d'avaluació de les i els mestres?

Sí, perquè ens ajuden a millorar constantment.

Metodologia dels museus

16.- El servei de monitoratge és propi o extern? Rep formació?

No és propi i rep formació

17.- Quin plantejament metodològic segueixen per dissenyar les activitats?

Investigació, història i manipulació.

18.- Com creieu que les vostres activitats afavoreixen a l'alumnat a actuar amb criteri propi i esperit crític per construir una societat democràtica?

En la vessant històrica es plantegen reflexions de com era la vida abans i es fan preguntes.

19.- Com han canviat els vostres plantejaments didàctics davant de la situació sanitària? Alguns han vingut per quedar-se després de la situació? Posa algun exemple.

Amb una exposició que investiga el món de les pandèmies, de moment és temporal.

Objectius de les propostes didàctiques

20.- Els objectius de les propostes didàctiques són implícits o explícits per les i els mestres? I per l'alumnat?

Explícit per ambdós.

21.- Quan dissenyeu les propostes didàctiques, els objectius s'elaboren tenint en compte les competències bàsiques del currículum d'educació primària?

Sí

22.- En cas afirmatiu, quines són les més prioritàries?

Competència en el coneixement i la interacció amb el món físic

Competència social i ciutadana

Competència d'aprendre a aprendre

23.- Els objectius de les propostes didàctiques són dissenyats a partir d'una graduació de més simple a més abstracte? Enumera 3 – 4 objectius seguint l'ordre que consideri.

Observar, experimentar i manipular.

24.- Com han canviat els vostres objectius curriculars i pedagògics davant de la situació sanitària? Posa algun exemple.

No han canviat.

Materials didàctics

25.- Quina és l'accessibilitat als materials didàctics?

Són privats, només pots accedir quan contactes amb el museu.

26.- Les persones encarregades en dissenyar els materials didàctics són:

Les i els responsables del servei didàctic

27.- Com considera que els continguts i activitats del museu ajuden a apropar a l'alumnat al patrimoni cultural?

No l'apropen gaire, només amb les visites dedicades a la indústria tèxtil, les altres són més d'experimentar i manipular, no es basen tant en el patrimoni cultural.

28.- Els continguts i activitats del museu s'han pensat a partir d'un patrimoni cultural proper a l'alumnat perquè se sentin que pertanyen a ell? Quin patrimoni considera que és proper?

No, l'edifici el senten proper les escoles que venen de la mateixa ciutat.

29.- Quins criteris utilitzeu per seleccionar els continguts i elaborar les activitats?

A partir de les possibles exposicions que tenim al museu, i el que ens demana l'escola en qüestió.

Tipus de seguiment de les propostes didàctiques

30.- Acostumeu a establir espais d'anàlisi permanents de les activitats? En cas afirmatiu, com es produeixen?

Sí, ho fa cada monitora amb l'escola que li toqui després de fer l'activitat amb l'enquesta i valoració parlada en el moment.

Desenvolupament de l'empatia històrica

31.- Les activitats contenen exercicis per relacionar els fets i fenòmens del passat i el present? Escull màxim 3 opcions

Sí, a partir de l'estudi de canvis i continuïtats en el temps i l'espai

Sí, amb línies del temps, narracions i descripcions de l'evolució històrica amb fotografies.

Sí, gràcies a quadres cronològics temàtics, fris cronològics, simulacions, etc.

32.- El museu programa activitats per imaginar els valors i els fets històrics a partir de les vivències de les persones?

Sí

33.- En cas afirmatiu, com? En cas negatiu, per què no?

Fent visites teatralitzades que ensenyen un dia en la fàbrica tèxtil des de la visió d'un obrer i de l'amo de la fàbrica.

34.- Es construeix el context històric a través de problemes socials rellevants, per desenvolupar l'empatia històrica lligant-la al patrimoni cultural? A partir de què i com?

Sí, es fa posant en rellevància el paper de les dones i nens a les fàbriques tèxtils i com ha canviat, afortunadament el paper d'aquests dos factors.

Annex 11 Transcripció de l'enquesta per a docents: Docent 1

En els següents annexes es presenten els resultats del mètode d'estudi quantitatiu: sis enquestes amb una finalitat exploratòria diagnòstica a docents d'escoles públiques d'educació primària.

Dades personals

1.- Gènere:

Femení

2.- Edat:

29

3.- Formació acadèmica:

Diplomatura de mestra d'educació primària

4.- Quants anys fa que et dediques a ser mestre/a:

7 anys

Relació establerta escoles i museus

5.- Com us informeu de les propostes didàctiques dels museus?

L'escola fa una recerca i contacta amb els museus

6.- Quan contacteu amb els museus, us proporcionen...:

Dossiers pel professorat i alumnat

Informació bàsica de preus i horaris

7.- Treballeu conjuntament amb els serveis didàctics dels museus per elaborar les propostes educatives de les vostres visites?

Quan contactem amb els museus, aportem interessos i necessitats, però no participem en l'elaboració de les propostes.

8.- Quan us relacioneu amb els museus per participar en un projecte i/o visita, contacteu per facilitar l'adaptació a la diversitat del vostre centre i grup d'alumnes?

Els museus ens pregunten per poder adaptar amb temps.

9.- Quines dificultats i/o facilitats hi ha amb la situació de pandèmia per relacionar-se amb el museu?

Els confinaments han provocat que no pensem tant en reserves fora de la nostra comarca. Penso que hi ha facilitats amb el sentit que ens comuniquem més que abans quan hem de fer la sortida, imagino que tenen més disponibilitat.

Criteris de selecció dels museus a visitar:

10.- Quins criteris establiu per seleccionar els museus amb els quals voleu treballar?

Proximitat

Continguts i activitats

Cost econòmic

11.- Per què consideres important fer sortides i treballar amb museus per conèixer el patrimoni cultural? Escull màxim 3 opcions.

Perquè presenten valors de conservació, protecció i valoració del patrimoni cultural.

Per poder presentar i motivar a l'alumnat per l'ensenyament del patrimoni cultural.

Perquè és una bona activitat complementària per socialitzar-nos.

12.- Enumera 2-3 criteris per treballar ciències socials amb els museus

Socialitzar-nos, valors democràtics i conèixer el patrimoni cultural

13.- Com han canviat les vostres motivacions davant de la situació sanitària? Posa algun exemple

Abans ens fixàvem més en les activitats des del treball de ciències socials, ja ara pensem en quines activitats tenen més risc de contagi.

Implicacions amb els museus pel procés d'ensenyament - aprenentatge

14.- Es programen reunions per coordinar docents amb el servei didàctic dels museus?

No, les i els mestres ens comuniquem on-line.

15.- Grau de participació per part de les i els mestres en el procés d'ensenyament – aprenentatge de la visita al museu?

Una mica

16.- En cas d'una mica, força i bastant, de quina manera participeu?

Anem fent preguntes i recordant que ho hem treballat a classe, i de quina manera.

17.- Com han canviat les vostres implicacions davant de la situació sanitària? Posa algun exemple

Ara vaig més pendent de les mesures covid, i llavors deixo de banda la implicació, abans hauria posat bastant.

Organització i objectius per treballar a l'aula abans d'anar al museu i després

18.- Feu treball abans d'anar al museu?

No li donem suficient importància per manca de temps

19.- Feu treball després de la visita del museu?

Altres: Ho treballem, però només durant un dia, perquè tot està programat i no hi ha temps per tot. Però quan la visita ens serveix per algun projecte de l'escola, li donem molta importància com qualsevol proposta de l'escola.

20.- En cas de fer treball abans i/o després considera que els objectius plantejats per treballar abans i després d'anar al museu presenten coherència amb la visita?

Sí, ambdós.

21.- Com considera que els objectius del museu ajuden a apropar a l'alumnat al patrimoni cultural?

Depèn del museu. Jo penso que hi ha alguns museus que queden tan lluny del nostre present, que difícilment connectaran amb alumnes encara que formin part

del nostre passat i present. Però connectant amb el present i fent servir personatges inventats, podria ser una manera d'apropar més a l'alumnat.

Desenvolupament de l'empatia històrica

22.- L'escola treballa la consciència històrica a partir de la interpretació de les persones, per desenvolupar l'empatia històrica? En cas afirmatiu, com?

A vegades amb fonts històriques, valorar el passat de les persones, pel·lícules, llibres, i donant importància a les tradicions i festes de la societat.

23.- Existeix un espai per relacionar els fets i fenòmens del passat i el present? Escull màxim 3 opcions.

Sí, a partir de la interpretació de fonts històriques

Sí, a partir de l'estudi de canvis i continuïtats en el temps i l'espai.

Sí, amb línies del temps, narracions i descripcions de l'evolució històrica amb fotografies.

24.- Els museus programen activitats per imaginar els valors i els fets històrics a partir de les vivències de les persones? En cas afirmatiu, explica algun exemple

Sí, per exemple al museu blau a partir de relats de vivències de persones per introduir les visites.

25.- Es construeix el context històric a través de problemes socials rellevants, per desenvolupar l'empatia històrica lligant-la al patrimoni cultural? En cas afirmatiu, explica algun exemple

Sí, nosaltres per exemple treballem el deteriorament del paisatge natural a causa de l'augment de la indústria i la societat.

Annex 12 Transcripció de l'enquesta per a docents: Docent 2

Dades personals

1.- Gènere:

Masculí

2.- Edat:

42

3.- Formació acadèmica:

Magisteri educació primària

4.- Quants anys fa que et dediques a ser mestre/a:

14

Relació establerta escoles i museus

5.- Com us informeu de les propostes didàctiques dels museus?

Hi ha un equilibri

6.- Quan contacteu amb els museus, us proporcionen...:

Dossiers pel professorat i alumnat

Informació bàsica de preus i horaris

7.- Treballeu conjuntament amb els serveis didàctics dels museus per elaborar les propostes educatives de les vostres visites?

Quan contactem amb els museus, aportem interessos i necessitats, però no participem en l'elaboració de les propostes.

8.- Quan us relacioneu amb els museus per participar en un projecte i/o visita, contacteu per facilitar l'adaptació a la diversitat del vostre centre i grup d'alumnes?

Els museus ens pregunten per poder adaptar amb temps.

9.- Quines dificultats i/o facilitats hi ha amb la situació de pandèmia per relacionar-se amb el museu?

Les facilitats és que ara tot ho tenen penjat a la web, i també les videotrucades que hem fet amb alguns museus per organitzar la sortida. Les dificultats han estat els confinaments perimetrals, que llavors han fet que decidim no acabar fent més d'una sortida, tot i tenir disponibilitats per sortir al ser una activitat educativa.

Criteris de selecció dels museus a visitar:

10.- Quins criteris establiu per seleccionar els museus amb els quals voleu treballar?

Proximitat

Continguts i activitats

Complementació amb la programació de l'escola

11.- Per què consideres important fer sortides i treballar amb museus per conèixer el patrimoni cultural? Escull màxim 3 opcions.

Perquè presenten valors de conservació, protecció i valoració del patrimoni cultural.

Per poder presentar i motivar a l'alumnat per l'ensenyament del patrimoni cultural.

Per potenciar la sensibilització de l'alumnat per crear la seva identitat.

12.- Enumera 2-3 criteris per treballar ciències socials amb els museus

Ensenyar directament el patrimoni cultural, crear alumnes responsables i crear identitat individual i col·lectiva.

13.- Com han canviat les vostres motivacions davant de la situació sanitària? Posa algun exemple

Per mi són les mateixes, però ara he afegit la importància de mesures covid.

Implicacions amb els museus pel procés d'ensenyament - aprenentatge

14.- Es programen reunions per coordinar docents amb el servei didàctic dels museus?

No, les i els mestres ens comuniquem on-line.

15.- Grau de participació per part de les i els mestres en el procés d'ensenyament – aprenentatge de la visita al museu?

Una mica

16.- En cas d'una mica, força i bastant, de quina manera participeu?

Faig comentaris per lligar amb coses de l'escola, quan es tracta d'una sortida que ens serveix per algun tema de l'aula.

17.- Com han canviat les vostres implicacions davant de la situació sanitària? Posa algun exemple

Continuaré fent de policia amb mesures Covid com faig a l'escola, que ara estic més amb el rentat de mans i posar bé mascaretes, que no per la feina que cal fer del currículum.

Organització i objectius per treballar a l'aula abans d'anar al museu i després

18.- Feu treball abans d'anar al museu?

Molt per sobre

19.- Feu treball després de la visita del museu?

Molt més que abans

20.- En cas de fer treball abans i/o després considera que els objectius plantejats per treballar abans i després d'anar al museu presenten coherència amb la visita?

Sí, ambdós.

21.- Com considera que els objectius del museu ajuden a apropar a l'alumnat al patrimoni cultural?

Quan es proposen apropar a l'alumnat les realitats socials de l'entorn amb aspectes que tinguin incidència social amb el passat i present.

Desenvolupament de l'empatia històrica

22.- L'escola treballa la consciència històrica a partir de la interpretació de les persones, per desenvolupar l'empatia històrica? En cas afirmatiu, com?

Sí, nosaltres fem sempre un projecte d'entrevistes a avis i àvies del poble, per conèixer la realitat social i d'espai del passat proper de la ciutat.

23.- Existeix un espai per relacionar els fets i fenòmens del passat i el present? Escull màxim 3 opcions.

Sí, a partir de la interpretació de fonts històriques

Sí, a partir de l'estudi de canvis i continuïtats en el temps i l'espai.

Sí, amb línies del temps, narracions i descripcions de l'evolució històrica amb fotografies.

24.- Els museus programen activitats per imaginar els valors i els fets històrics a partir de les vivències de les persones? En cas afirmatiu, explica algun exemple

Depèn del museu. En el meu cas que sempre vaig al de ciències de Terrassa, quan es tracta la indústria tèxtil, si que ho fan a partir de testimonis i actors.

25.- Es construeix el context històric a través de problemes socials rellevants, per desenvolupar l'empatia històrica lligant-la al patrimoni cultural? En cas afirmatiu, explica algun exemple

Sí, per exemple quan treballem l'època nazi, fem la pregunta de per què creuen que Hitler volia crear la raça ària? Fins i tot, a vegades quan parlem del rebuig als refugiats, ho lliguem amb la guerra civil, i com creuen que se sentien avis i àvies de Catalunya, si moltes regions no haguessin volgut refugiar-les.

Annex 13 Transcripció de l'enquesta per a docents: Docent 3

Dades personals

1.- Gènere:

Femení

2.- Edat:

46

3.- Formació acadèmica:

Magisteri educació primària

4.- Quants anys fa que et dediques a ser mestre/a:

23 anys

Relació establerta escoles i museus

5.- Com us informeu de les propostes didàctiques dels museus?

Hi ha un equilibri

6.- Quan contacteu amb els museus, us proporcionen...:

Dossiers pel professorat i alumnat

Informació bàsica de preus i horaris

7.- Treballeu conjuntament amb els serveis didàctics dels museus per elaborar les propostes educatives de les vostres visites?

Quan contactem amb els museus, aportem interessos i necessitats, però no participem en l'elaboració de les propostes.

8.- Quan us relacioneu amb els museus per participar en un projecte i/o visita, contacteu per facilitar l'adaptació a la diversitat del vostre centre i grup d'alumnes?

Els museus ens pregunten per poder adaptar amb temps.

9.- Quines dificultats i/o facilitats hi ha amb la situació de pandèmia per relacionar-se amb el museu?

Hi ha més facilitat perquè ho trobem a la web, i també tenim més informació de materials didàctics i nosaltres expliquem més les característiques del grup.

Criteris de selecció dels museus a visitar:

10.- Quins criteris establis per seleccionar els museus amb els quals voleu treballar?

Proximitat

Continguts i activitats

Complementació amb la programació de l'escola

11.- Per què consideres important fer sortides i treballar amb museus per conèixer el patrimoni cultural? Escull màxim 3 opcions.

Perquè les sortides als museus són un recurs imprescindible per tenir contacte directe amb la realitat.

Perquè presenten valors de conservació, protecció i valoració del patrimoni cultural.

Per poder presentar i motivar a l'alumnat per l'ensenyament del patrimoni cultural.

Perquè és una bona activitat complementària per socialitzar-nos

12.- Enumera 2-3 criteris per treballar ciències socials amb els museus

Protegir i valorar el patrimoni cultural i socialitzar-nos.

13.- Com han canviat les vostres motivacions davant de la situació sanitària? Posa algun exemple

Ara trio pensant quin és més imprescindible pel curs i, no agafant qualsevol perquè podíem fer moltes sortides. Però realment l'escola només ha programat al museu de matemàtiques de Cornellà com cada any...

Implicacions amb els museus pel procés d'ensenyament - aprenentatge

14.- Es programen reunions per coordinar docents amb el servei didàctic dels museus?

No, les i els mestres ens comuniquem on-line.

15.- Grau de participació per part de les i els mestres en el procés d'ensenyament – aprenentatge de la visita al museu?

Força

16.- En cas d'una mica, força i bastant, de quina manera participeu?

Participo 100% a la sortida amb els meus alumnes i tinc un rol actiu fent preguntes a monitors i monitores.

17.- Com han canviat les vostres implicacions davant de la situació sanitària? Posa algun exemple

Jo encara no he anat a cap museu amb situació de pandèmia, només ha anat cicle superior.

Organització i objectius per treballar a l'aula abans d'anar al museu i després

18.- Feu treball abans d'anar al museu?

Molt per sobre

19.- Feu treball després de la visita del museu?

Molt per sobre

20.- En cas de fer treball abans i/o després considera que els objectius plantejats per treballar abans i després d'anar al museu presenten coherència amb la visita?

Sí, ambdós.

21.- Com considera que els objectius del museu ajuden a apropar a l'alumnat al patrimoni cultural?

Quan als materials didàctics es plantegen activitats amb situacions vivencials i de coneixements previs dels alumnes.

Desenvolupament de l'empatia històrica

22.- L'escola treballa la consciència històrica a partir de la interpretació de les persones, per desenvolupar l'empatia històrica? En cas afirmatiu, com?

A partir de fonts històriques i testimonis. Però no tota l'escola ho fa, depèn del mestre i cicle.

23.- Existeix un espai per relacionar els fets i fenòmens del passat i el present? Escull màxim 3 opcions.

Sí, a partir de la interpretació de fonts històriques

Sí, a partir de l'estudi de canvis i continuïtats en el temps i l'espai.

Sí, amb línies del temps, narracions i descripcions de l'evolució històrica amb fotografies.

24.- Els museus programen activitats per imaginar els valors i els fets històrics a partir de les vivències de les persones? En cas afirmatiu, explica algun exemple

Depèn del museu, els que són més d'història i ciències socials ho tenen molt més fàcil per vincular-ho.

25.- Es construeix el context històric a través de problemes socials rellevants, per desenvolupar l'empatia històrica lligant-la al patrimoni cultural? En cas afirmatiu, explica algun exemple

En el meu cas sí que ho faig, a partir de familiars que així encara són més propers els problemes socials rellevants.

Annex 14 Transcripció de l'enquesta per a docents: Docent 4

Dades personals

1.- Gènere:

Femení

2.- Edat:

26

3.- Formació acadèmica:

Mestra d'educació primària, i actualment fent un màster online de matemàtiques

4.- Quants anys fa que et dediques a ser mestre/a:

2 anys

Relació establerta escoles i museus

5.- Com us informeu de les propostes didàctiques dels museus?

L'escola fa una recerca i contacta amb els museus

6.- Quan contacteu amb els museus, us proporcionen...:

Totes les anteriors

7.- Treballem conjuntament amb els serveis didàctics dels museus per elaborar les propostes educatives de les vostres visites?

Hi ha coordinació i cooperació per compartir opinions i suggeriments en les temàtiques a treballar amb el nostre alumnat.

8.- Quan us relacioneu amb els museus per participar en un projecte i/o visita, contacteu per facilitar l'adaptació a la diversitat del vostre centre i grup d'alumnes?

Sí, nosaltres mateixes i mateixos contactem amb els museus per adaptar-ho conjuntament

9.- Quines dificultats i/o facilitats hi ha amb la situació de pandèmia per relacionar-se amb el museu?

Les facilitats són que han vingut museus a l'escola, ja que han entès la nostra por de sortir de les aules. A més ens han facilitat participació per programar la visita a l'escola.

Criteris de selecció dels museus a visitar:

10.- Quins criteris establis per seleccionar els museus amb els quals voleu treballar?

Continguts i activitats

Metodologies

11.- Per què consideres important fer sortides i treballar amb museus per conèixer el patrimoni cultural? Escull màxim 3 opcions.

Per potenciar la sensibilització de l'alumnat per crear la seva identitat

Perquè ens proporcionen estratègies i processos d'ensenyament – aprenentatge per ser conscients de què érem, què som i qui volem ser en el futur.

Perquè és una bona activitat complementària per socialitzar-nos

12.- Enumera 2-3 criteris per treballar ciències socials amb els museus

Des de la universitat em van ensenyar que necessitem els museus per conèixer el patrimoni cultural per crear la nostra identitat i per treballar amb problemes socials rellevants per desenvolupar el pensament crític.

13.- Com han canviat les vostres motivacions davant de la situació sanitària? Posa algun exemple

Porto molt poc temps sent mestra, encara no he fet sortides a museus, però ara amb la situació de pandèmia la meva motivació seria donar suport a la cultura, i conèixer noves metodologies que han hagut de planificar.

Implicacions amb els museus pel procés d'ensenyament - aprenentatge

14.- Es programen reunions per coordinar docents amb el servei didàctic dels museus?

No, les i els mestres ens comuniquem on-line.

15.- Grau de participació per part de les i els mestres en el procés d'ensenyament – aprenentatge de la visita al museu?

Bastant

16.- En cas d'una mica, força i bastant, de quina manera participeu?

Encara no he anat a sortides a museus, però quan pugui participaré bastant, intentant programar amb museus i preguntant quin rol volen que prengui, perquè m'agradaria fer la visita amb les monitores conjuntament.

17.- Com han canviat les vostres implicacions davant de la situació sanitària? Posa algun exemple

No he anat a museus, però si he anat d'excursió a granges, i penso que la meva implicació seria la mateixa: revisar mesures covid, i participar plenament en l'activitat provocant a l'alumnat amb preguntes.

Organització i objectius per treballar a l'aula abans d'anar al museu i després

18.- Feu treball abans d'anar al museu?

Ho treballem com qualsevol activitat proposada per l'escola

19.- Feu treball després de la visita del museu?

Ho treballem com qualsevol activitat proposada per l'escola

20.- En cas de fer treball abans i/o després considera que els objectius plantejats per treballar abans i després d'anar al museu presenten coherència amb la visita?

Sí, ambdós.

21.- Com considera que els objectius del museu ajuden a apropar a l'alumnat al patrimoni cultural?

Simplement amb el fet d'observar, manipular i conèixer en directe el patrimoni cultural, ja ho estan apropant. Però amb activitats més de manipulació i no només mirar i escoltar, sinó que també participar, estan apropant molt el patrimoni cultural.

Desenvolupament de l'empatia històrica

22.- L'escola treballa la consciència històrica a partir de la interpretació de les persones, per desenvolupar l'empatia històrica? En cas afirmatiu, com?

Pel poc temps que fa, jo a l'escola he vist a partir de testimonis com avis i àvies, pel·lícules, narracions...

23.- Existeix un espai per relacionar els fets i fenòmens del passat i el present? Escull màxim 3 opcions.

Sí, a partir de la interpretació de fonts històriques

Sí, a partir de l'estudi de canvis i continuïtats en el temps i l'espai.

Sí, amb línies del temps, narracions i descripcions de l'evolució històrica amb fotografies.

24.- Els museus programen activitats per imaginar els valors i els fets històrics a partir de les vivències de les persones? En cas afirmatiu, explica algun exemple

He visitat el museu d'història de la immigració de Catalunya, i és un museu que tota la visita és planificada amb vivències personals de persones migrants, relacionant la immigració del passat d'Andalusia, amb l'actual d'altres continents. Explicada i valorada a partir de testimonis. Però encara no he anat amb cap escola.

25.- Es construeix el context històric a través de problemes socials rellevants, per desenvolupar l'empatia històrica lligant-la al patrimoni cultural? En cas afirmatiu, explica algun exemple

Sí. Com fa poc temps que he sortit de la universitat tinc molt present els PSR, i tots els projectes que faig vinculo el context històric, i intento treballar totes les àrees de coneixement possibles. Per exemple, la desigualtat social de les dones, analitzant el passat i present, i proposant alternatives de futur, fent simulacions.

Annex 15 Transcripció de l'enquesta per a docents: Docent 5

Dades personals

1.- Gènere:

Femení

2.- Edat:

54

3.- Formació acadèmica:

Llicenciatura en filologia llengua catalana

4.- Quants anys fa que et dediques a ser mestre/a:

24 anys

Relació establerta escoles i museus

5.- Com us informeu de les propostes didàctiques dels museus?

L'escola fa una recerca i contacta amb els museus

6.- Quan contacteu amb els museus, us proporcionen...:

Dossiers pel professorat i alumnat

Informació bàsica de preus i horaris

7.- Treballem conjuntament amb els serveis didàctics dels museus per elaborar les propostes educatives de les vostres visites?

Quan contactem amb els museus, aportem interessos i necessitats, però no participem en l'elaboració de les propostes

8.- Quan us relacioneu amb els museus per participar en un projecte i/o visita, contacteu per facilitar l'adaptació a la diversitat del vostre centre i grup d'alumnes?

Els museus ens pregunten per adaptar amb temps

9.- Quines dificultats i/o facilitats hi ha amb la situació de pandèmia per relacionar-se amb el museu?

La presencialitat és una dificultat molt important, però hem tingut més comunicació online que l'habitual.

Criteris de selecció dels museus a visitar:

10.- Quins criteris establis per seleccionar els museus amb els quals voleu treballar?

Proximitat

Cost econòmic

11.- Per què consideres important fer sortides i treballar amb museus per conèixer el patrimoni cultural? Escull màxim 3 opcions.

Perquè les sortides als museus són un recurs imprescindible per tenir contacte directe amb la realitat.

Perquè presenten valors de conservació, protecció i valoració del patrimoni cultural.

Perquè és una bona activitat complementària per socialitzar-nos.

12.- Enumera 2-3 criteris per treballar ciències socials amb els museus

Conèixer el passat, contacte directe amb la realitat social i socialitzar-nos

13.- Com han canviat les vostres motivacions davant de la situació sanitària? Posa algun exemple

Abans tenia més ganes de sortir amb els alumnes, però ara per la situació sanitària tinc més por d'assumir més risc de contagis.

Implicacions amb els museus pel procés d'ensenyament – aprenentatge

14.- Es programen reunions per coordinar docents amb el servei didàctic dels museus?

Sí, les i els mestres fem la visita amb anterioritat

15.- Grau de participació per part de les i els mestres en el procés d'ensenyament – aprenentatge de la visita al museu?

Força

16.- En cas d'una mica, força i bastant, de quina manera participeu?

En alguns museus ens deixen anar abans de la visita i poder participar molt més durant la sortida, perquè ja hem fet la visita i coneixem més la direcció d'aprenentatge.

17.- Com han canviat les vostres implicacions davant de la situació sanitària? Posa algun exemple

He anat, i he estat més pendent de les mesures covid.

Organització i objectius per treballar a l'aula abans d'anar al museu i després

18.- Feu treball abans d'anar al museu?

Ho treballem com qualsevol activitat proposada per l'escola

19.- Feu treball després de la visita del museu?

Ho treballem com qualsevol activitat proposada per l'escola

20.- En cas de fer treball abans i/o després considera que els objectius plantejats per treballar abans i després d'anar al museu presenten coherència amb la visita?

Sí, ambdós.

21.- Com considera que els objectius del museu ajuden a apropar a l'alumnat al patrimoni cultural?

Els nens necessiten coses del present per poder apropar-se al patrimoni cultural. Per tant, quan van relacionant el passat i present.

Desenvolupament de l'empatia històrica

22.- L'escola treballa la consciència històrica a partir de la interpretació de les persones, per desenvolupar l'empatia històrica? En cas afirmatiu, com?

Jo diria que no.

23.- Existeix un espai per relacionar els fets i fenòmens del passat i el present? Escull màxim 3 opcions.

No, treballem el passat sense tenir en compte les implicacions en el present.

24.- Els museus programen activitats per imaginar els valors i els fets històrics a partir de les vivències de les persones? En cas afirmatiu, explica algun exemple

Ara mateix no en recordo cap.

25.- Es construeix el context històric a través de problemes socials rellevants, per desenvolupar l'empatia històrica lligant-la al patrimoni cultural? En cas afirmatiu, explica algun exemple

Ens estem formant per poder-ho fer, però ara per ara, queda molt allunyat dels alumnes, només alguns dossiers que ens donen alguns dels museus on anem.

Annex 16 Transcripció de l'enquesta per a docents: Docent 6

Dades personals

1.- Gènere:

Femení

2.- Edat:

33

3.- Formació acadèmica:

Llicenciada psicopedagogia i grau educació primària

4.- Quants anys fa que et dediques a ser mestre/a:

10 anys

Relació establerta escoles i museus

5.- Com us informeu de les propostes didàctiques dels museus?

Hi ha un equilibri

6.- Quan contacteu amb els museus, us proporcionen...:

Totes les anteriors

7.- Treballeu conjuntament amb els serveis didàctics dels museus per elaborar les propostes educatives de les vostres visites?

Hi ha coordinació i cooperació per compartir opinions i suggeriments en les temàtiques a treballar amb el nostre alumnat.

8.- Quan us relacioneu amb els museus per participar en un projecte i/o visita, contacteu per facilitar l'adaptació a la diversitat del vostre centre i grup d'alumnes?

Els museus ens pregunten per poder adaptar amb temps

9.- Quines dificultats i/o facilitats hi ha amb la situació de pandèmia per relacionar-se amb el museu?

Tot és on-line i a vegades dificulta molt la comunicació

Criteris de selecció dels museus a visitar:

10.- Quins criteris establis per seleccionar els museus amb els quals voleu treballar?

Continguts i activitats

11.- Per què consideres important fer sortides i treballar amb museus per conèixer el patrimoni cultural? Escull màxim 3 opcions.

Perquè les sortides als museus són un recurs imprescindible per tenir contacte directe amb la realitat.

12.- Enumera 2-3 criteris per treballar ciències socials amb els museus

Transversalitat, funcionalitat real i consciència social.

13.- Com han canviat les vostres motivacions davant de la situació sanitària? Posa algun exemple

Les motivacions són les mateixes, el que ha canviat ha estat l'adaptació d'aquestes motivacions.

Implicacions amb els museus pel procés d'ensenyament - aprenentatge

14.- Es programen reunions per coordinar docents amb el servei didàctic dels museus?

No, les i els mestres ens comuniquem on-line.

15.- Grau de participació per part de les i els mestres en el procés d'ensenyament – aprenentatge de la visita al museu?

Força

16.- En cas d'una mica, força i bastant, de quina manera participeu?

Treballant anteriorment i durant, i amb la reflexió posterior del que s'ha treballat a la sortida.

17.- Com han canviat les vostres implicacions davant de la situació sanitària? Posa algun exemple

Major atenció durant la visita per tal que es compleixin els protocols... la resta faig igual preguntant i recordant als alumnes que hem treballat.

Organització i objectius per treballar a l'aula abans d'anar al museu i després

18.- Feu treball abans d'anar al museu?

Molt per sobre

19.- Feu treball després de la visita del museu?

Molt per sobre

20.- En cas de fer treball abans i/o després considera que els objectius plantejats per treballar abans i després d'anar al museu presenten coherència amb la visita?

Sí, ambdós.

21.- Com considera que els objectius del museu ajuden a apropar a l'alumnat al patrimoni cultural?

Depenent del museu...

Desenvolupament de l'empatia històrica

22.- L'escola treballa la consciència històrica a partir de la interpretació de les persones, per desenvolupar l'empatia històrica? En cas afirmatiu, com?

No

23.- Existeix un espai per relacionar els fets i fenòmens del passat i el present? Escull màxim 3 opcions.

No, treballem el passat sense tenir en compte les implicacions en el present.

24.- Els museus programen activitats per imaginar els valors i els fets històrics a partir de les vivències de les persones? En cas afirmatiu, explica algun exemple

Depèn del museu, el Picasso amb les vivències de l'artista i del seu voltant.

25.- Es construeix el context històric a través de problemes socials rellevants, per desenvolupar l'empatia històrica lligant-la al patrimoni cultural? En cas afirmatiu, explica algun exemple

Treballem amb projectes, però com a molt les festes i tradicions com és el carnaval que ho lliguem amb el patrimoni cultural, explicant d'on prové la festivitat, les matemàtiques per confeccionar les disfresses... i el problema social rellevant seria la controvèrsia entre religions d'acord amb la festivitat.

Annex 17 Transcripció de l'entrevista semiestructurada per a la responsable del servei didàctic del Museu de la Xocolata de Barcelona

En els següents annexes es presenten els resultats del mètode d'estudi quantitatiu: tres entrevistes semiestructurades amb una finalitat exploratòria diagnòstica a les responsables dels serveis didàctics del Museu de la Xocolata de Barcelona, Museu Picasso de Barcelona i Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya de Terrassa (MNACTEC). En el següent enllaç es troben els enregistraments de les entrevistes dels museus:

https://drive.google.com/drive/folders/1z_o3nV0qqphZBFmd4FJ4qog_9aDtffeP?usp=sharing

Aquesta entrevista semiestructurada l'ha respòs la responsable del servei didàctic del Museu de la Xocolata de Barcelona, la qual rebrà el pseudònim de Museu 1. A la primera part ha estat informada de la gravació de l'entrevista, i al final ens hem acomiadat sense gravar.

M: Gràcies, doncs comencem amb la primera pregunta... que és el personal que formeu el servei didàctic del museu, rebeu formacions per millorar la vostra funció educativa?

Museu 1: Sí, sempre estem en continguts de cursos... per exemple, jo cada any vaig a l'Autònoma a les jornades que se celebren de ciències socials que es tracten diferents temes... doncs, sempre assistim. Després també anem a la simposi de museus que és fa anualment a nivell de tota Espanya... eh... llavors, també des de l'ajuntament de Barcelona...eh al ser un museu de Barcelona, estem al departament d'educació de l'ajuntament, i organitzen cursos, assessoraments... i el museu sempre està present en tots, i llavors sempre estem envoltats d'allò que va sortint nou, com ho treballa l'escola, etc.

M: molt bé, i durant la pandèmia, heu rebut formació per actualitzar les vostres propostes didàctiques? De quina temàtica n'heu rebut més?

Museu 1: A la pandèmia va ser un... puc fer didàctica...quan és el museu en actiu, has de dir: no el divendres és el meu dia per al servei educatiu, no em molesteu per res. Perquè clar, jo porto reserves i el departament educatiu, és que clar van lligats de la mà. Si la persona de reserves no sap com vendre l'activitat a l'escola, o tal, malament rai. I va ser uns mesos on ens vam posar a renovar power points, formes d'explicar, introduir noves coses... vam acabar de dissenyar, però encara no l'hem implementat, una nova visita guiada perquè la Xispeta que tenim està una mica... "antiquada", i llavors hem fet que sigui una agricultora del cacau, que ve des dels països agricultors i ens explica el museu... i llavors, estem intentant acabar-la per implementar-la, si tot va bé, el curs vinent.

M: i d'alguna temàtica en concret heu rebut més formació ara amb la pandèmia?

Museu 1: així concret, concret no.

M: d'acord, era per saber si havíeu rebut alguna més així de caràcter digital...

Museu 1: no, a veure... hem fet molts cursos de com utilitzar les xarxes socials, les eines que podem tenir per arribar a les escoles, això sí que ho hem fet. Per part de l'ajuntament i diferents àrees.

M: ah molt bé, i ara si em podries explicar-me el procés comunicatiu i organitzatiu que teniu amb les escoles?

Museu 1: Sí, a veure les escoles que nosaltres tenim, són unes que venen cada any, o inclús que venen i ja et diuen reservo per l'any vinent... o el juny – juliol es posen a contactar amb nosaltres per fer les reserves, i després al setembre és el BUM... els 10 primers dies de setembre és allò la bomba... Després l'ajuntament de Barcelona, també organitza una jornada de portes, on estem totes les identitats que formem part del comitè d'innovació pedagògica. Allà presentem les activitats que nosaltres oferim, i llavors ara no, per tot el tema de la pandèmia... però cada trimestre fem una jornada de portes obertes per als mestres, on expliquem les activitats, i si són mestres que venen a preparar l'activitat, doncs els podem assessorar en... en el que sigui.

M: molt bé, i en la situació de pandèmia creus que us heu comunicat més vosaltres que les escoles? Perquè com em dius que les escoles es posaven en contacte....

Museu 1: jo diria que un fifty fifty eh..., nosaltres hem anat canviant moltes coses pujant coses a la pàgina web... per exemple vam pujar el museu va a la teva escola, que això ens va funcionar molt bé, hem anat a unes quantes escoles... però... gairebé tothom ens han cridat a nosaltres... sobretot les escoles del voltant del museu eren les que no venien, i ara com no es poden desplaçar sí que venen, i altres de sempre que no estan a prop, que deien que com no es podien desplaçar... agafaven la sortida. La primera que vam fer de portar el museu a l'escola va ser a Tarragona, perquè la mestra deia que l'any passat ja es van quedar sense poder fer la sortida, veniu el museu... i almenys que tinguin algo...

M: clar... i per exemple el Museu MACBA... em... el que fa és que té una maleta que envia a l'escola, i no van les monitores. Vosaltres sí que aneu sempre, o també teniu aquesta opció?

Museu 1: nosaltres sí que hi anem, perquè per exemple el que sí que vam fer amb una escola va ser... que vam treballar la xocolata a tercer de primària treballant els diferents sectors en base a la xocolata. Aleshores, el que ens van demanar és que els nens ens havien escrit una carta explicant-nos com es fa la xocolata, etcètera. Aquesta carta no va arribar, i quan vam arribar a la classe vam dir que havíem rebut una carta de que ens explicava això... a veure si ho hem après bé... i vam explicar moltes coses, coses que ells no sabien... i entre tots vam fer una nova línia. Llavors, com el museu de la xocolata és una cosa molt manipulativa, tothom que ve al museu diu vull menjar xocolata... tens un objecte molt potent que és la xocolata... llavors no pots enviar una maleta per menjar xocolata... llavors, al anar nosaltres amb tot el material, ells fan la seva figureta, el seu dibuix amb la xocolata...

M: vale, i per l'enquesta em vas posar que doneu com formació a mestres...

Museu 1: sí, si ens ho demanen nosaltres oferim tot el que necessitin, tot l'assessorament que necessitin... i si volen baixar i preparar-se... sempre estem oberts a treballar conjuntament.

M: i participen en aquest treball conjunt... o us deixen fer i ja arribarà el dia?

Museu 1: a veure hi ha de tot, eh... jo porto 11 anys o 12 anys... crec que 13 són ja... o sigui que porto uns quants anys... i jo vaig començar com a guia, aleshores jo he vist de tot. Des de mestres que marxaven a fer el cafè i et deixaven els nens, fins a mestres que seien i començaven a menjar patates... i altres mestres súper posades, això és el que havíem parlat a l'escola... clar tens de tot. Clar al museu tenim escoles d'alta complexitat

que sempre hi ha la classe “bona”, i has de ser molt versàtil i analitzar molt ràpid el grup que tens... no és el mateix d'estar 15 dies amb els mateixos nens i conèixer perfectament... a una hora analitzar-ho tot en una hora, a veure com faig el meu discurs perquè almenys captin alguna cosa del que estàs explicant...clar tens la típica mestra que et diu que has de separar a alguns, o et donen la informació del que han treballat... doncs fas altres coses, però hi ha mestres que van al museu de la xocolata anem a menjar...

M: i a pintar amb la xocolata... i segons el patrimoni cultural que oferiu en el vostre museu, com apropieu aquest patrimoni a l'alumnat per a què se senti identificat i li atribueixi valor?

Museu 1: exacte (riure). Clar nosaltres amb el món xocolater està molt lligat a la cultura catalana, clar tenim la mona... aleshores, al ser tan proper, és molt fàcil lligar-ho amb tota la tradició de la xocolata...llavors, de al tradició traiem tot... però clar aquí hi ha una tradició molt forta que ho fa molt fàcil...

M: sí, teniu el producte potent.

Museu 1: ho acostumem a lligar amb la mona, perquè moltes escoles ho venen a treballar abans de Setmana Santa. Aleshores, ho tenim més fàcil amb la mona.

M: i tant, em... quan dissenyeu els materials i les propostes didàctiques, com teniu en compte el currículum d'educació primària?

Museu 1: (riure) pensem què volem aconseguir amb l'activitat aquesta? Segons el que volem aconseguir... per exemple quan vam dissenyar l'agricultura del cacau, doncs... teníem la idea de fer una visita... volíem treballar més... (pausa). Vale estàvem parlant... nosaltres tenim la ISSO, que és un mecanisme que el que vol és la qualitat de les activitats, dels serveis... nosaltres ens regim segons la normativa ISSO... llavors, la normativa ISSO té esquematitzat com fas tot, com respondre mails... en aquest departament hi ha esquematitzat com elaborar les activitats: tenim una idea, la plantejem en un quadre que tenim (què volem treballar, què es treballa...). Aleshores, anem a mirar que estem treballant, i desenvolupem l'activitat. Quan el tenim, el vist i plau del Paco... Torna a fer aquest. Llavors, ho tenim tancat, i ho passem a fer en un grup classe d'una escola a l'atzar... i li ofertem gratuïtament... i a l'acabar li donem a la profe una avaluació genèrica: què li ha semblat. Si veiem que hi ha coses a millorar, ho canviem... i llavors passa dins del nostre programa educatiu, i ja ho oferim a les escoles. Però sempre ho passem a un grup classe.

M: imagino que les escoles són receptives a aquesta prova...

Museu 1: sí, tot el que sigui gratis estan oberts.

M: I quines innovacions heu fet a part d'anar a les escoles, que no fèieu abans?

Museu 1: no hem canviat gaire, perquè al ser un producte alimentari... ja teníem molta cura. Ara el vidre del mig de l'obrador l'hem tret i hem fet una única sala, renovar aire, desinfectar... de l'activitat, l'únic que no fan és tastar de la font.

M: i seguint amb la mateixa línia del currículum, quins projectes i activitats considera que ajuden a desenvolupar el pensament crític i creatiu? Per què?

Museu 1: gairebé totes les activitats estan pensades per desenvolupar el pensament crític i creatiu de l'alumne, perquè clar la xocolata és un producte que agrada a gairebé tothom... El pensament crític seria més a les visites que anem fent preguntes i construint la història... i en canvi, el creatiu en els tallers de manipulació de la figureta...

M: d'acord, i m'agradaria saber com creieu que aprèn millor l'alumnat els continguts de les vostres propostes didàctiques, o sigui si... participant proposant i seleccionant temes, reflexionant a partir de preguntes productives, escoltant a les i els monitors transmetent coneixements, etc.

Museu 1: haviam el que ens va millor sempre és anar relacionant amb coses que tenen al voltant, idees així molt claus... per exemple sempre diem: a l'arbre del cacau li encanta el número 5... perquè 5 anys triga en créixer, 5 pètals té la seva flor i 5 parts té el fruit obert. Curiositats sobre la xocolata... Aleshores, si han treballat abans la xocolata, és més fàcil fer preguntes del tema... llavors és una conversa que no és dir el discurs... sinó que entre tots anem fent el discurs... llavors d'aquesta manera ho assimilen molt millor.

M: o sigui que feu participar molt...

Museu 1: nosaltres sempre intentem que participin, que ens expliquin a nosaltres i poder afegir...

M: d'acord, i teniu algun projecte compartit amb escoles?

Museu 1: no, ara mateix no. Havíem tingut un amb l'escola de Ciutat Badia, la Jota. Sí que vam fer una activitat conjunta amb l'escola, vam anar, vam fer activitats prèvies, van venir al museu, i vam tornar a l'escola per fer tancament... i va ser una activitat súper xula... a mi em va encantar... perquè clar primer presentem, i ho vam fer tot des de la pregunta: tothom pot menjar xocolata? I clar, vam deixar la pregunta així... i van començar: sí, tothom pot menjar xocolata... una altra: no, perquè la Martina no pot menjar totes les xocolates perquè és celíaca... clar i si té fruits secs tampoc... i clar els nens pobres no en mengen... vam estar 20 minuts parlant d'això, va ser molt enriquidor per ells i per nosaltres.

M: I com va sorgir aquesta idea de treballar conjuntament amb una escola?

Museu 1: Ens vam posar en contacte nosaltres perquè volíem fer-ho, i ells van acceptar per treballar diferents temes. Vam ser 3 sessions i va anar súper bé. Però clar les escoles són molt tancades a l'hora de fer aquestes coses... perquè volen seguir el que tenen pactat al calendari, perquè sinó no arriben...

M: Sí, costa més que participin. I quan treballem el pensament històric, que deu ser sempre amb la xocolata, teniu en compte el desenvolupament de l'empatia històrica?

Museu 1: a que et refereixes?

M: doncs per exemple si treballem a partir de testimonis, de les vivències de les persones, si treballem el passat per entendre el present, si pensem en alternatives de futur...?

Museu 1: haviam treballem més el passat i present, que no el futur. Treballem el passat explicant d'on venia la xocolata... per exemple amb la Xispeta del cacau porta canyella, xili, pebre... i li deixem olorar i de més. Aleshores, tot això ho posem a la xocolata... ai el xili pica molt... doncs ara no, ho hem modificat... ens movem molt en la línia del temps, perquè vegin què hi havia i com ha evolucionat...

M: i entenc que ho feu a partir de narracions i testimonis amb la Xispeta...

Museu 1: sí, la Xispeta és el follet que viu al museu, li encanta la xocolata... i és la que ens va ensenyar a totes les guies del museu d'on venia la xocolata i com es feia... I va la Xispeta a saludar...

Museu 1: cada any participem amb el Big Draw participem amb el Museu Picasso de Barcelona (participen entitats, museus...) , sempre ve una persona que dissenya l'activitat

i intentem que hi hagi xocolata, i aquest any amb colorant naturals i el rovell de l'ou, vam agafar més tons de la xocolata...

M: bé... i els materials didàctics són els que hi ha a la pàgina web? **Museu 1:** Sí, l'única que no hi ha és la que té dit que encara estem fent.

Annex 19 Transcripció de l'entrevista semiestructurada per a la responsable del servei didàctic del Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Terrassa (MNACTEC)

Aquesta entrevista semiestructurada l'ha respòs la responsable del servei didàctic del Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Terrassa, la qual rebrà el pseudònim de Museu 3.

M: Bona tarda, moltes gràcies per haver participat responent l'enquesta i ara l'entrevista.

Museu 3: Bona tarda, de res.

M: Comencem amb la primera pregunta, el personal que formeu el servei didàctic del museu, rebeu formacions per millorar la vostra funció educativa?

Museu 3: em...Sí, cada vegada que entra un monitor o una monitora nova al museu, se li fa una formació de les activitats i tallers que es fan, i quan hi ha una exposició nova també fem una formació d'acord a aquesta exposició.

M: D'acord, i durant la situació de pandèmia, heu rebut formació per actualitzar les vostres propostes didàctiques? De quina temàtica n'heu rebut més?

Museu 3: No.

M: Ni per digitalitzar parts del museu ni res?

Museu 3: No, perquè això ho fan des de difusió, però això és més per públic general, el que si s'ha rebut és una formació logística de bueno... com han d'estar en grups, mascareta, posar gel... però ja està.

M: perfecte, i podria explicar-me el procés comunicatiu i organitzatiu que s'estableix amb els centres educatius? Amb la situació de pandèmia com ha evolucionat o continua igual?

Museu 3: em... vale... el procés és que són les escoles que es posen en contacte amb nosaltres, i dintre del nostre catàleg, les activitats que hi ha i el currículum escolar... i per exemple, diuen doncs estem fent el cos humà, ens interessa això... o estem treballant la química, i ens interessa un taller de química. I amb la pandèmia hem funcionat igual, no hem evolucionat.

M: D'acord, i segons el patrimoni cultural que oferiu en el vostre museu, com apropieu aquest patrimoni a l'alumnat per a què se senti identificat i li atribueixi valor?

Museu 3: sobretot a les visites guiades que són més de l'àmbit tèxtil, es parla molt de com era la vida a la fàbrica tèxtil, com era la situació dels treballadors, la situació de la dona que s'està parlant molt últimament, més que no pas de l'arquitectura de l'edifici. D'aquesta manera és més com ei vosaltres esteu molt bé, però abans estaven d'aquesta manera i no fa tan temps realment.

M: Molt bé, i llavors he vist que hi ha una visita que es diu de fàbrica a museu, i entenc que apropieu el patrimoni sobretot a l'alumnat que prové d'aquesta ciutat de Terrassa, com ho feu amb persones d'altres territoris de Catalunya, que no són de la ciutat?

Museu 3: bueno... el patrimoni tèxtil és comú en tota Catalunya, llavors... sobretot a tota la part del Vallès, que és d'on més visites rebem i tal... llavors al tenir aquest patrimoni tèxtil... em...ells se senten identificats perquè també ho tenen a les seves ciutats.

M: D'acord, quan dissenyeu els materials i les propostes didàctiques, com teniu en compte el currículum d'educació primària?

Museu 3: doncs això, dins del currículum d'educació primària que s'ensenyen unes determinades coses, encara que tinguem les mateixes activitats i tallers per tothom, s'adapten segons el currículum de cada nivell. Però, sempre hi ha professors que ens diuen estem treballant sobre això, focalitzeu-vos en una part o una altra. O sigui nosaltres per exemple tenim: visita a la fàbrica tèxtil, i una escola et demana que li interessa focalitzar l'àmbit social, i altres escoles de grups més grans m'interessa el procés industrial de la tèxtil, tot el procés del producte.

M: perfecte, i seguint amb la mateixa línia del currículum, quins projectes i activitats considera que ajuden a desenvolupar el pensament crític i creatiu? Per què?

Museu 3: ah.. sobretot jo crec que amb les visites que es fan guiades, perquè pots fer que l'alumne es fiqui en el paper... en el cas de la fàbrica tèxtil, d'un nen de 14 anys que estava treballant a la fàbrica com el cas del Mir i acció, o en l'astronauta que estava en aquella època que estava vivint en aquella capsula... és això sobretot, perquè els tallers són molt més mecànics, per exemple un taller de química sortirà com ha de sortir.

M: d'acord, i també m'agradaria saber com creieu que aprèn millor l'alumnat els continguts de les vostres propostes didàctiques: participant propoant i seleccionant temes, reflexionant a partir de preguntes productives, escoltant a les i els monitors transmetent coneixements, etc.

Museu 3: Jo crec que en el cas dels tallers experimentant eh... i en el cas de les visites guiades fent preguntes... és molt important que facin preguntes als monitors, perquè així es nota un interès... que després el monitor també va fent preguntes, fent una visita molt didàctica. En el cas de les visites no és el rollo i ja està, participen bastant, i en el cas dels tallers doncs experimentant.

M: d'acord, llavors en el cas dels monitors no van transmetent coneixements, sinó que també van fent preguntes.

Museu 3: Sí.

M: d'acord, i en cas que tingueu un projecte educatiu compartit amb escoles, com i per què sorgeix aquesta idea de coordinar-se amb centres educatius per impulsar una proposta didàctica comuna? Quines necessitats heu observat per portar el patrimoni a les escoles?

Museu 3: Ara tenim un projecte amb un institut de Terrassa que és de màxima complexitat que es diu projecte Magnet. I el que fem és apropar moltes visites guiades i tallers en aquest institut, que econòmicament no poden pagar els tallers i visites guiades, i així donem una oportunitat d'apropar-se al museu. Amb aquest projecte i després també han fet visites guiades que han presentat a dins del museu.

M: aleshores, entenc que les necessitats que heu observat per portar el patrimoni a les escoles, és que bàsicament no tenen recursos per poder assistir i apropar-se al patrimoni cultural.

Museu 3: exacte.

M: D'acord, i quan treballeu el pensament històric, teniu en compte un enfocament per desenvolupar l'empatia històrica per comprendre la societat del passat, i així entendre el present i pensar alternatives de futur?

Museu 3: sí, ho fem sobretot amb exemples. Per exemple amb la visita guiada a la fàbrica tèxtil, eh... per exemple amb el paper de la dona: de com era el seu paper, cobraven menys que els homes, condicions dures que tenien... i també les condicions dels nens i treballadors en general. Però sobretot el paper de les dones i dels nens, que sobretot quan els dius als nens de primària que a la seva edat ja estaven treballant.. em... a la fàbrica tèxtil, i no anaven a l'escola es queden molt sorpresos. I això crec que també els va bé perquè tinguin un pensament de bueno jo estic anant a l'escola i soc afortunat, i no com els nens que treballaven en aquesta fàbrica, que molts també morien i això també ho diem.

M: és a dir, que construïu el pensament històric a partir de testimonis de protagonistes, les experiències de la vida de les persones, com se sentien, que devien pensar...

Museu 3: sí, perquè la fàbrica tèxtil va estar funcionant fins al 1969...no...60 i pico. Que al 63 hi va haver la riuada, també ho expliquem, que es va morir molta gent a la fàbrica tèxtil... i llavors això també ho expliquem. I com la gent havia d'agafar les màquines perquè sinó se'ls enduia la riuada...i es morien.

M: vale, i per exemple les activitats que tenen un caràcter més científic com és el cas d'aquesta de l'estació en l'espai, com treballeu l'empatia històrica?

Museu 3: doncs... de com estaria vivint en aquell espai tan reduït els astronautes, de com vivia, com passava el seu dia a dia amb la tecnologia d'aquella època...

M: i també he vist que parleu del present dels astronautes, de com viuen a les estacions... I feu preguntes de com creuen que serà el futur d'aquestes estacions?

Museu 3: Sí, tan a les visites escolars com a les familiars.

M: d'acord, doncs fins aquí aquesta entrevista, moltes gràcies per haver participat.

Museu 3: de res, un plaer.

Annex 20 Entrevista semiestructurada per a la docent 1 d'educació primària

En els següents annexes es presenten els resultats del mètode d'estudi quantitatiu: dues entrevistes semiestructurades amb una finalitat exploratòria diagnòstica a dues docents d'escoles d'educació primària amb titularitat pública de Sabadell i Terrassa. En el següent enllaç es troben els enregistraments de les entrevistes del docent 1 i docent 2:

https://drive.google.com/drive/folders/1z_o3nV0qqphZBFmd4FJ4qog_9aDtffeP?usp=sharing

Docent d'escola d'educació primària pública de Sabadell.

M: Bona tarda

Docent 1: Bona tarda

M: moltes gràcies per voler participar en aquesta entrevista i haver respòs l'enquesta

Docent 1: de res, és un plaer poder ajudar.

M: Comencem llavors... què entén per educació patrimonial?

Docent 1: Em... jo penso que és aprendre de l'entorn més proper de l'alumnat, com ara el passat que tenim a la ciutat, museus, barris, que ens ajuda a prendre consciència de la història i actuar per poder millorar.

M: Molt bé, i com a mestra d'educació primària...quina creu que és la finalitat que ha de tenir el desenvolupament del patrimoni cultural a les aules?

Docent 1: em... com a mestra... penso que la finalitat principal és apropar la realitat històrica als infants del seu entorn proper, que la sentin seva... vulguin protegir-la... i formin la seva identitat individual i col·lectiva.

M: Molt bé, hi ha rebut algun tipus de formació d'acord amb l'educació patrimonial?

Docent 1: uff.. deu ser quan estudiava a la universitat, quan vam fer alguna visita a algun museu, però que jo recordi res més.

M: d'acord, i quines estratègies i materials didàctics utilitza per incorporar el patrimoni cultural a les seves sessions amb l'alumnat?

Docent 1: mmmm... treballem a partir de l'acció, és a dir, fem visites al barri de la ciutat, museus... participant en balls i festes i tradicions i cançons catalanes... Llavors apropem els alumnes fent i actuant a vegades fem mapes conceptuals de tot el que hem après mentre ho estaven fent...

M: molt bé, i com s'organitzen i es dissenyen a l'escola les activitats d'educació patrimonial?

Docent 1: per cicles es busca informació sobre els elements patrimonials que volem treballar, i els compartim al claustre per decidir què acabarem treballant i com... a part de treballar amb el patrimoni de museus...el que podem observar d'elements del barri...també portem a les aules balls, cançons, les festes populars... i després ja és seguir el típic de les programacions: objectius, criteris, indicadors, activitats, competències... sempre seguim el què ens aporta el currículum.

M: d'acord, i quina relació establiu amb els serveis didàctics dels museus? Ha canviat a causa de la situació de pandèmia? Formeu part d'algun projecte compartit amb algun museu?

Docent 1: bé com et vaig dir a l'enquesta hi ha un equilibri, i no així que ens aportem informació mútuament com ara materials o informació... ara no només per correu i trucades sinó que també fem videotrucades... i no formem part de cap projecte compartit. Suposo que les escoles de Barcelona ho tenen més fàcil i proper però nosaltres no.

M: bé... i quin paper considera que ha de ser el que desenvolupa el servei didàctic del museu, sobretot amb la situació de pandèmia?

Docent 1: no ens podem queixar... perquè els museus continuen oberts i treballant perquè les escoles anem, i amb la situació de pandèmia reforçaria les visites virtuals i potser més activitats virtuals sobretot amb confinament, és clar.

M: des de l'escola on treballes s'ha organitzat o s'organitzarà alguna sortida a museus? Amb quins criteris ho heu decidit?

Docent 1: és una llàstima però havíem d'anar al Museu Blau de Barcelona i ens van confinar. Per sort el museu va respondre súper bé, i ens van fer una petita mostra de l'activitat en vídeo trucada. No és el mateix, però bé ara d'aquí un mes estem pensant en altres museus d'art, ja que hem vist com Picasso i altres de Barcelona fan formacions per mestres.

M: m'alegro que hàgiu obtingut aquesta bona relació amb els museus. Reprenent el que diu, entenc que li dóna importància a la formació per docents per part dels museus.

Docent 1: exacte, tot i tenir dossiers per a alumnes i mestres, a vegades a mi em falta una mica més de contacte i rebre formació, fins i tot, poder construir conjuntament amb els museus projectes i programar la sortida o no que vingui tot fet.

M: A la vostra escola, construïu la història a partir de protagonistes que han format part de fets i fenòmens històrics donant importància als valors i context del moment que van succeir? Com ho feu?

Docent 1: doncs ens basem molt en les experiències de les famílies, testimonis del poble, en llibres com El Diari d'Anna Frank per exemple, o en pel·lícules basades en fets reals. També ens ajudem d'organitzacions de la ciutat com poden ser la del ball de bastons, sardanes, castellers... i fem molt treball per grups perquè aprenguin a treballar conjuntament i desenvolupar valors. I les preguntes són més pensades perquè construeixin la seva opinió a partir d'altres persones i no pas a partir dels fets sense cap vincle social. Per això ho fem a partir d'aquests testimonis.

M: moltes gràcies, i podries dir alguna pregunta de les que formuleu?

Docent 1: i tant! Com afecta l'augment de la societat en el paisatge del poble o com canviaran els balls tradicionals del futur de la societat actual?

M: molt bé, veig que doneu molta importància als balls i tradicions. Considera que els museus us proporcionen materials didàctics per imaginar els valors i vivències de les persones per construir els fets històrics? Per què?

Docent 1: Bé, l'experiència amb el Museu Blau, gràcies als relats que utilitzen treballen valors socials i vivències de persones que abans no ho feien. Tot i això, ens aporta poca informació per construir fets històrics, però sí que ens serveix per situar-ne alguns.

M: d'acord, moltes gràcies per respondre l'entrevista, hem arribat al final. I gràcies per haver respòs també l'enquesta.

Docent 1: de res, i gràcies per la tasca que fas.

Annex 21 Entrevista semiestructurada per al docent 2 d'educació primària

Docent d'escola d'educació primària pública de Terrassa.

M: bona tarda

Docent 2: hola, què hi ha?

M: moltes gràcies per voler respondre aquesta entrevista. Comencem amb la primera pregunta, Què entén per educació patrimonial?

Docent 2: Ui és una pregunta bastant difícil de respondre, però jo et diria que és una mica l'estudi del passat per entendre el present que ens ajuda a construir la nostra identitat, assumir la responsabilitat de prendre decisions sobre el futur de ... la societat.

M: Molt bé, i com a mestra d'educació primària, quina creu que és la finalitat que ha de tenir el desenvolupament del patrimoni cultural a les aules?

Docent 2: Bé... des de cicle superior treballem perquè els nens i les nenes continuïn formant-se i coneixent el seu entorn, però amb la intenció d'actuar i prendre decisions sobre els materials i no materials que formen la seva identitat individual i col·lectiva.

M: Molt bé, i has rebut algun tipus de formació d'acord amb l'educació patrimonial?

Docent 2: Recordo que vaig fer alguna cosa a la Universitat de Barcelona... però molt per sobre... quan fèiem coneixement del medi social.

M: Quines estratègies i materials didàctics utilitza per incorporar el patrimoni cultural a les seves sessions amb l'alumnat?

Docent 2: Utilitzem models centrats en el context, el contingut i l'alumnat, perquè considerem important la seva localització, els temes i les curiositats dels alumnes. Podria dir que faig servir fonts històriques també, entrevistes, preguntes, anàlisi de canvis i continuïtats, descoberta de l'entorn bàsicament...

M: D'acord, i com s'organitzen i es dissenyen a l'escola les activitats d'educació patrimonial?

Docent 2: home som bastants convencionals, ens reunim al migdia per nivells, cicle, claustre, i fent pluja d'idees de què podem treballar. Normalment, són visites a museus de ciències experimentals i socials. Però ara per exemple, a cicle superior estem preparant entrevistes pel casal d'avis... amb la pandèmia no sé com ho podem fer... però ens agradaria poder conèixer com era el barri de l'escola per comparar amb el present dels nostres infants.

M: cert, ara amb el coronavirus haurà de ser telemàticament... I quines activitats més o menys fareu a part de l'entrevista?

Docent 2: A part de l'entrevista i de recull de fotografies antigues de quan eren petits, observarem canvis i continuïtats del barri d'abans i el barri d'ara, i elements que avui dia considerem patrimoni cultural. També hi ha pensades preguntes com ara: si haguessis viscut en aquella època... com creus que seria el comerç? En definitiva, molt anàlisi i pensament personal i social.

M: D'acord, i quina relació establiu amb els serveis didàctics dels museus? Ha canviat a

causa de la situació de pandèmia? Formeu part d'algun projecte compartit amb algun museu?

Docent 2: Home... normalment... truquem per fer reserva i obtenir informació de preus, activitats, agrupaments... Ara amb la situació de pandèmia s'han posat més en contacte els museus que nosaltres, i fins i tot, hem fet videotrucades. No formem part de cap projecte compartit, però la nostra idea és demanar al museu de ciències de Terrassa fer un projecte compartit per la ciutat.

M: i.. teniu alguna idea de quin podria ser el projecte compartit que teniu en ment?

Docent 2: (riu) A nosaltres ens agradaria poder fer algun projecte perquè el camí a l'escola sigui més sostenible, per exemple creant un museu pels carrers del barri, i així fer que les persones vulguin visitar i conèixer la identitat de la ciutat de Terrassa... més que res per evitar tants cotxes a les entrades i sortides...

M: Ah...Molt bona idea, un projecte semblant es va fer a Castellar del Vallès, fent que l'art sortís als carrers de l'entorn de l'escola, perquè les persones utilitzessin cada vegada menys el transport.

Docent 2: Home! No tenia ni idea, moltes gràcies per informar-me, doncs.

M. Si vols et passo informació...

Docent 2: Ah doncs estaria bé!

M: I quin paper considera que ha de ser el que desenvolupa el servei didàctic del museu, sobretot, amb la situació de pandèmia?

Docent 2: Penso que han de tenir molta paciència, i continuar creant noves propostes aptes per venir a l'escola o que nosaltres les portem a terme, tal com han estat fent. Des de l'escola hem participat amb el museu de ciència de Terrassa fent una visita presencial, i les mesures han sigut molt encertades, i hem continuat fent activitats des de l'escola programades per elles.

M: Reprenent el que diu, entenc que el museu us ha proporcionat material didàctic per fer després de la sortida. Llavors, des de l'escola on treballes, s'ha organitzat o s'organitzarà alguna sortida a un museu a part de la que em comenta? Amb quins criteris ho heu decidit?

Docent 2: Sí, anirem al museu d'història de Catalunya, però tot depèn de que no hi hagi confinaments. Nosaltres volem continuar formant part de la cultura de fora de l'escola, prenent totes les mesures necessàries. També ho hem decidit per recolzar els museus i perquè el seu servei educatiu ha respòs de manera excel·lent.

M: A la vostra escola, construïu la història a partir de protagonistes que han format part de fets i fenòmens històrics donant importància als valors i context del moment que van succeir? Com ho feu?

Docent 2: Sí!! Com t'he dit abans els avis són un punt clau per conèixer el patrimoni històric que ens envolta, i poder anar fent mirades més macros.

M: I a part de fer entrevistes als avis i àvies, com més construïu la història?

Docent 2: Penso que això és més fàcil de fer a cicle superior, perquè abans és més conèixer l'entorn i es basa tot més en observar el barri, ciutat, etc. A cicle superior podem anar més enllà, fent preguntes com ara per què creus que Colom va pensar que havia descobert Amèrica? Com creus que es van sentir els americans de l'època? Per què creus

que Hitler volia crear la raça ària? Després de llençar aquestes preguntes, analitzem fonts històriques de diferents tipus, testimonis... i així ens apropem més a les persones per construir els fets històrics.

M: I per últim... considera que els museus us proporcionen materials didàctics per imaginar els valors i les vivències de les persones per construir els fets històrics? Per què?

Docent 2: Uff això malauradament depèn molt del museu... la majoria són els museus d'història, o per exemple el de ciències de Terrassa quan es tracta la indústria tèxtil. Penso que és una situació d'aprenentatge una mica nova i difícil, però no vol dir que d'aquí un temps canviïn les coses i ho portin a terme. Sobretot, ara amb la pandèmia, pot ser els museus de ciències repensaran el seus materials perquè... és un fet present i no tant llunyà per l'alumnat.

M: d'acord... fins aquí l'entrevista... Moltes gràcies per la seva participació.

Docent 2: a tu.

Annex 22 Taula per l'anàlisi dels materials didàctics del Museu de la Xocolata de Barcelona

Per fer l'anàlisi dels materials didàctics del Museu de la Xocolata s'ha elaborat a partir de l'entrevista semiestructurada i dels documents oberts a la pàgina web de manera generalitzada.

Taula per l'anàlisi dels materials didàctics dels museus							
Nom del Museu	Dimensió	Indicadors	Valoració				Observacions
			1	2	3	4	
Museu de la Xocolata de Barcelona	<u>Objectius didàctics</u>	Afavoreixen el desenvolupament de competències				X	Les activitats que es presenten en aquest museu es pensen a partir de la pregunta què volem aconseguir? Què volem que aprenguin? Què volem treballar? Què es treballa? Tenint en compte la normativa ISSO i el currículum d'educació primària.
		Formulació i coherència				X	Els objectius dels materials didàctics són coherents amb les activitats del museu. A més, se segueix una graduació de més simple a més abstracte, partint de la introducció al món de la xocolata, conèixer el procés de fabricació de la xocolata, etc. fins a estimular la creativitat a través de la manipulació.
		Grau de relació amb el desenvolupament de l'empatia històrica			X		No s'observa explícitament, però a partir de les activitats i les preguntes que es formulen, hi ha un alt grau de desenvolupament de l'empatia històrica, ja que es construeixen els fets històrics amb l'ajuda de personatges inventats com la

						Xispeta, o civilitzacions reals com maies i asteques.
	Continguts de ciències socials				X	El pilar fonamental del museu són continguts socials, com és el cas del pensament crític, creatiu, històric, els sectors econòmics, la geografia, el patrimoni cultural de Catalunya i d'altres territoris, identitat i alteritat...
<u>Continguts</u>	Continguts interdisciplinaris				X	L'estudi del medi necessita una aproximació interdisciplinària, la qual es mostra en les seves activitats i materials didàctics, gràcies al diàleg disciplinari que porten a terme mitjançant bones preguntes, explicacions, problemes i les diferents lectures que pot tenir una activitat. Per exemple, d'una rajola de xocolata treballen diferents mirades i enfocaments com pot ser el procés de fabricació que engloba matèries primeres, comerç, màrqueting i salut. Dins d'aquestes perspectives, es fan preguntes productives que et condueixen a treballar problemes socials rellevants.
	Continguts procedimentals				X	Els diferents tipus de continguts que fan referència al saber fer, saber i saber estar, es van alternant en les activitats. Els procedimentals i actitudinals apareixen més durant i després la visita (observar, manipular, comunicar, plantejar qüestions, experimentar, esperit crític, pensar...) i els conceptuals abans de la visita que es fan preguntes més de saber. No obstant això, també hi ha continguts procedimentals i
	Continguts conceptuals				X	
	Continguts actitudinals				X	

						actitudinals en els materials didàctics d'abans de la sortida però amb menys mesura.
	Afavoreixen el desenvolupament de competències				X	Tenen molt en compte el desenvolupament de competències, gràcies a l'enfocament social del model didàctic crític. Donen més prioritat a la competència comunicativa lingüística i audiovisual, en el coneixement i la interacció amb el món físic, l'artística i cultural, d'aprendre a aprendre i d'autonomia, iniciativa personal i emprenedoria. Aquest treball de competències és clau per poder resoldre els diferents reptes i oportunitats d'aprenentatge que proposen: descobridors del cacau, artistes de la xocolata, ciència i xocolata, fer de pastisser...
<u>Seqüència d'activitats</u>	Segueixen un cicle d'aprenentatge				X	El cicle d'aprenentatge que segueixen és coherent i explícit. Dins dels apartats d'abans, durant i després de la visita, hi ha petits cicles d'aprenentatges: exploració per conèixer l'objecte d'estudi, introduir conceptes i procediments nous més abstractes i manipulatives, estructuració dels coneixements com ara relacionar els sectors econòmics amb el que s'ha treballat durant la sortida, i l'aplicació (per exemple amb l'exercici publicitari d'abans de la sortida). Per seleccionar continguts i activitats segueixen els criteris de què volem que aprenguin, com els farem pensar/treballar.

	Participació del professorat de les escoles				X	El museu ofereix al professorat l'oportunitat per fer formacions i coordinar-se. Per contra, el professorat no sempre està disposat a participar per manca de temps o perquè no és del seu interès. Acostumen a tenir un vincle estret sempre amb les mateixes escoles.
<u>Metodologia</u>	Metodologies que afavoreixen el pensament crític i creatiu				X	Els materials didàctics s'elaboren a partir de preguntes i reptes que afavoreixen un procés d'ensenyament – aprenentatge basat en el desenvolupament del pensament crític i creatiu. Quan es treballa prèviament el món de la xocolata amb els apartats d'abans de la sortida, això facilita que després a la vista predomini la interacció entre monitors/es i alumnes, fent així que l'alumnat sigui el protagonista. Es pretén donar l'oportunitat de construir éssers socials amb la interacció, combinant el saber, saber fer i saber estar.
	Coherència per assolir els objectius				X	Van canviar les metodologies per aconseguir els objectius a partir de converses entre alumnes i monitor/es, fent jocs de simulació, dilemes morals provocats per monitors (tot hom pot menjar xocolata), manipulació, observació, preguntes... Utilitzen un producte potent com és la xocolata per apropar el patrimoni cultural i se sentin identificats.
	Hi ha relació del passat amb el present				X	Es mouen molt en la línia del temps per veure com era, què ha canviat i com ha

<u>Desenvolupament</u> <u>de l'empatia</u> <u>històrica</u>					evolucionat. Per exemple amb les activitats lligades a la Mona de Pasqua, els ingredients per fer xocolata, el món pastisser...
	Proximitat del patrimoni cultural en el context de l'alumnat				X La xocolata és un producte molt potent i connectat a la vida quotidiana de l'alumnat: Mona de Pasqua, berenar, coca de Sant Joan de xocolata, galetes, etc.
	Imaginar el passat per proposar alternatives de futur creatives i crítiques	X			Treballen amb el passat i el present, el futur de la xocolata, el món pastisser i la cultura són imprevisibles.
	Ús de fonts primàries com testimonis o obres d'art directes				X Per treballar la introducció al món de la xocolata es fa ús de jocs simbòlics com és el cas del fil conductor de maies i asteques, o bé la Xispeta. Així com, les obres d'art que hi ha en el museu de les figures de xocolata, vinculades a la Mona.

Annex 23 Taula per l'anàlisi dels materials didàctics del Museu Picasso de Barcelona

Per fer l'anàlisi dels materials didàctics del Museu Picasso de Barcelona s'ha elaborat a partir de l'enquesta i dels documents oberts a la pàgina web de manera generalitzada.

Taula per l'anàlisi dels materials didàctics dels museus							
Nom del Museu	Dimensió	Indicadors	Valoració				Observacions
			1	2	3	4	
	<u>Objectius didàctics</u>	Afavoreixen el desenvolupament de competències		X			El Museu Picasso afavoreix al desenvolupament de la competència artística i cultural, la comunicativa lingüística i la competència d'autonomia. Tant els materials didàctics com les seves visites se centren en l'alumnat, el qual és el protagonista de fer-se preguntes i reflexionar vers les obres artístiques.
		Formulació i coherència			X		Els objectius dels materials i visites segueixen un ordre de més simple a més complex, segons l'obra. És a dir, l'alfabetització visual per poder reflexionar sobre elles.
		Grau de relació amb el desenvolupament de l'empatia històrica	NO				No hi ha objectius didàctics que ajudin a desenvolupar l'empatia històrica.
	<u>Continguts</u>	Continguts de ciències socials	X				Disposen d'unes presentacions de PPT en línia: el retrat, la caricatura, la finestra, l'art, la crítica social. Aquests recursos educatius

					es queden en la superfície d'afavorir la construcció de continguts de ciències socials, tot i que la idea que generen és potent, però no l'acaben de desenvolupar amb èxit: esperit crític, estereotips de gènere, diversitat, canviar el món amb la finestra, etc.
	Continguts interdisciplinaris			X	Es treballen continguts artístics des de diferents mirades, com ara l'expressió, la creativitat, la comunicació...
	Continguts procedimentals			X	Ofereixen materials didàctics per preparar les visites amb continguts més procedimentals, i després a la visita també la metodologia que empen té un grau elevat procedimental, com ara crear una obra artística des de la perspectiva de som artistes.
	Continguts conceptuals		X		Els continguts conceptuals de l'art no s'acaben de veure reflectits, centren molt la seva metodologia de les visites i materials en l'observació i exploració, i no van introduint nous conceptes.
	Continguts actitudinals			X	Treballen la sensibilitat, l'interès, la curiositat, el respecte...
<u>Seqüència d'activitats</u>	Afavoreixen el desenvolupament de competències		X		Afavoreixen molt la competència comunicativa lingüística i l'artística i cultural.
	Segueixen un cicle d'aprenentatge	X			Els materials didàctics presenten activitats d'exploració de coneixements previs, i en alguns casos com el dossier de l'art, crítica

						social, hi ha aspectes d'introducció de nous coneixements amb preguntes i explicacions.
	Participació del professorat de les escoles			X		El museu té diversos projectes amb escoles i instituts, amb entitats veïnals, per gent gran, per l'hospital Sant Joan de Déu i la ciutat de Barcelona. Amb aquests projectes tenen com a objectiu principal treballar conjuntament amb docents, per aconseguir renovant els centres educatius. No obstant això, no participen en l'elaboració de les seves activitats, només amb els projectes compartits.
<u>Metodologia</u>	Metodologies que afavoreixen el pensament crític i creatiu	X				Es podria dir que vetllen pel desenvolupament del pensament creatiu, però que no treballen el pensament crític en profunditat. Únicament hi ha el material de l'art, crítica social, però es treballa de manera superficial.
	Coherència per assolir els objectius		X			La metodologia VTS (Visual Thinking Strategies) pretén aconseguir actituds reflexives a partir de la comprensió oral i escrita, l'alfabetització visual i la interacció entre l'alumnat.
<u>Desenvolupament de l'empatia històrica</u>	Hi ha relació del passat amb el present	NO				Només es coneix el passat de l'artista Pablo Picasso.
	Proximitat del patrimoni cultural en el context de l'alumnat	X				De manera superficial s'intenta vincular la funció de l'art de comunicar amb els canvis socials que es volen personalment.

	Imaginar el passat per proposar alternatives de futur creatives i crítiques	NO				No hi ha situacions per imaginar el passat i proposar alternatives de futur creatives i crítiques.
	Ús de fonts primàries com testimonis o obres d'art directes	X				Es treballa directament amb les obres d'art de Pablo Picasso, però això no vol dir que afavoreixin el desenvolupament de l'empatia històrica.

						les experiències, pensaments, sentiments de protagonistes. En el Projecte de museu al carrer, la població pren la iniciativa de documentar gràficament i conscienciar sobre el llegat que forma part del patrimoni Industrial de Catalunya. Fins i tot, als materials didàctics de ciències experimentals, s'investiga què representava i què representa per la humanitat.
<u>Continguts</u>	Continguts de ciències socials			X		En aquest museu s'interrelacionen els continguts de ciències socials i de ciències experimentals, en gairebé tots els materials didàctics i projectes, llevat dels tallers més específics de química. Aleshores, podríem dir que tenen un grau elevat, vist que incorporen: canvis i continuïtats, patrimoni cultural, el món laboral, moviment obrer, perspectiva de gènere...
	Continguts interdisciplinaris				X	Els materials didàctics del museu ofereixen diverses mirades de l'estudi del medi social i natural, com ara des de la biologia, la química, la història, la tecnologia, etc. que permeten a l'alumnat fer-se preguntes dels fets i fenòmens del medi, i els efectes en la humanitat.
	Continguts procedimentals				X	Contenen continguts procedimentals propis de les ciències: observar, plantejar qüestions, experimentar, investigar, comunicar i interpretar.
	Continguts conceptuals				X	Tots els materials i visites tenen sabers concrets que van lligant-se entre si, per

						comprendre la humanitat. Per exemple estacions espacials, el moviment obrer, la indústria tèxtil, etc.
	Continguts actitudinals			X		Els continguts actitudinals es treballen més durant les visites.
<u>Seqüència d'activitats</u>	Afavoreixen el desenvolupament de competències			X		Les activitats no demanen només reproduir, també impliquen construcció de coneixement, estructuració i relacionar-los. En canvi, l'aplicació a noves situacions o problemes per transferir el coneixement i arribar al desenvolupament de totes les competències, es fa més a les visites, i no tant als dossiers.
	Segueixen un cicle d'aprenentatge			X		La majoria de materials didàctics són seqüenciats a partir del cicle d'aprenentatge, i algunes vegades hi ha activitats d'aplicació, però acostumen a ser més a les visites.
	Participació del professorat de les escoles		X			Les escoles participen en l'elaboració d'alguns materials didàctics que formen part de projectes compartits.
	Metodologies que afavoreixen el pensament crític i creatiu			X		El pensament crític s'afavoreix més durant les visites, els dossiers contenen menys preguntes per resoldre situacions o problemes.
<u>Metodologia</u>	Coherència per assolir els objectius				X	Els objectius tenen relació amb la metodologia que segueixen; observar, investigar, manipular, relacionar...

	<u>Desenvolupament de l'empatia històrica</u>	Hi ha relació del passat amb el present				X	Continuament es mouen entre el passat i present establint comparacions, per pensar en els canvis i continuïtats.
		Proximitat del patrimoni cultural en el context de l'alumnat			X		Hi ha continguts que són difícil d'apropar a l'alumnat, com per exemple l'estació espacial o els tallers de química. En canvi, el patrimoni propi de la indústria catalana els resulta pròxim, gràcies a la relació que fan amb el material que utilitzen per vestir-se.
		Imaginar el passat per proposar alternatives de futur creatives i crítiques			X		A les visites es promou més aquest tipus d'activitats, perquè ho fan a partir de les vivències en el museu.
		Ús de fonts primàries com testimonis o obres d'art directes				X	Hi ha molts actors i actrius que ajuden a desenvolupar l'empatia històrica de l'alumnat.

Annex 25 Materials del disseny de la intervenció

Biografia de Pablo Picasso desordenada per l'activitat exploratòria i d'introducció

QUÈ HA PASSAT?

L'última escola que va rebre la biografia de Pablo Picasso, la va tornar desordenada. Aquest misteri ha sacsejat el passat de l'artista, i ara necessitem que ens anudeu a ordenar-la.

INSTRUCCIONS

Localitzeu les imatges i els fragments de text per ordenar la vida de Pablo Picasso.

Pablo Picasso va néixer a Màlaga el 25 d'octubre de l'any 1881.

El seu pare va ser el seu mestre de dibuix. Pablo Picasso des dels 10 anys treballa en estudis d'art, i als 15 anys s'instal·la a Barcelona, durant l'època del modernisme català.

Època de llegenda i realitat (1954 – 1973). El seu sentiment cap al Mar Mediterrani és tan intens, que reflecteix la llum en les seves versions de les Menines i dels Colomins.

Més tard, coneix a una dona amb la qual serà immensament feliç: Fernande Olivier. Era tan i tan feliç, que sovint anava al circ, i els seus quadres tornaven a representar la felicitat, colors càlids... sobretot, utilitzava colors rosats, i per això entra l'època rosa de Pablo Picasso (1905 – 1906).

Pablo Picasso s'interessava molt per la vida dels pobres, li preocupava aquesta realitat, i per això va començar a pintar quadres d'aquesta part de la societat mostrant les seves emocions i experiències. Va guanyar un premi pel quadre Ciència i caritat amb 17 anys.

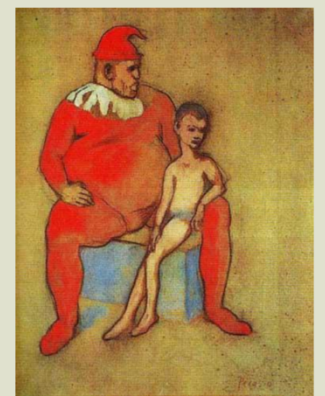
Pablo Picasso marxa a París amb altres artistes, i treballava a totes hores fent quadres. Va morir el seu amic Casagemas, i això el va fer sentir molt trist. En aquests moments la tristor entra en les seves obres d'art i la seva vida diària, i es veu reflectit en els quadres de l'època blava (1901 – 1904).

Després de les guerres, les seves obres transmeten alegria per viure, amor i pau, i els coloms entren en les seves obres d'art.

Pablo Picasso li agrada molt canviar de tècniques i experimentar, i vol transmetre a partir de formes geomètriques realitats, emocions, sentiments i desitjos per crear sensacions en el públic. Comença l'època del cubisme (1907).

Època Guerra, art i política (1937 – 1953), Pablo Picasso se sent dolgut, rabíós i pateix molt per la situació del seu país i del món, la Guerra Civil Espanyola i la II Guerra Mundial. Les seves obres reflecteixen aquests sentiments i emocions, i utilitza l'art com a eina política i crítica de la societat.

Època del classicisme i surrealisme (1916 – 1936), tot i que mostra molta felicitat, realitat i surrealisme en les seves obres, ho fa des d'una mirada més abstracta, probablement per la poca estabilitat a nivell familiar. Coneix a moltes dones i té una filla i un fill. Una de les dones amb les quals va tenir el primer fill, treballava en un ballet rus, i llavors pinta decorats per a espectacles.

Obres d'art pel museu a l'aula de Pablo Picasso i altres artistes actuals.

Sueño y mentira de Franco I, 1937. Pablo Picasso

Sueño y mentira de Franco II, 1937. Pablo Picasso

Guernica, 1937. Pablo Picasso

Dora Maar, mujer llorando, 1937. Pablo Picasso

Gato comiéndose a un pájaro, 1939. Pablo Picasso

Naturaleza muerta con cráneo de toro, 1942

El osario, 1944-1945. Pablo Picasso

Sueño y mentira de Franco II, 1937. Pablo Picasso

Ice Watch, Olafur Eliasson, 2018.

La piedad. LaCastillo

Nen jugant amb alambrada. LaCastillo

Fotografia instagram Creu Roja crisi del coronavirus, 2021

Luna de la Creu Roja i migrant a Ceuta, 2021.
Janine Jerez

Si nos enterramos, florecemos juntas, 2021.
Janine Jerez

Targetes activitat aplicació: passat, present i futur

ENHORABONA,
SOU INFLUENCERS
DEL PASSAT. US HA
TOCAT
TRANSFORMAR
CONFLICTES
SOCIALS DES DE LA
VISIÓ DE PABLO
PICASSO.

ENHORABONA,
SOU INFLUENCERS
DEL PRESENT. US
HA TOCAT
TRANSFORMAR
CONFLICTES
SOCIALS DES DE LA
VOSTRA VISIÓ,
TENINT EN COMPT
L'ART CRÍTIC

ENHORABONA,
SOU INFLUENCERS
DEL FUTUR. US HA
TOCAT IMAGINAR
QUINA SOCIETAT US
AGRADARIA
TROBAR-VOS,
TENINT EN COMPT
EL PASSAT I
PRESENT

